william faulkner

ayı

AYI

William Faulkner

WILLIAM FAULKNER

AYI

Çeviren Murat Belge

de yayınevi

Birinci Baskı Nisan 1967

I

Bir adamla bir köpek de vardı bu seferinde. Koca Ben'i, yani ayıyı sayarsak iki hayvan, ve iki adam, Boon Hoggan-beck'i sayarsak, ve Sam Fathers'da akan kanın birazı da onda vardı, Boon'daki bu kanın daha bayağılaşmışından bile olsa ve yalnız Sam ve Koca Ben ve melez köpek Lion lekesiz ve bozulmazdı.

On altı yaşındaydı. Altı yıldır bir erkek avın avcısı olmuştu. Altı yıldır konuşmaların en iyi çeşidini dinlemişti. Yaban üzerine konuşmaydı bu, büyük ormanların, herhangi bir yazılı belgeden daha büyük ve eski; yabanın bir parçasını satın aldığını sanacak kadar budala beyaz adamın, satmak için herhangi bir parçasını kendininmiş gibi gösterecek kadar insafsız kızılderilinin; Binbaşı de Spain'den de kendini sahibiymiş gibi göstermeye çalıştığı kâğıt parçasından da daha büyük, böyle olmadığını bilerek; Binbaşı de Spain'in satın aldığı yaşlı Thomas Sutpen'dan da daha yaşlı, ki o da böyle olmadığını biliyordu; Chickasaw reisi, yaşlı Sutpen'ın toprağı satın aldığı koca Ikkemotubbe'den bile koca, o da kendi sırasında biliyordu böyle olmadığını. Adamlarındı, beyaz ya da kara ya da kızıl değil adamların, avcılarındı, katlanacak isteme ve dayanıklılığa ve hayatlarını sürdürecek alçakgönüllülükle becerikliliğe sahip olan, kendine karşı getirilip yerleştirilmiş ve kabartmaları çıkarılmış köpeklerle ayıların ve geyiklerindi, yaban tarafından ve yabanın içerisinde bütün üzüntüleri boşaltan ve hiç aman vermeyen eski ve hafifletilmez kurallara göre eski ve ba-

ğışlamasız yarışmanın içine düzenlenmiş ve zorlanmış; — bütün avların en iyisi, solumanın en iyisi ve sonsuza kadar en iyisi dinlemenin, sesler dingin ve yüklü ve bilinçli somut doldurulmuş hayvan kafaları arasında geçmişe bakış, hatırlayış ve kesinlik için — raflarda tüfekler ve kafalarla postlar — şehir evlerinin kitaplıklarında ya da pamuk çiftliği evlerinin çalışma odalarında ya da (hepsinden daha iyisi) el sürülmemiş ve hâlâ-sıcak etin henüz asılı durduğu ve hayvanı vuran adamların evlerle ocakların olduğu zamanlarda ocaklarda yanan kütüklerin ve olmadığı zaman da gerilmiş katranlı muşambaların önünde yığılmış odunun dumanlı alevinin çevresinde oturdukları avlanma kamplarının kendilerinde. Her zaman bir şişe bulunurdu, öyle ki yürek, beyin, yiğitlik, kurnazlık ve çabukluğun o ince ateşli anları kadınlarla oğlanlarla çocukların değil, yalnız avcıların içtiği kahverengi sıvıya toplanmış ve damıtılmış gibi görünürdü ona, ve avcılar döktükleri kanı değil yabanıl ölümsüz ruhun yoğunlaşmış bir halini içerlerdi, ölçülü içerlerdi, alçakgönüllülükle hattâ, içtiğinden kurnazlık ve güç ve hız elde etmeyi uman putperestin aşağılık ve temelsiz umuduyla değil bu erdemleri selâmlamış olmak için. Bu yüzden bu Aralık sabahında bunun viskiyle başlaması ona yalnız doğal değil aynı zamanda uygun da göründü.

Bunun bundan çok daha önce başlamış olduğunu sonradan anladı. Yaşını ilk olarak ikievli sayıyla yazdığı ve yeğeni McCaslin'in onu, alçakgönüllü ve dayamklı kalmak karşılığında yabandan bir avcı adım ve durumunu kazanabilmesi için kampa, büyük ormanlara ilk olarak getirdiği gün başlamıştı bile. Daha o zaman, görmeden bile önce, neredeyse yüz mil kare tutan bir bölge içinde kendine bir ad, yaşayan bir adam gibi belirli bir ün kazanmış olan bir ayağı tuzakta sakatlanmış kocaman kocamış ayının mirası

ona kalmıştı — yıkılıp talan edilmiş buğday ambarlarının, yakalanıp ormana sürüklenen ve parçalanıp yenen yavru ve yetişmiş domuzlar ve hattâ danaların ve darmadağın edilen kapanlarla tuzakların ve ezilip öldürülmüş köpeklerin ve iki adımlık uzaklıktan atılıp gene de bir çocuğun bir borudan üfleyeceği bir avuç bezelyeden fazla etki göstermeyen saçma ve hattâ karabina kurşunlarının uzun efsanesi — çocuk daha doğmadan önce başlayan bir vurup kırma ve yıkma koridoru ve bunun içinden hızlı değil ama bir lokomotifin insafsız ve karşı durulmaz bilinçliliğiyle geçen kaba tüylü kocaman biçim. Daha görmeden önce de bilgisindeydi. Çarpık izini bıraktığı baltalanmamış ormanları bile daha görmeden önce beliriyor ve yükseliyordu düşlerinde, kaba tüylü, koskocaman, kızıl-gözlü, kötü değil yalnız büyük, ona karşı ulumaya çalışan köpeklere göre, ardından koşup yetişmeye çabalayan atlara göre, insanlara ve ona sıktıkları kurşunlara göre fazla büyük; sınırlayıcı alanı olan o bölge için fazla büyük. Çocuksu duyularıyla aklının kavrayamadığı şeyi önceden sezmişti sanki: yaban olduğu için yabandan korkan insanların kenarlarını pullukları ve baltalarıyla durmamasıya bücürce kemirdiği ölüme mahkûm yaban, koca ayının kendine ad kazandığı bir bölgede birbirinin adından bile habersiz ve sayısız insan, ve bu bölgede dolaşan hayvan ölümlü bile değil de bir eski ölü zamanın eğilmez ve yılmaz bir zaman yanılgısı, küçük bücür insanların üşüşüp uyuklayan bir filin ayağı dibindeki pigmiler gibi bir nefret curcunası içinde baltaladıkları eski yabanıl hayatın bir hortlağı, özeti ve yüceltilişi; kocamış ayı, tek başına, eğilmez ve yalnız; çocuğa kavuşmadan dul kalmış ve ölümlülükten bağışlanmış — kocamış karısından koparılan ve bütün oğullarından fazla yaşayan bir Priamos.

Hâlâ çocukken, daha üç sonra iki sonra bir yılı kalmış-

ken öbürlerinden biri olabilene kadar, her Kasım'da seyrederdi köpekleri, yatakları, yiyeceği, tüfekleri, kuzeni McCaslin'le Tennie'nin Jim'i ve Sam Fathers'ı da Sam oturmak için kampa taşınana kadar içine alan arabanın Big Bottom'a, büyük ormanlara doğru yola çıkışını. Ona kalırsa, ayı ve geyik avlamaya değil de öldürmek niyetinde bile olmadıkları ayıyla yıllık buluşmalarını yerine getirmeye gidiyorlardı. İki hafta sonra döneceklerdi, doldurulmuş kafalar, postlar getirmeden. Getirmelerini beklemiyordu. Bu seferinde öbür kafalar ve postlarla birlikte arabada olmasından bile korkmuyordu. Üç yıla kadar ya da iki ya da bir yıl sonra kendisinin de orada olacağını ve belki de vuranın kendi tüfeği olacağını bile söylemiyordu. Onun avcı olacak değerde olduğunu ispat eden orman çıraklığını bitirdikten sonra onun da çarpık izi seçmesine izin vereceklerine inanıyordu ve o zaman iki Kasım haftası boyunca o da yalnızca küçüklerden biri olacaktı kuzeniyle, Binbaşı de Spain'le, General Compson'la, Walter Ewell ve Boon'la ve ona havlamaya korkan köpeklerle ve onu kanatmayı bile beceremeyen çifteler ve tüfeklerle birlikte, koca aynın öfkeli ölümsüzlüğüne yapılan yıllık tören-tapınmada.

Onun da günü geldi sonunda. Hafif arabada kuzeni ve Binbaşı de Spain ve General Compson'un yanında yabanı Kasım yağmurunun yavaş bir çiseleyişi arasından gördüğünü sandı hep sonraları ya da hiç olmazsa hep öyle hatırladı — eriyen öğle sonrasının ve yılın ölümünün altında yoğun Kasım ormanlarının boylu ve sonu gelmez duvarı, kasvetli ve geçitsizdi (Sam Fathers'ın orada arabayla beklediğini bildiği halde bir türlü anlayamıyordu nereden ve nasıl ormanlara girmeyi umduklarını), son açık arazinin pamuk ve buğday tarlalarının iskelet sapları arasından ilerliyordu araba, insanın hatırlanamayacak kadar eski ormanın böğrünü

bücürce kemirişinin son izinden geçiyordu ki bu görünüş karşısında neredeyse gülünç bir ufalmayla cüceleşen araba kendisi de artık ilerlemesini kesmiş gibi görünüyordu (bu da sonradan tamamlanacaktı, yıllar sonra, büyüyüp adam olup denizi gördükten sonra) tek başına küçük bir sandal yapayalnız kıpırtısızlıkta nasıl asılıp kalırsa işte öyle, sadece bir yukarı bir aşağı sallanarak, sonu gelmez okyanus ıssızının içinde ve bu sırada sular ve yaklaştığı, görünüşte nüfuz edilmez kara yavaşça salınır ve demir atma yeri olan genişleyen körfezi açar. İçine girdi. Sam bekliyordu, arabada, sabırlı ve buğuları tüten katırların arkasında bir yorgana sarınmış oturuyordu. Gerçek yabanda çıraklığına Sam yanındayken başladı, tavşanların falanların arkasından erkek olma çıraklığına da yanında Sam varken başladığı gibi, ve ikisi de sarındılar nemli, sıcak, Zenci-kokan yorgana, yaban onu içeri kabul ederken bir an için nasıl açıldıysa, girişinin arkasından öylece kapanarak, yol alışının arkasından nasıl kapanıyorsa ilerleyişinin önünde öyle açılarak, belirli hiç bir yol yoktu arabanın izlediği yalnız bir kanal vardı arabanın on yarda ilerisinden sonra varolmayan ve geçtikten on yarda sonra varolmaktan çıkan, ve araba kendi istemiyle değil el sürülmemiş ama akıcı çevrelerinin uykulu, kulaksız ve neredeyse ışıksız aşınmasıyla ilerliyordu.

On yaşındayken kendi doğuşuna tanık oluyormuş gibi göründü ona. Üstelik pek fazla garip bile görünmedi bu. Bütün bunları önceden yaşamıştı, hem de öyle yalnız düşlerinde değil. Kampı görmüştü — bahar taşmalarına karşı kazıklar üstüne oturtulmuş altı odalı boyasız tek katlı bir ev — ve biliyordu bile nasıl görüneceğini. Bu eve yerleşmelerinin çabuk düzenli düzensizliğine yardım ederken kendi hareketlerini bile tanıdık buluyordu, önceden biliyordu. Sonra iki hafta boyunca kaba saba çabuk yemeği yedi — biçimi ol-

mayan ekşi ekmeği, yabanıl garip eti, daha önce hiç tatmadığı karaca ve ayı ve hindi ve tilki etini — bu yemeği adamlar yiyor, önce avcı ve sonra da aşçı olan adamlar yiyordu; avcıların uyuduğu gibi sert çarşafsız battaniyelere sarınıp uyudu. Her sabah şafağın grisi onu ve Sam Fathers'ı ona ayrılan bekleme yerinde, geçit yerinde buldu. En yoksuluydu bu, en çorak olanıydı. Böylesini tahmin etmişti; bu ilk keresinde av kovalayan köpeklerin seslerini işitmeyi kendi kendine umacak kadar bile cesareti yoktu. Ama işitiyordu. Üçüncü sabahtı — bir mırıltı, kaynaksız, neredeyse işitilmez, onca köpeğin bir arada koştuğunu önceden hiç işitmemiş olduğu halde gene anlamıştı bunun ne olduğunu, mırıltı şişip büyüyerek ayrı ayrı sesler haline gelmişti öyle ki kuzeninin beş köpeğini öbürlerinden seçebildi. «Şimdi,» dedi Sam, «tüfeğini azıcık yukarı doğru kaldır, horozu çek, sonra kımıldanmadan dur.»

Ama onun zamanı henüz gelmemişti, daha vardı. Alçakgönüllülük vardı şimdilik; bunu öğrenmişti. Ve daha sabretmek vardı öğreneceği. Sadece on yaşındaydı, sadece bir hafta geçmişti. O anı kaçırmıştı. Geyiği gerçekten gördüğünü sandı, erkek geyik, duman-renkli, hızıyla sivrileşmiş, gözden yitti, ormanlar, gri yalnızlık hâlâ çınlıyordu köpeklerin sesi sönüp gittikten sonra bile; bungun ormanların ilerisinde uzaklardan yarı-sıvı gri sabahın içinden iki tüfek sesi geldi. «Şimdi horozu indir,» dedi Sam.

İndirdi. «Sen de biliyordun zaten,» dedi.

«Evet,» dedi Sam. «Ateş etmediğin zaman ne yapmalısın öğrenmeni istiyorum. Ayıyı ya da geyiği vurma fırsatı gelip geçtikten sonradır adamların ya da köpeklerin kaza kurşunuyla vurulduğu.»

«O değildi üstelik,» dedi çocuk. «Ayı bile değildi. Sadece bir geyikti.»

«Evet,» dedi Sam, «sadece bir geyikti.»

Sonra bir sabah, ikinci haftasındaydı, gene köpekleri işitti. Bu sefer daha Sam ağzını bile açamadan fazla-uzun, fazla-ağır, adamlara-göre tüfeğini Sam'in öğrettiği gibi hazır etti, bu keresinde köpeklerle geyiklerin her zamankinden daha bile az yaklaştığını, neredeyse kulak menziline bile girmediğini bildiği halde. Önceden duymuş olduğu kovalayan köpek seslerine bile benzemiyordu. Sonra baktı ki Sam, ona her şeyden önce tüfeğin horozunu kaldırmayı, her yönü birden en-iyi görebilecek bir yere oturup sonra hiç kıpırdanmamayı öğreten adam, kendisi kımıldanmıştı yanında. «Orada,» dedi. «Dinle.» Çocuk dinledi, serbest bir kokunun ardından güçlü ve hızlı çınlayan bir koro değil, bir oktav fazla tiz didinmeli ve cırlak, içinde şimdiden tanıyamadığı, kararsızlıktan hattâ düşkünlükten bile daha fazla bir şey bulunan bir havlama, gönülsüz, pek öyle hızlı bile ilerlemeyen, kulak menzilinden çıkması fazlasıyla uzun süren, çıktıktan sonra bile havada düşkün, neredeyse insanca kederli zayıf ve neredeyse insanca isterinin o yankısını bırakan, bu sefer önünde hiç bir şey, kaçan görünmeyen duman-renkli biçimin duyusu bile bulunmayan. Omuz başında Sam'in soluduğunu işitebiliyordu. Yaşlı adamın soluyan burun deliklerinin kemerli kıvrımını gördü.

«Koca Ben!» diye haykırdı, fısıldayarak.

Sam hiç kımıldamadı yalnız sesler sönüp giderken başını ağır ağır döndürdü ve burun delikleri hafif sürekli kemerlenip göçtüler. «Hah,» dedi. «Koşmuyor bile. Yürüyor.»

«Ama burada!» diye haykırdı çocuk. «Ta buralarda!»

«Her yıl yapar bunu,» dedi Sam. «Bir kerelik. Ash'le Boon diyorlar ki öbür küçük ayıları kovalamak için gelirmiş buraya. Buradan deflenip gitmelerini ve avcılar gidene dek buralara sokulmamalarını söylemeye. Belki.» Çocuk artık bir

şey işitmez oldu, ama hâlâ ağır ağır ve süreklice dönmeye devam ediyordu Sam'in başı sonunda arkası çocuğa dönene dek. Sonra geri döndü ve eğilip ona baktı — aynı yüzdü, ağır başlı, tanıdık, gülümseyinceye kadar ifadesiz, aynı yaşlı adam gözleriydi ve bu gözlerde o bakarken karanlıkça ve ateşlice ışıltılı, tutkulu ve gururlu bir nitelik yavaş yavaş soluyordu. «Köpeklere, insanlara aldırış etmediği gibi ayılara da aldırmaz o. Burada kim var, onu görmeye geldi, bu yıl kampa yeni gelen var mı, varsa ateş edebilir mi, edemez mi, kampta kalabilir mi, kalamaz mı, onu anlamaya geldi. Bir adam tüfeğiyle yetişene dek ardından koşup onu durduracak köpeği daha bulup bulmadığımızı görmek için. Çünkü baş ayı odur. Erkek odur.» Soldu, kayboldu; şimdi gene hayatı boyunca tanıdığı gözler olmuşlardı. «Bırakacak ardından gelsinler ırmağa kadar. Sonra topunu da sepetleyecek. Biz de dönsek olur artık; bakalım kampa ne durumda dönecekler.»

İlk gelen köpekler oldu, on tanesi mutfağın altında yan yana uzandılar, o ve Sam köpeklerin yattığı karanlığa göz atmak için çömeldiler, sessizdiler, gözleri devriliyordu parlayarak, yok oluyordu, ve hiç ses yok, yalnız çocuğun henüz ne olduğunu çıkaramadığı göze görünmeden ortalığa yayılan bir şey vardı, köpekten daha fazla bir şey, köpekten daha güçlü ama sadece hayvan değil, sadece vahşi hayvan bile değil. Düşkün ve yaslı havlamanın önünde yalnızlıktan, yabandan başka bir şey olmadığı için, öğle sonrasının ortasında on birinci tazı da döndükten sonra, o ve Tennei'nin Jim kıpırdamayan ama hâlâ titreyen köpeği tutarlar ve Sam hayvanın paralanmış kulağını, parçalanmış omzunu terementi ve dingil yağıyla ovalarken, gene de yaşayan herhangi bir yaratık değil sadece yabanıl ormanın kendisiydi, şöyle azıcık eğilerek, köpeğin cüretini hafifçe yoklayan. «Tıpkı in-

san gibi,» dedi Sam. «Tıpatıp insanlar gibi. Cesaret gösterme anını elinden geldiği kadar geciktirdi, ama biliyordu ergeç cesur olması gerektiğini kendine köpek diyebilmek için, önceden biliyordu üstelik bunu yapınca ne olacağını.»

Sam'in ne zaman ayrıldığını anlamadı. Yalnız gittiğini anladı. Sonraki üç sabah kalkıp kahvaltısını yedi ama Sam onu beklemiyordu. Yerine kendi başına gitti; yardımsız bulabiliyordu burayı ve Sam'in öğrettiği gibi bekliyordu orada. Üçüncü sabah köpekleri işitti gene, doğru izin üstünde canla başla, serbestçe koşuyorlardı gene, ve tüfeğini öğrendiği gibi hazır etti ve avın önünden geçip gittiğini işitti çünkü henüz hazır değildi, sabırla ve alçakgönüllülükle yabanıl ormana adadığı upuzun hayatla karşılaştırıldığında pek az kalan iki haftalık kısa bir dönemde bundan başka türlüsünü henüz hak etmemişti; tüfek atıldığını işitti gene, tek bir atış, Walter Ewell'ın tüfeğinin tek şaklayan patlayışı. Bu zamana kadar kimse yol göstermeden yerini bulacak ve sonra kampa dönecek duruma gelmekle kalmamıştı yalnız, kuzeninin verdiği pusulayla geyiğin ve dışarı uğramış barsaklara havlayan köpeklerin yanında duran Walter'ın bulunduğu yere, at üstündeki Binbaşı de Spain ile Tennie'nin Jim dışında bütün öbürlerinden önce varmıştı, kan kokusuna ve hattâ, söylenene bakılırsa, ayı kokusuna aldırış etmeyen tekgözlü araba-katırıyla Ash Amca bile gelmeden önce.

Katıra binmiş olan Ash Amca değildi. Sam'di, dönmüştü. Ve yemeğini bitirdiğinde Sam onu bekliyordu ve, kendisi tek-gözlü katıra ve Sam araba çiftinin öbür katırına binmiş olarak, hızlı kısalan güneşsiz öğle sonrasının içinden üç saattan fazla yol aldılar, hiç bir yol, Sam'in bile göreceği hiç bir iz olmadan yabanın şimdiye dek hiç görmemiş olduğu bir kısmına geldiler. Sam'in onu niçin kan ya da vahşi hayvan kokusundan ürkmeyen tek-gözlü katıra bindirdi-

ğini o zaman anladı. Öbürü, sağlam olanı, duralıyor, şahlanmaya, hattâ kaçmaya çalışıyordu Sam aşağı indikçe, dizginine asılıp duruyordu Sam onu tutarken, koşturmayı göze alamadığı için sesiyle kandırıp ilerletmeye çalışarak, çocuk uslu duran kendi katırından inerken o öbürünü ileri çekerek. Sonra, yıllanmış ormanların yoğun yüce karanlığında ve kış'ın ölen öğle sonrasının içinde Sam'in yanında durarak, pençe izleriyle çentilip barsakları deşilmiş çürük kütüğe ve yanındaki ıslak toprakta kocaman çarpık iki parmaklı ayağın izine sessizce baktı. Şimdi anlamıştı o sabah ormanda tazıların sesinde ne duyduğunu ve kümelenip yattıkları mutfağın altına baktığı zaman neyin kokusunu aldığını. Ona da sinmişti aynı şey, biraz değişerek çünkü onlar hayvandı ve o değildi, ama yalnız biraz değişerek — bir isteklilik, edilgin; bir aşağılık, zamandışı ormanlara karşı kendi çelimsizlik ve güçsüzlüğünün duygusu, ama kuşkusuz ve korkusuz; ağzında ansızın akan salyada bakır gibi bir tat, katı keskin bir sıkışma beyninde ya da karnında, neresindedir ayırdedemedi ayrıca önemli de değildi; bildiği tek şey varsa o da ilk olarak anladığıydı daha kendi hatırlamaya bile başlamadan önce dinleyişinde koşan ve düşlerinde yükselen ve dolayısıyla kuzeniyle Binbaşı de Spain'in ve hattâ ihtiyar General Compson'un daha onlar da hatırlamaya başlamadan önce dinleyişlerinde ve düşlerinde varolması gereken ayının ölümlü bir hayvan olduğunu ve her Kasım kampa doğru yola çıktıklarında aslında onu öldürmek niyetinde olmadıklarını, öldürülemeyeceği için değil ama şimdiye dek hiç ummamışlardı onu öldürebileceklerini. «Yarın olur bu iş,» dedi.

«Yarın da deneriz demek istiyorsun,» dedi Sam. «Daha köpek yok.»

«On bir tane var,» dedi. «Pazartesi kovaladılardı.»

«İşittin sen de seslerini,» dedi Sam. «Gördün de. Daha köpeğimiz yok. Bir taneden fazla gerekmez. Ama o bir tanesi yok. Belki hiç bir yerde yok. Bu işin başka tek yolu tüfeği olan ve tüfeği nasıl kullanacağını bilen birinin karşısına çıkması kazara.»

«O da ben olmazdım,» dedi çocuk. «Walter olurdu, ya da Binbaşı ya da — »

«Olabilir,» dedi Sam. «Yarın iyi aç gözünü. Kurnazdır çünkü. Onun için bunca zaman yaşadı ya. Bir yere kıstırılırsa ve çiğneyip geçmek için birini seçmesi gerekirse, seçeceği sensin.»

«Nasıl?» dedi. «Nereden bilecek. » Durdu. «Yani beni şimdiden tanıdığını mı söylüyorsun, demek ben o kadar oraya gittim de anlayacak zaman bulamadım. » Gene durdu, Sam'e baktı; alçakgönüllüce, hattâ şaşmadan konuştu: «Beni gözlüyordu. Her halde bir kereden fazla gelip bakması gerekmez.»

«Yarın gözünü iyi aç,» dedi Sam. «Kampa dönsek iyi olur. Biz varmadan çok önce karanlık basacak.»

Ertesi sabah her zamankinden üç saat erken yola çıktılar. Ahçı Ash Amca bile gitti, mesleğinin kamp ahçılığı olduğunu söylerdi ve Binbaşı de Spain'in avlanma ve kamp kurma seferlerinde yemek pişirmenin dışında pek fazla iş görmezdi, ama gene de sadece bu yabanın içine getirilip konmuş biri olmaktan çıkarmıştı yaban onu, öyle ki o da hepsi gibi, hattâ daha iki hafta öncesine kadar yaban nedir görmemiş olan çocuk gibi davranmıştı bir tazının parçalanmış kulağını ve omuzunu ve ıslak bir toprak parçası içindeki çarpık ayak izini görünce. Ata binip gittiler. Yürünmeyecek kadar uzaktı: çocuk ve Sam ve Ash Amca arabadaydı köpeklerle, kuzeni ve Binbaşı de Spain ve General Compson ve Boon ve Walter ve Tennie'nin Jim atlara ikişer ikişer binmişler-

di; ilk gri ışık, iki hafta önceki ilk sabahta olduğu gibi, Sam'in onu yerleştirip bıraktığı bekleme yerinde buldu onu. Boyundan büyük tüfeğiyle, kendinin bile değil de Binbaşı de Spain'in olan ve şimdiye kadar ancak bir kere, o da tüfeğin geri tepmesini ve kâğıt mermilerle yeniden doldurulmasını öğrenmek için oraya ilk geldiği gün bir ağaç kütüğüne ateşlediği kuyruktan dolma silâhıyla, kara durgun suyu kıpırtısızca bir kamışlıktan çıkıp açık arazide azıcık akıp yeniden kamışlığa dönen küçük derenin yanındaki iri kâfur ağacına sırtını verip durdu, ve burada, göze görünmeden, bir kuş, zencilerin Tanrı-Baba dedikleri irice bir ağaçkakan, ölü bir ağaç gövdesini takırdatıyordu. Başka bekleme yerlerinden herhangi birine benzeyen bir bekleme yeriydi, iki haftadır her sabah durup beklediği yerden birkaç önemsiz şeyiyle ayrılıyordu yalnızca; burası yeni sayılırdı onun için ama iki hafta geçtikten sonra az çok bildiğine inandığı o öbür yerden daha az tanıdık da değildi — çelimsiz ve ürkek insanın bir şey değiştirmeden, ne iz ne de bere bırakmadan geçtiği aynı tek başınalık, aynı yalnızlık, Sam Fathers'ın Chickasaw kabilesinden atalarının birincisi, elinde sopa ya da taş balta ya da kemikten ok çekilmiş ve hazır, sürünerek gelip çevresine baktığı günkü görünüşünün tıpatıp aynısı, değişik olması sadece mutfağın yanında otururken aşağıda kümelenmiş ve korkuyla yaltaklanan köpekleri koklamasından ve Sam'in dediğine göre kendine köpek demekte devam edebilmek için bir kere yiğitlik göstermesi gereken tazının tırmalanmış kulağıyla omzunu görmesinden ve bir gün önce deşilmiş kütüğün yanındaki toprakta yaşayan ayağın izini görmesinden ileri geliyordu. Hiç bir köpek işitmedi. Hiç mi hiç işitmedi onları. Yalnız ağaçkakanın takırtısının ansızın kesildiğini işitti, ve ayının ona bakmakta olduğunu anladı. Hiç görmedi onu. Kamışlığın ardında önünde mi yok-

sa arkasında mı duruyordu anlamadı. Kıpırdamadı, şimdi ve bundan sonra ona karşı hiç bir zaman ateşleyemeyeceğini o anda anladığı faydasız tüfeği elinde tutarak, mutfağın altına baktığı zaman kümelenmiş köpeklerde kokladığı bakır kokusunu tükürüğünde tadarak.

Sonra gitti. Ağaçkakanın kuru taktakı durduğu zamanki gibi ansızın başladı gene, ve çok geçmeden köpekleri bile işittiğini sandı — bir mırıltı, ses bile denmeyecek bir şey, ve bir süredir işitmekteydi her halde, belki bir ya da iki dakikadır, daha bilincine varamadan, işitme alanının içine sürükleniyor sonra çıkıyor, uzaklarda yok oluyordu. Hiç yaklaşmadılar ona. Eğer köpeklerdiyse işittiği, bunun böyle olduğuna yemin edemezdi; bir ayıysa kovaladıkları, başka bir ayı olmalıydı. Kamışlıktan belirip dereden bu yana geçen Sam kendisiydi, yaralı tazı yeni yürümeyi öğrenen kuş köpekleri gibi izliyordu ardından. Köpek geldi, bacağına yaslanıp çöktü, titreyerek. «Görmedim onu,» dedi. «Görmedim, Sam.»

«Biliyorum,» dedi Sam. «Gözetledi gözetleyeceği kadar. Sesini de işitmedin, değil mi?»

«Hayır,» dedi çocuk. «Ben — »

«Kurnazdır o,» dedi Sam. «Fazla kurnazdır.» Sam çocuğun bacağına yaslanmış hafifçe ve süreklice titreyen dişi tazıya doğru bakarken çocuk onun gözlerinde o karanlık ve düşünceli yalazlanma niteliğini gene gördü. Tırmalanmış omzundan birkaç damla taze kan parlak böğürtlenler gibi sarkıyordu. «Fazla büyük. Köpeği bulamadı daha. Ama belki bir gün.»

Çünkü sonraki bir zaman olacaktı, daha sonra, daha sonra. Topu topu on yaşındaydı. Sanki onları görebiliyordu, ikisini, zamanın içinden çıkıp zaman haline geldiği limbonun gölgesinde: ölümlü olmaktan bağışlanmış koca ayı ve bunun

birazını paylaşan kendisi. Çünkü kümelenmiş köpeklerde kokladığı ve kendi tükürüğünde tattığı şeyi tanımıştı şimdi, tanımıştı korkuyu bir çocuğun, bir gencin, kendine miras kalacak olan ama henüz eline geçmiş bir miras durumuna gelmeyen aşkın ve tutkunun ve yaşantının varoluşunu, birçok erkekleri sevmiş ve birçok erkeklerce sevilmiş olan bir kadının yanına ya da hattâ belki sadece yatak odasına bir raslantı sonucunda girmekle tanıdığı gibi. *Bunun için onu görmem gerek,* diye düşündü, korkmadan ve hattâ umutlanmadan. *Ona bakmam gerek.* Böylece bir sonraki yazın Haziran'ındaydı. Gene kamptaydılar, Binbaşı de Spain'le General Compson'un doğum günlerini kutluyorlardı. Biri Eylül'de ötekiyse kara kışın içinde ve öbüründen neredeyse otuz yıl önce doğdukları halde, her Haziran ikisi ve McCaslin ve Boon ve Walter Ewell (ve şimdiden sonra çocuk da) kampta on beş gün kalırlar, balık tutar, sincap, hindi vururlar ve geceleri köpeklerle tilki ya da yaban kedisi kovalarlardı. Daha doğrusu, Boon'la zenciler (ve şimdi oğlan da) balık tutar, sincap vurur ya da tilki ve yaban kedisi kovalardı, çünkü ustalığını ortaya koyan avcılar, yalnız Binbaşı de Spain'le General Compson değil (ki bu ikisi on beş gün boyunca koskocaman bir demir tencere dolusu Brunswick yahnisinin karşısında salıncaklı iskemlelere oturur, yemeği karıştırıp tadarlardı, Ash Amca nasıl pişirdiğini anlatıp kavga ederken ve Tennie'nin Jim onun kullandığı teneke maşrapaya viski dökerken), daha yeterince genç olan McCaslin'le Walter Ewell bile, nişancılıklarını ölçmek için giriştikleri bahisler üzerine tabancayla yaban hindisi vurmanın dışında her türlü atış yapmaya tepeden bakarlardı.

Daha doğrusu, kuzeni McCaslin'le öbürleri onun sincap avladığını sanıyorlardı. Üçüncü akşama kadar Sam Fathers'ın da böyle düşündüğünü sandı. Her sabah kahvaltı biter

bitmez kamptan ayrılıyordu. Kendi tüfeği vardı şimdi, arkadan doldurulan bir silâh, bir Noel armağanı; aşağı yukarı yetmiş yıl boyunca bunun sahibi olacak, kullanacaktı, iki çift yeni namlu, çakmak ve bir yeni kundak değiştirerek, ilk tüfekten bütün arta kalan üstüne onun ve McCaslin'in adları ve 1878 tarihi kazılı gümüş-kakmalı tetik-mahfazası olana dek. O sabah beklediği küçük dere kenarındaki ağacı buldu. Pusulayı kullanarak o noktadan ötesini taradı; oldukça iyi denebilecek bir ormancıdan daha da iyi olmasını öğretiyordu kendine ne yaptığının farkına bile varmadan. Üçüncü gün izi ilk olarak gördüğü deşilmiş kütüğü bile buldu. Neredeyse büsbütün ufalanıp gitmişti artık, inanılmaz bir hızla düzeliyordu, tutkulu ve neredeyse göze görünür bir feragatla, bir zamanlar ağacın bitmiş olduğu toprağa geri dönüyordu. Şimdi yaz korularını tarıyordu, kasvetleriyle yeşil, Kasım'daki kül renkli eriyişlerinden daha bile karanlık, ve öğle zamanında bile güneş esintisiz bir beneklenmeyle vuruyordu hiç bir zaman kurumayan ve üzerinde yılanlar kıvranan toprağa — mokasenler, su yılanları, çıngıraklılar kendileri de benekli kasvet renginde öyle ki kıpırdanıncaya kadar pek seçemiyordu onları; kampa daha geç ve daha geç ve daha geç dönüyordu, birinci gün, ikinci gün, üçüncü akşamın alacakaranlığında Sam'in gece için hayvanları içine soktuğu ahırı çevreleyen kalastan yapılma ağılın yanından geçiyordu. «Bir şey becermişe benzemiyorsun hâlâ,» dedi Sam.

Durdu. Bir an cevap veremedi. Sonra rahatça konuştu, rahat boşalan bir patlamayla, küçük bir çayın içinde bir oğlan çocuğun yaptığı setin yıkılışı gibi: «Öyle olsun. Evet. Ama nasıl? Derenin oraya gittim. Kütüğü bile buldum yeniden. Ben — »

«Onu bulman iyi. Gözetlemiştir her halde seni. Ayağını hiç görmedin mi?»

«Ben. .» dedi çocuk. «Görmedim. Hiç aklıma gelmedi. .»

«Tüfek var da ondan,» dedi Sam. Çitin yanında duruyordu, kıpırtısız, zenci bir köleyle bir Chichasaw reisinin oğlu, yamalı ve solmuş tulumu ve bir zamanlar zencinin köleliğinin nişanıyken şimdi özgürlüğünün tacı olan yıpranmış beş-sentlik hasır şapkasıyla. Kamp — açıklık yer, ev, ahır ve kendi sırasında Binbaşı de Spain'in ormanı bücürce ve süreksizce tırmalarken meydana getirdiği minik avlu — alacakaranlıkta soldu, ormanın yıllanmış karanlığında yitti. *Tüfek,* diye düşündü çocuk. *Tüfek.* «İki yoldan birini seçmen gerek,» dedi Sam.

Ertesi sabah gün doğmadan yola düştü, kahvaltı yemeden, Ash Amca mutfak döşemesindeki örtülerinin içinde uyanıp ateşi yakmadan çok önce. Yalnız pusulayla yılanlara karşı bir sopa aldı yanına. Pusulaya bakması gerekene kadar aşağı yukarı bir mil yol yürüyecekti. Bir kütüğe oturdu, elinde göremediği pusulasıyla, o kımıldarken kesilen gizli gece-sesleri yeniden çıtırdamaya başladı ve sonra büsbütün durdu ve baykuşlar susup yerlerini uyanan gündüz kuşlarına bıraktılar ve külrenkli ıslak ormanlarda ışık vardı ve pusulayı görebiliyordu. Hızlı ama ses etmeden yürüdü, gittikçe daha iyi bir orman adamı olup henüz bunu anlayacak zaman bulamadan; bir dişi geyikle bir ceylânı yuvalarından kaçırdı, yataklarından ürküttü, görebilecek kadar yakınlarına sokulmuştu — çalıların hışırtısı, beyaz geyik kuyruğu, anasının ardından seğirten ceylân, sandığından daha hızlı koşarak. Doğru avlanıyordu, rüzgâra karşı, Sam'in öğrettiği gibi, ama bu değildi şimdi önemli olan. Tüfeği bırakmıştı; bir gambit, bir seçim değildi kendi istemiyle, kendi feragatıyla kabul ettiği, içinde yalnız ayının şimdiye dek el sürülmemiş adsızlığının değil de avlayanla avlananın bütün

eski kural ve dengelerinin yürürlükten kaldırıldığı bir koşuldu. Korkmayacaktı bile, korkunun onu baştan başa saracağı o anda bile: kan, deri, barsaklar, kemikler, daha kendi anılara sahip bile olmadan önceki uzun zamanın anısı — onu bu ayıdan ve neredeyse yetmiş yıl boyu izleyeceği öbür bütün ayılarla geyiklerden ayıran ince açık söndürülmez zihin aydınlığının dışında kalan her şey, ve buna Sam demişti ki: «İstersen ürk. Bunu zaten önleyemezsin. Ama korkma. Sen onu bir köşeye sıkıştırmazsan ya da o senin korkunun kokusunu almadıkça senin canını yakacak tek canlı yoktur ormanda. Yiğit bir adamın bir korkaktan nasıl ürkmesi gerekirse bir ayı ya da geyik de öyle ürkmelidir korkak adamdan.»

Öğleye kadar küçük deredeki geçidin çok ilerilerine varmıştı, o güne kadar görmediği yeni ve yabancı bir arazinin iyice içine dalmıştı, şimdi yalnız pusulayla değil babasından kalan eski, ağır, bisküvi-kalınlığında gümüş saatla ilerliyordu. Kamptan ayrılalı dokuz saat geçmişti; bundan dokuz saat sonra, karanlık basalı bir saatı geçmiş olacaktı. Durdu, pusulanın yüzünü en sonunda görebildikten sonra kütükten kalktığından beri ilk olarak duruyordu, terleyen yüzünü yenine sildi. Zaten feragat etmişti kendi istemiyle, gerektiği için, alçakgönüllülükle ve rahatça ve hiç acınmadan kendine, ama görünüşe bakılırsa bütün bunlar yetmemişti, tüfeğini almaması yetmemişti. Bir an ayakta durdu — bir çocuk, izsiz yabanın yeşil ve yükselen kasveti karşısında yabancı ve yitik. Sonra bütün bütün bıraktı kendini buna. Saatla pusuladan ötürüydü. Hâlâ vardı o korku lekesi üstünde. Birisinin halkalı zincirini ve ötekinin ilmekli şeridini tulumundan çözüp ikisini de bir çalıya astı ve sopasını da yanlarına yasladı ve girdi.

Kaybolduğunu anlayınca Sam'in öğretip talim ettirdiği

gibi yaptı: dönüş yolunu bulmak için bir hesap yaptı. Son iki ya da üç saattır fazla hızlı yol almıyordu, hele pusulayla saatı çalıya bıraktığından beri daha bile yavaş gitmişti. Onun için şimdi daha da yavaş yürüdü, çünkü ağaç çok uzakta olamazdı; gerçekten, umduğundan daha çabuk buldu ve dönüp ağaca doğru yürüdü. Ama ağacın altında çalı malı yoktu, ne saat ne de pusula, onun için gene Sam'in öğrettiği ve talim ettirdiği sonraki şeyi yaptı: bu yeni çemberi ters yöne doğru ve daha geniş tuttu, öyle ki ikisinin birden çizgisi izini bir yerinden kesecekti, ama kendi ayaklarının ya da başka ayakların hiç bir iz ya da işaretini göremedi, ve şimdi daha hızlı gidiyordu ama hâlâ paniklememişti, yüreği biraz daha hızlı atıyordu ama pekti daha ve düzenliydi ve bu seferki ağaç bile tamam değildi çünkü yanında devrilmiş bir kütük yatıyordu ki bunu önceden hiç görmemişti ve kütüğün ötesinde küçük bir bataklık, topraklı su arasında bir nem sızıntısı vardı, ve Sam'in sonra ve son olarak yapılacak şey diye öğrettiği ve talim ettirdiği şeyi yaptı, kütüğe otururken çarpık izi görerek, ıslak topraktaki yamuk senet daha o bakarken dolmaya devam ediyordu ağzına kadar doluncaya ve su taşmaya başlayıncaya ve izin kenarları eriyip gitmeye başlayıncaya kadar. Az öteye bakar bakmaz öbürünü de gördü, ve, kımıldayınca, onun ilerisindekini; kımıldayarak, acele etmeden, koşarak, ama yalnızca ayak uydurarak izlere önünde belirirlerken sanki düpedüz havadan biçimlenirlermiş gibi tek bir sürekli adımla kaçırırsa arkalarını sonsuza kadar yitirecekti onları ve kendi de yitip gidecekti, yorulmasız, istekli, kuşku ya da korkusuz, azıcık soluk soluğa güçlü çabuk küçük çekiciyle yüreğinin, birden küçük bir açıklığa çıkarak, ve orman tek parça oldu. Akıyordu, sessiz, katılaşmış — ağaç, çalı, pusula ve saat parlıyordu bir güneş ışını onlara dokundukça. Sonra ayıyı gördü. Ortaya çıkmadı, be-

lirmedi: oradaydı sadece, hareketsiz, yeşil ve esintisiz öğlenin sıcak beneklenişine çakılı, düşünde gördüğü kadar değil ama sandığı kadar büyük, daha büyük, benekli karanlığa karşı boyutsuz, ona bakıyor. Sonra kımıldadı. Acelesizce geçti açıklıktan, güneşin parlak ışıltısının içinden bir an yürüyüp sonra çıkarak, ve gene durdu ve bir omzunun arkasından dönüp ona baktı. Sonra gitmişti. Yürüyerek girmedi ormana. Soldu, hiç kıpırdamadan batıp gitti ormanın içine bir kere gördüğü bir balığın, kocaman bir tatlı su levreğinin gölünün karanlık derinliklerine batıp gidişi ve yok oluşu gibi kanatlarını bile kıpırdatmadan.

II

Demek Aslan'dan korkması ve nefret etmesi gerekiyordu. O sıra on üç yaşındaydı. Geyiği vurmuş ve Sam Fathers yüzüne sıcak kanı sürmüştü, ve bundan sonraki Kasım'da bir ayı vurmuştu. Ama bu şövalye olma töreninden önce ormanlarda aynı derecede tecrübeli büyük adamlar kadar becerikli olmuştu. Şimdi, daha çok tecrübesi olan büyük adamlardan daha iyiydi. Kampın yirmi beş mil uzaklarına kadar ormanın bilmediği yeri yoktu — dere, bayır, işaret gibi kullanılan ağaç, keçi yolu: herhangi birini ormanın içinde herhangi bir noktaya dosdoğru götürüp geri getirebilirdi. Sam Fathers'ın bile hiç görmediği av izleri biliyordu; üçüncü güzde bir erkek geyiğin yattığı yeri kendi başına bulmuş ve kuzenine söylemeden Walter Ewell'ın tüfeğini alarak tan yeri ağarırken pusuya yatıp geyiğin dönüşünü beklemiş ve hayvan yuvasına dönünce öldürmüştü tıpkı Sam'in anlattığı eski Chickasaw atalarının yaptığı gibi.

Bu zamana kadar koca ayının ayak izini kendi ayak izinden daha iyi öğrenmişti, hem yalnız çarpık ayağınınkini değil. Üç sağlam izden herhangi birini görür görmez tanıyabiliyordu hem yalnız büyüklüğüne bakarak değil. Elli millik arazi içinde onunki kadar büyük iz bırakan başka ayılar da vardı, ya da hiç olmazsa ona çok yakın büyüklükte çünkü insan ancak ikisini yan yana getirince anlardı hangisinin büyük olduğunu. Bundan daha fazla bir şeydi. Eğer Sam onun çocukluk öğretmeni ve arka bahçedeki tavşanlarla sincaplar da ana okuluyduysa, koca ayının dolaştığı yaban üniver-

sitesi ve, kendi kendinin cinsiyetsiz atası olabilecek kadar uzun süre dişisiz ve yavrusuz yaşayagelmiş olan kocamış erkek ayı da profesörüydü.

Çarpık izi istediği zaman bulabiliyordu şimdi, kampın on mil, beş mil, ya da daha bile yakınında. Bundan sonraki üç yılda yerini almış beklerken iki kere köpeklerin ayının izini bulduğunu ve bir keresinde rasgele koşarlarken ansızın onunla karşılaştıklarını duydu, sesler tiz, çaresiz, isterileri neredeyse insanca. Bir keresinde, Walter Ewell'ın tüfeğiyle köpeksiz avlanırken, bir hortumun geçip devirdiği ağaçlardan meydana gelme uzun bir geçitten ayının geçtiğini gördü. Gövdelerle dallar karmaşasının bir tarafından öteki tarafına gitmemişti sanki de bir lokomotif gibi karmaşayı yarıp geçmişti, sandığından çok daha hızlı hareket ediyordu, hattâ neredeyse bir geyik kadar hızlı çünkü geyik bu kadar yolun çoğunu havada alırdı; o zaman anladı onu bir yere kıstırmak için neden yalnız alışılmadık derecede cesur değil de aynı zamanda alışılmadık kadar iri ve süratli bir köpek gerekiyordu. Evinde küçük bir köpeği vardı, melez bir köpek, zencilerin fays dediği türden bir sıçan köpeği, kendi sıçan boyunda ya var ya yok ve mertlik olmaktan çoktan çıkıp çılgınlığa varan bir cesarete sahip. Bir Haziran ayında bu köpeği de yanında getirdi ormana, ve, sanki bir başka insanla buluşmaya gidiyorlarmış gibi zamanı denk getirip, kendi fays denen köpeği başına bir çuval geçirilmiş olarak taşıyıp Sam de boyunlarına geçirdiği iple bir çift tazıyı çekerek izde rüzgârdan yana gittiler ve gerçekten pusuya düşürdüler ayıyı. O kadar yakınına sokulmuşlardı ki kıstırılan hayvan döndü ama çocuk sonradan anladı minik köpeğin tiz ve çılgın yaygarasına şaşkınlığından döndüğünü. Kıstırılınca büyük bir selviye sırtını verip döndü, ard ayakları üstünde doğruldu; doğrulması bitmeyecekmiş gibi göründü

çocuğa, gittikçe uzuyordu boyu ve iki tazı bile küçük köpekten bir çeşit umutsuz ve umarsız cesaret kapmış gibiydiler. Sonra çocuk anladı ki köpeğin susacağı yoktu. Tüfeğini yere atıp koştu. Tiz sesli, çılgınca fırıl fırıl dönen küçük köpeğe yetişip onu yakaladığında ayının neredeyse tam altındaydı. Kokusunu aldı, keskin, sıcak, ekşi. Çökmüş olduğu yerden üzerinde bir gök gürültüsü gibi uzayan, yükselen ayıya baktı. Sanki tanıyordu bu görünüşü, sonra hatırladı: düşlerinde onu böyle görmüştü.

Sonra gitmişti. Gittiğini görmedi. Diz çöktü, çılgın köpekçiği iki eliyle tutarak, uzaklaşan ve uzaklaşan iki tazının aşağılıklaşmış ulumasını işiterek, elinde tüfekle Sam gelinceye kadar. Tüfeği sessizce çocuğun yanına bıraktı ve ona bakarak durdu. «İki keredir görüyorsun, tüfeğin elindeyken,» dedi. «Bu kez boşa atmak istesen de atamazdın.»

Çocuk doğruldu. Hâlâ köpeği tutuyordu. Kollarındayken bile çılgın gibi havlıyordu, tazıların solan sesine doğru bir demet elektrikli telden zemberek gibi silkinip atılarak. Çocuk biraz soluk soluğaydı. «Sen de boşa atamazdın,» dedi. «Tüfek elindeydi. Niçin vurmadın?»

Sam işitmemiş gibiydi. Elini uzattı ve çocuğun kolları arasında, iki tazı artık işitilmez olduğu halde hâlâ havlayan ve kaçmaya çabalayan küçük köpeğe dokundu. «Gitti artık,» dedi Sam. «Şimdi sesini kesip dinlenmene bak, bir dahaki sefere kadar.» Küçük köpek elinin altında yatışmaya başlayıncaya kadar okşadı hayvanı. «İstediğimiz köpek neredeyse sen olacakmışın,» dedi. «Yalnız yeterince büyük değilsin. Daha bulamadık o köpeği. Akıllı olduğundan biraz daha iri, ve hem akıllı hem de iri olduğundan daha fazla cesur olmalı.» Elini minik köpeğin başından çekip ayının ve tazıların yok olup gittiği ormanlara doğru bakarak durdu. «Bir gün gelecek, birisi çıkacak.»

«Biliyorum,» dedi çocuk. «Onun için bizlerden biri olmalı. Ki son güne kadar sürmesin. Çünkü o bile istemiyor daha fazla sürmesini.»

Demek Aslan'dan korkmalı ve nefret etmeliydi. Dördüncü yazdaydı, Binbaşı de Spain'le General Compson'un doğum günlerini kutlamaya gidenlere dördüncü katılışıydı. İlkbaharın başında Binbaşı de Spain'in kısrağı bir erkek tay yavrulamıştı. Bir akşam Sam atlarla katırları gece için ahıra sokarken tay bulunamadı, çılgına dönen kısrağı ahıra sokabilmek için akla karayı seçti. İlk önce kısrağın ardından izleyip tayından ilk ayrıldığı yeri bulmayı düşünüyordu. Ama kısrak gitmedi. Ormanın herhangi bir yerine ya da başka herhangi bir yöne doğru koşar gibi bile yapmıyordu. Koşuyordu sadece, göremiyormuş gibi, hâlâ korkuyla çılgın. Bir aralık dönüp Sam'e doğru atıldı, son derecesine varmış bir umutsuzlukla ona saldırırmışçasına, Sam'in bir insan, üstelik çoktan beridir tanıdığı bir insan olduğunu o an anlayamamışçasına. Sonunda atı güçlükle ahırına sokabildi. İzlerine bakarak geldiği yeri bulabilmek için artık çok karanlıktı, ayrıca kısrak kaçarken düz bir yol izlememişti her halde.

Eve döndü ve Binbaşı de Spain'e anlattı. Bir hayvan olmalıydı, elbette, büyük bir hayvan, ve tay da artık ölmüş olmalıydı, nerede olursa olsun. Bunu hepsi biliyordu. «Panter olmalı,» dedi General Compson hemen. «Aynı panter. Geçen Mart'daki o dişi geyikle yavrusu vardı hani.» Boon Hogganbeck hayvanların nasıl kışladıklarını görmek için yıllık ziyaretini yaptığında Sam onunla haber göndermişti Binbaşı de Spain'e — dişi geyiğin boğazı parçalanmış, ve hayvan çaresiz kalan yavrunun ardından koşarak yetişip onu da öldürmüştü.

«Sam o seferkinin panter olduğunu söylemediydi ki,» dedi Binbaşı de Spain. Sam şimdi de bir şey söylemiyordu,

orada öylece duruyordu yemek masasında oturan Binbaşı de Spain'in arkasında, anlaşılmaz bir yüzle, sanki evine dönebilmek için konuşmalarının sona ermesini bekliyordu. Herhangi bir şeye bakar gibi bile değildi. «Panter geyiğin üstüne sıçrayabilir, sonra yavruyu yakalamakta da pek güçlük çekmez. Ama yanında anasıyla böyle bir taya hiç bir panter saldıramazdı. Koca Ben'di bu,» dedi Binbaşı de Spain. «Böyle bir şeyi doğrusu beklemezdim ondan. Kuralları bozdu. Böyle yapacağını sanmazdım. Benim köpeklerimi, McCaslin'in köpeklerini öldürdü, ama bunda eğri bir şey yoktu. Biz ona karşı köpeklerle kumar oynadık; birbirimizi uyardık önceden. Ama şimdi girip malıma zarar verdi, üstelik mevsim dışı. Kuralları bozdu. Koca Bend'di, Sam.» Sam hâlâ susuyordu, duruyordu orada Binbaşı de Spain'in konuşmayı kesmesini bekleyerek. «Yarın izlerin ardından gidip görürüz,» dedi Binbaşı de Spain.

Sam gitti. Kampta kalmıyordu; Joe Baker'inkine benzer küçük bir kulübe yapmıştı kendine, yalnız daha sağlam, daha dayanıklı suya karşı, çeyrek mil uzakta bir derenin kıyısında, ve her yıl beslediği domuz yavruları için buğdayını koyduğu sağlam, kütükten yapılma bir yemlik. Ertesi sabah uyandıklarında onları bekliyordu. Tayı bulmuştu bile. Kahvaltıyı beklemediler. Uzak değildi, ahıra kadar beş yüz yarda ya var ya yoktu — üç aylık tay yan yatmıştı, boğazı parçalanmış, barsakları ve bir budu yenmişti. Oraya düşmüş gibi değil de sanki oraya savrulup fırlatılmış gibi yatıyordu, ve hiç bir kedi izi, hiç bir pençe izi yoktu panterin gırtlağını ararken pençesini geçireceği yerlerde. Çılgına dönen kısrağın halkalar çizip sonunda bir önceki akşam Sam'e saldırışındaki son derecesine varmış umutsuzlukla fırlayıp kaçtığını gösteren izleri gördüler, ve sonra ölü ve korku dolu koşuşmanın uzun izleri ve saldıran kısrağa doğru koşmaya bile kalkış-

mayıp da sadece kısrak sonunda kaçıp gidinceye kadar ona doğru üç dört adım atmakla yetinen hayvanın izleri ve General Compson, «Vay anasına, amma da kurtmuş!» dedi.

Sam hâlâ susuyordu. Adamlar diz çöküp izleri ölçerken çocuk onu gözledi. Sam'in yüzünde bir şey vardı şimdi. Ne bir sevinç ne bir neşe ne bir umuttu. Daha sonra, erkek olduğu zaman, çocuk bunun ne olduğunu anladı, ve Sam'in başından beri izleri kimin yaptığını ve ilkbaharda dişi geyiğin boğazını kimin parçaladığını ve yavruyu öldürdüğünü bildiğini de anladı. O sabah Sam'in yüzünde gördüğü şey önceden bilmekti. *Ve sevinçliydi,* dedi kendi kendine. *Yaşlanmıştı. Çocuğu, akrabası, yeryüzünün yukarısında bir daha karşılaşacağı kimsesi yoktu. Olsaydı bile, dokunamazdı ona, konuşamazdı onunla, çünkü yetmiş yıldır bir zenci olmak zorunda kalmıştı. Şimdi neredeyse sonuna varmıştı ve sevinçliydi.*

Kampa döndüler ve kahvaltı ettiler ve geri geldiler tüfekler ve tazılarla. Sonra çocuk düşündü ki Sam Fathers gibi onların da anlamaları gerekirdi tayı kimin öldürdüğünü Ama insanların kendi yanlış kavramlarından akıl yürüttüklerini ve hattâ harekete geçtiklerini ne ilk ne de son olarak görüyordu. Tayın iki yanına ayaklarını atmış duran Boon kemeriyle köpeklere vurup onları taydan uzaklaştırdıktan sonra izleri koklamaya başladılar. Bir tanesi, daha bir şey anlamayan bir erkek tazı, bir kere uludu, ve görünüşte iz olan bir şeyin ardından birkaç adım koştular. Sonra durdular, dönüp adamlara baktılar, yeterince istekli görünüyorlardı, şaşmamışlardı, «Şimdi ne yapalım?» diye sorar gibiydiler yalnızca. Sonra bir koşu tayın yanına döndüler ve Boon, gene aynı yerde durarak kemerini savurdu onlara.

«Bu kadar çabuk soğuyan ize de hiç raslamadıydım,» dedi General Compson.

«Yanında anası olan tayı öldürecek kadar büyük bir kurt belki de arkasında koku bırakmıyordur,» dedi Binbaşı de Spain.

«Belki de hortlaktır,» dedi Walter Ewell. Tennie'nin Jim'e baktı. «Ha, Jim?»

Tazılar izi kovalamadıkları için Binbaşı de Spain Sam'i yolladı ve yüz yarda kadar ilerde izler bulundu ve köpekleri salıverdiler gene ve gene uludu genç olanı ve hiç biri o zaman anlayamadı tazının av bulmuş bir köpek gibi ulumayıp bahçesine girilmiş bir taşra köpeği gibi bağırdığını. General Compson çocukla, Boon'la, Tennie'nin Jim'le, yani sincap avcılarıyla konuştu. «Çocuklar, siz bu sabah köpekleri yanınızda tutun. Her halde bu yakınlarda bir yerdedir, taydan bir de kahvaltı çıkarmak için bekliyordur. Olur ki izini bulursunuz.»

Ama bulamadılar. Tasmaları takılmış tazılarla ormana giderlerken Sam'in arkalarından nasıl baktığını hatırladı — gülümseyinceye kadar o sabah tazılar Koca Ben'i bulduğu zaman burun deliklerinin hafifçe kemerlenmesinden başka içinde hiç bir şey görmediği o Kızılderili yüzü. Ertesi gün tazıları yanlarına aldılar, ama taze bir koku yakalamayı umdukları yere varınca tayın ölüsünün gitmiş olduğunu gördüler. Sonra üçüncü sabah Sam gene onları bekliyordu, bu sefer kahvaltılarını bitirdikten sonra. «Gelin,» dedi. Onları alıp kendi evine, ötesinde buğday yemliği duran küçük kulübesine götürdü. Buğdayı boşaltıp yemliğin kapısını kapan yapmış, yem olarak da ölü tayı koymuştu; kütüklerin arasından içeriye göz atınca neredeyse tüfek ya da tabanca namlusu renginde bir hayvan gördüler, rengini ya da biçimini inceleme fırsatı bulabildikleri kısa zaman içinde. Ne çömelmişti ne de ayakta duruyordu. Kımıldıyordu, havadaydı, onlara doğru geliyordu — ağır bir gövde korkunç bir güçle

gelip yüklendi kapıya öyle ki koskoca kapı yerinden uğrarcasına sarsılıp zangırdadı, hayvan, ne hayvanı idiyse, görünüşte daha yere değip yeniden sıçrayacak dayanak bulmadan gene attı kendini kapıya. «Uzaklaşalım,» dedi Sam, «yoksa boynunu kıracak.» Uzağa çekildikten sonra bile ağır ve ölçülü çarpmalar devam etti, sağlam kapı her seferinde yerinden oynayıp zangırdayarak, ve hâlâ tek ses çıkmamıştı hayvanın kendisinden — ne bir hırlama, ne bir bağırtı.

«Bu da neyin nesi?» dedi Binbaşı de Spain.

«Bir köpek,» dedi Sam, burun delikleri hafif ve sürekli kemerlenip göçerek ve o hafif, ateşli sütümsü nitelik gene gözlerinde tazıların koca ayının izini buldukları o ilk sabahki gibi. «O köpek.»

«O köpek?» dedi Binbaşı de Spain.

«Koca Ben'i kıstıracak köpek.»

«Yok canım sen de,» dedi Binbaşı de Spain. «Tazılarımın arasına Koca Ben'in kendisini alsam bu hayvandan iyidir. Öldür şunu.»

«Hayır,» dedi Sam.

«Hiç bir zaman evcilleştiremezsin bunu. Böyle bir hayvanın senden korkacağını mı sanıyorsun?»

«Evcil olsun istemiyorum,» dedi Sam; burun deliklerini ve gözlerindeki ateşli sütümsü ışığı gene seyretti çocuk. «Benden ya da başka bir adamdan ya da başka herhangi bir şeyden korkmasın da, evcil olmasına razıyım. Ama ne evcil olacak, ne korkacak, hiç bir şeyden.»

«Peki ne yapacaksın bunu öyleyse?»

«Göreceksiniz,» dedi Sam.

İkinci haftanın her sabahında Sam'in yemliğine gittiler. Çatıdan birkaç tahta çıkarıp tayın ölüsüne bir ip bağlamış ve kapan düşünce tayı çekip çıkarmıştı. Her sabah köpek durup dinlenmeden kendini kapıya atar ve yere düşer ve ye-

niden sıçrarken Sam'in yemliğin içine bir kova su sarkıttığını görüyorlardı. Hiç ses çıkarmıyordu köpek ve hiç bir çılgınlık yoktu hareketlerinde yalnız soğuk ve yavuz bir bükülmez kararlılık vardı. Haftanın sonuna doğru kapıya atlamaz oldu. Ama göze görünecek kadar zayıflamamıştı ve kapının yol vermeyeceği olgusunu aklıyla bulmuşa da benzemiyordu. Sanki bu sıra daha fazla atlamayı kendine yakıştıramıyormuş gibiydi. Yıkılmamıştı. Hiç biri onu yerde görmemişti. Ayakta duruyordu, ve görebiliyorlardı onu şimdi — biraz çoban, biraz Airdale kanı ve daha bir sürü cins karışık olmalıydı, omuzlarına kadar boyu yetmiş beş santimden fazlaydı ve görünüşe göre neredeyse elli kiloya yakındı, soğuk sarı gözleri ve koskocaman göğsü ve hepsinin üstünde mavi tüfek namlusu gibi o garip rengiyle.

Sonra iki hafta geçti. Kampı toparlamaya hazırlandılar. Çocuk kalmak için yalvarınca kuzeni onu bıraktı. Sam Fathers'ın yanına, küçük kulübeye taşındı. Her sabah Sam'in yemliğin içine su kovasını sarkıtışını seyrediyordu. O haftanın sonunda köpek yere yıkıldı. Doğrulup biraz sendeliyor, şöyle suya kadar sürüklenip içiyor ve yeniden çöküyordu. Bir sabah suya bile erişemedi, gövdesinin ön tarafını yerden bile kaldıramadı. Sam eline kısa bir sopa alıp yemliğe girmeye hazırlandı. «Dur,» dedi çocuk. «Dur da tüfeği — »

«Hayır,» dedi Sam. «Artık kıpırdanamaz.» Kıpırdanamadı da. Yan yatmıştı Sam dokunurken başına, sıskalaşmış gövdesine, köpek kıpırdamadan yatarken, sarı gözleri açık. Öfkeli değillerdi ve basit bir kötü niyetlilik yoktu içlerinde, yalnız soğuk ve bir doğa gücününki gibi neredeyse kişiliksiz bir kötülük vardı. Bakmıyordu bile Sam'e ya da kütüklerin arasından kendisine bakan çocuğa.

Sam yeniden yem vermeye başladı. İlk keresinde tiridi yalayabilmesi için başını Sam'in tutması gerekti. O gece kö-

peğin erişebileceği bir yere içinde et parçaları olan bir çanak et suyu bıraktı. Ertesi sabah çanak boşalmıştı ve köpek karnının üstünde yatıyordu, başı dikti, soğuk sarı gözleri Sam içeri girerken kapıyı gözlüyordu, hiç mi hiç değişiklik yoktu soğuk sarı gözlerinde ve gene hiç ses çıkarmadı sıçrarken bile, nişanlayışı ve hareketleri sarsaktı hâlâ zayıflıktan onun için Sam sopayı vurup yemlikten fırlayıp kapıyı kapatmaya zaman bulabildi köpek, görünüşte gene sıçramak için ayaklarını altında toplayacak zaman bulamadan, sanki iki haftadır aç bırakılan o değilmiş gibi kendini kapıya atmadan önce.

O gün öğle zamanında kampın oralardan biri geldi ormanda seslene seslene. Boon'du. Geldi ve bir süre kütüklerin arasından baktı, gene karnının üstünde yatan kocaman köpeğe, başı dik, sarı gözleri uykulu kırpışarak hiçe doğru bükülmez ve yenilmemiş ruh. «Yapılacak en iyi is,» dedi Boon, «bu kahpenin eniğini Koca Ben'e saldırtıp ikisini birbirine tutuşturmak.» Rüzgârla kızarmış sarkık yüzünü çocuğa çevirdi. «Kapanlarını toparla. Cass eve gelsin diyor senin için. Nicedir buraya tıkılıp bu at düşmanıyla uğraştığm yeter.»

Kampta Boon'un ödünç alınma bir katırı vardı; araba yamacın dibinde bekliyordu. O gece eve vardı. McCaslin'e anlattı. «İçeri girip el sürebilinceye kadar aç tutacak onu Sam. Sonra gene yem verecek. Sonra gene aç bırakacak, gerekirse.»

«Peki ama niçin?» dedi McCaslin. «Niye? Sam bile evcil edemez o canavarı.»

«Evcil olsun istemiyoruz. Olduğu gibi kalsın istiyoruz. Sam ya da bir başkasının yap dediğini yapmazsa o yemlikten hiç bir zaman çıkamayacağını en sonunda anlatmak istiyoruz ona. Koca Ben'i durdurup kıstıracak köpek odur. Adını

koyduk bile. Adı Aslan. »

En sonunda Kasım ayı geldi. Kampa döndüler. General Compson ve Binbaşı de Spain ve kuzeni ve Walter ve Boon'la birlikte durdu avluda tüfeklerin ve yatakların ve yiyecek sandıklarının arasında ve Sam Fathers'la Aslan'ın yoldan gelişlerini seyretti — Kızılderili, bir zamanlar çocuğun babasının olan soluk bir tulum ve lastik çizmeler ve yıpranmış bir koyun postu ceket ve şapka giyen kocamış adam; yanında ciddîyetle yürüyen kocaman köpek. Tazılar onları karşılamaya koşup birden durdular, daha hâlâ aklı başına gelmemiş olan genç köpekten başkası. Aslan'a doğru koştu, yaltaklanarak. Aslan ısırmadı onu. Duraklamadı bile. Bir ayının vuracağı gibi pençesiyle vurduğu gibi birkaç metre ileri fırlatıverdi, genç köpek yuvarlanarak ve ağlamaklı sesler çıkararak, sonra avluya gelip durdu, gözlerini uykulu uykulu kırpıştırarak hiçe, kimseye bakmadan, Boon haykırırken, «Hey ulu Tanrı. — Bırakır mı dokunayım ona?»

«Dokunabilirsin,» dedi Sam. «Umurunda değil. Kimse ve hiç bir şey umurunda değil.»

Çocuk da seyretti bunu. O andan sonra daha iki yıl seyretti, Boon'un Aslan'ın başına dokunup sonra diz çöküşün yanında, kemikleriyle kaslarını yoklayarak, gücünü. Sanki Aslan bir kadındı — ya da Boon'du kadın. Böylesi daha uygundu. Sam Fathers'ın dediği gibi kimseye ve hiç bir şeye aldırmayan iri, ciddî, uykulu-görünüşlü köpek; ve uzakta uzağa Kızılderili kanına ve neredeyse bir çocuk kafasına sahip sert, duygusuz, katı-yüzlü adam. Aslan'ı besleme görevini Boon'un hem Sam'den, hem de Ash Amca'dan kendi üstüne alışını seyretti. Aslan yemini yerken Boon'un mutfağın yanında soğuk yağmurda çömeldiğini görüyordu. Çünkü öbür köpeklerin yanında uyumuyor, yemiyordu Aslan ama hiç bir bilmiyordu nerede uyuduğunu ikinci Kasım'a kadar, Sam

Fathers'ın kulübesinin yanındaki köpek evinde uyuduğunu sanıyorlardı, sonra çocuğun kuzeni bir raslantı sonucunda Sam'e bir şeyler söyledi ve Sam de ona anlattı. Ve o gece çocuk, Binbaşı de Spain ve McCaslin bir fenerle Boon'un uyuduğu arka odaya girdiler — küçük, sıkışık, havasız oda Boon'un yıkanmamış gövdesinden ve ıslak av elbiselerinden çıkan ekşi kokuyla doluydu — sırt üstü yatan Boon öksürdü, uyandı ve Aslan onun yanından başını kaldırarak soğuk, uykulu sarı gözleriyle onlara baktı.

«Bana bak, Boon,» dedi McCaslin. «Çıkar şu köpeği şu odadan. Yarın sabah Koca Ben'i kovalayacak. Bütün gece seni soluduktan sonra kokarcadan hafif koku burnuna girer mi sanıyorsun?»

«Benim kokum benim burnumu rahatsız etmedi şimdiye dek,» dedi Boon.

«Etse de önemi yok,» dedi Binbaşı de Spain. «Ayının kokusunu almak için sana güvenmiyoruz. Çıkar şu hayvanı buradan. Öbür köpeklerle birlikte evin altına koy.»

Boon doğrulmaya başladı. «Ona dokunan ya da suratına esneyen ya da aksıran ilk köpeği öldürür.»

«Sanmam,» dedi Binbaşı de Spain. «Hiç biri göze alamaz suratına esnemeyi ya da dokunmayı ona, uyurken bile. Çıkar dışarı. Burnu sağlam olmalı yarın. Koca Ben onu aldattı geçen yıl. Bu yıl da aldatacağını sanmıyorum.»

Boon ayakkabılarını bağlamadan giydi; uzun kirli donuyla, uyurken karışmış saçlarıyla, o ve Aslan çıktılar. Öbürleri ön odaya ve McCaslin'le Binbaşı de Spain'in kartlarının masanın üstünde onları beklediği poker oyununa döndüler. Az sonra McCaslin konuştu, «Gidip bir daha bakayım mı?»

«Hayır,» dedi Binbaşı de Spain. «Açıyorum,» dedi Walter Ewell'a. Gene McCaslin'le konuştu. «Bakarsan, bana söyleme. Yaşlandığımın ilk belirtilerini görmeye başlı-

yorum: emirlerimin yerine getirilmediğini bilmek istemiyorum, emri verirken yerine getirilemeyeceğini bilsem bile. — Küçük bir döper,» dedi Walter Ewell'a.

«Ne kadar küçük?» dedi Walter.

«Çok küçük,» dedi Binbaşı de Spain.

Ve çocuk, üst üste yığılmış örtülerle yorganların altında uyumayı beklerken, Aslan'ın şimdiden Boon'un odasına dönmüş olacağını biliyordu, bu gece ve bundan sonraki ve bundan sonraki Kasım ayının bütün geceleri boyunca ve daha bir sonraki. O zaman düşündü *Acaba Sam ne düşünüyor. Aslan'ı kendi yanına alabilirdi, Boon beyaz adam olduğu halde. Binbaşı'dan ya da McCaslin'den izin alabilirdi. Hem dahası var. Aslan'a ilk değen Sam'in eliydi, ve bunu Aslan da biliyor.* Sonra büyüyüp erkek oldu ve bunu da anladı. Böylesi doğruydu. Böyle olması gerekiyordu. Sam reisti, prensti; Boon, aşağı sınıftandı, onun avcısıydı. Köpeklere Boon bakmalıydı.

Köpeklere Koca Ben'in ardından Aslan'ın önderlik ettiği ilk sabah kampta yedi tane yabancı belirdi. Bataklıklardandılar sıska, ezilmeli adamlardı durup dururken ortada bitiveren, yaban kedilerine tuzak kuran ya da belki yamacın dibinde küçük tarlalarda pamuk ya da mısır eken, Sam Fathers'ınkilerden pek de daha gösterişli olmayan giyimleriyle ve Tennie'nin Jim'inkilerin yarısı kadar iyi değildi giydikleri, eski çifte ve karabinalarıyla, gün doğduğunda sabırla çömelmiş oturuyorlardı bile yan avluda soğuk yağmurun altında. Bir sözcükleri vardı sonradan Sam, Binbaşı de Spain'e nasıl bütün geçen yaz ve güz boyunca teker teker ya da ikişer üçer kampa gelip sessizce bir süre Aslan'a baktıklarını ve sonra gittiklerini anlattı «Sabahın hayırlı ola, Binbaşı. Duyduk ki na şurdaki mavi köpeği bu sabah iki parmaklı ayının izine düşürecekmişsin. Gelip şöyle bir seyredelim de-

dik, zararı yoksa. Atış yapmayız, eğer üstümüze gelmezse.»

«Hoş geldiniz,» dedi Binbaşı de Spain. «Atış da yapın isterseniz. Bizim olduğundan çok sizin ayınız.»

«Yalan değil. O kadar çok ineğimi yedirdim ki ona benim de hakkım var sayılır. Üç yıl önce götürdüğü domuz yavrusu da caba.»

«Benim de hakkım vardır her halde,» dedi bir başkası. «Ama benim hakkım ayıda değil.» Binbaşı de Spain adama baktı. Tütün çiğniyordu. Tükürdü. «Dişi danaydı. İriydi hem. Geçen yıl. Bulduğum zaman, geçen Haziran sizin tayın olduğu gibiydi.»

«Evet,» dedi Binbaşı de Spain. «Atış yapın isterseniz. Köpeklerimin önünde av görürseniz, vurun.»

O gün kimse Koca Ben'i vurmadı. Kimse görmedi onu. Çocuğun onu on birinci yılının yazında o gün gördüğü açıklığın yüz yarda kadar yakınında köpekler üstüne üştüler. Çocuk oradan çeyrek mil kadar uzaktaydı. Üştüklerini işitti ama köpeklerin arasında tanımadığı ve dolayısıyla Aslan'ın olması gereken hiç bir ses seçemedi, ve sandı, inandı ki Aslan aralarında değildi. Koca Ben'in ardından koştuklarından daha hızlı koştukları ve şimdi seslerinde o tiz zayıf isteri tonunun olmayışı bile aldanmasının önüne geçemedi. O geceye kadar anlamadı, Sam Aslan'ın av kovalarken hiç bir zaman ses çıkarmayacağını söyleyinceye kadar. «Koca Ben'in gırtlağını yakaladığında homurdanacak,» dedi Sam. «Ama öyle bağırmaz, o koskoca kapıya saldırdığı zaman da bağırmadığı gibi. Şu mavi köpek kanı var da onun için. Nasıl dediydin adını?»

«Airdale,» dedi çocuk.

Aslan oradaydı; izi buldukları yer ırmağa fazla yakın olmuştu. O gece saat on birde Boon Aslan'la birlikte kampa döndüğü zaman Aslan'ın bir kere Koca Ben'i durdurduğuna

ama köpeklerin uzak durduğuna yemin etti ve Koca Ben köpekleri yarıp ırmağa atlamış ve millerce aşağı doğru yüzmüş ve öbür kıyıya çıkmış ama Koca Ben'in karaya çıktığı yerden yeni kokuyu bulana kadar hava kararmaya başlamıştı ya da Boon hayvanların öbür kıyıya yüzdükleri geçide vardığında ayı hâlâ sudaydı. Sonra tazılara sövmeye başladı ve Ash Amca'nın ona sakladığı yemeği yedi ve yatmaya gitti ve bir süre sonra çocuk horultuyla gümbürdeyen küçük havasız odanın kapısını açtı ve kocaman ciddî köpek Boon'un yastığından başını kaldırıp gözünü kırpıştırarak bir an ona baktı ve sonra gene eğdi başını.

Bir sonraki Kasım ve son gün gelip çattığında, Koca Ben'e ayrılmasının gelenekleşmeye başladığı gün, ondan fazla yabancı vardı bekleyen. Hepsi bataklıklardan değildi bu kere. Kimisi kenttendi, Jefferson gibi başka taşra kasabalarından, Aslan'ı ve Koca Ben'i duymuşlar, kocaman mavi köpeğin kocamış iki parmakl ayıyla yıllık buluşmasını yerine getirmesini seyre gelmişlerdi. Kimisinin tüfeği bile yoktu ve giydikleri av elbiseleriyle çizmeler daha bir gün önce bir dükkânın rafında duruyordu.

Bu kere Aslan ırmağın beş milden de daha uzağında yakaladı Koca Ben'i ve kıstırdı ve durduttu ve bu kere tazılar da işe girişti, bir çeşit umutsuz rekabetle. Çocuk işitti seslerini; o derece yakındaydı. Boon'un seslendiğini işitti; ve iki atış sesini işitti General Compson iki namluyu da boşaltınca ayıya, biri beş saçma biri de tek mermiyle dolu, ele avuca sığmaz atını sürebildiği kadar yakından. Ayı yeniden yarıp kurtulunca köpekleri, işitti. Koşuyordu şimdi; soluyarak, sendeleyerek, ciğerleri patlayarak erişti General Compson'un ateş ettiği ve Koca Ben'in iki tazıyı öldürdüğü noktaya. General Compson'un kurşunlarının akıttığı kanı gördü, ama daha ileri gidemedi. Durdu, soluması rahatlasın ve yüreği

yavaşlasın diye bir ağaca yaslandı, ilerlerde solup yok olurken köpeklerin seslerini işiterek.

O gece kampta — Sam Fathers gidip buluncaya kadar yollarını şaşırmış olan yeni av ceketli ve çizmeli hâlâ korku içinde yabancılardan beşi konuk kalmışlardı — olanların geri kalanını dinledi: Aslan ayıyı gene kıstırıp durdurmuştu ama yalnız yaban kan kokusundan ürkmeyen tek-gözlü katır oralara yaklaşabiliyordu ve katıra Boon binmişti ve Boon'un hayatta herhangi bir şeyi vurabildiği görülmemişti. Pompalı tüfeğiyle beş kere ateş etmişti ayıya, hiç birini raslatamadan, ve Koca Ben bir tazı daha öldürmüş, çemberi yarıp ırınağa erişmiş ve gitmişti. Gene Boon'la Aslan bir kıyıdan göze alabildikleri kadar ileri gitmişlerdi. Fazla ileri; alacakaranlık basarken öbür kıyıya geçmişler ve karanlık çökmüştü daha bir mil gidemeden. Ve bu sırada Aslan kesintili izi bulmuştu, kanı belki de, karanlıkta Koca Ben'in sudan çıktığı yerde, ama neyse ki Boon boynuna geçirdiği iple tutuyordu onu, ve katırından inip Aslan'la boğaz boğaza döğüşmüştü kampa getirinceye kadar. Bu keresinde Boon sövmüyordu bile. Kapıda duruyordu. çamurlu, harcanmış, kocaman korkuluk gibi yüzü trajik ve hâlâ şaşkın. «Boşa attım,» dedi «Yirmi beş ayak ötesinde ya var ya yoktum ve beşinde de boşa attım.»

«Ama kan akıttık,» dedi Binbaşı de Spain. «General Compson kan akıttı. Bu kadarını hiç yapamamıştık şimdiye kadar.»

«Ama ben boşa attım,» dedi Boon. «Beş kere boşa attım. Aslan da ta gözümün içine bakıyordu.»

«Aldırma,» dedi Binbaşı de Spain. «Adamakıllı güzel bir yarıştı. Üstelik kan akıttık. Gelecek yıl Katie'ye General Compson ya da Walter biner, vururuz.»

Sonra McCaslin sordu, «Aslan nerede, Boon?»

«Sam'in oraya bıraktım,» dedi Boon. Dönüp gitmek üzereydi. «Onunla uyumaya lâyık değilim artık.»

Demek Aslan'dan korkması ve nefret etmesi gerekiyordu. Ama ikisini de yapmıyordu. Sanki bu işin içinde bir alınyazısı varmış gibi geliyordu ona. Ona öyle geliyordu ki bir şey, ne olduğunu kestiremediği bir şey, başlıyordu; başlamıştı bile. Kurulu bir sahne üstünde oynanan son perde gibiydi. Bir şeyin sonunun başıydı, neyin olduğunu bilmiyordu yalnız üzülmeyeceğini biliyordu. Bunun bir parçası olacak ya da hattâ bunu sadece görecek kadar değerli sayılmasından dolayı gururlu ve alçakgönüllü olacaktı.

III

Aralık ayıydı. Hatırladığı en soğuk Aralık ayıydı. Kamptaki iki haftalarım dört gün uzatmışlardı, Aslan'la Koca Ben'in yıllık yarışlarını yapabilmeleri için havanın yumuşamasını bekliyorlardı. Sonra kampı toplayıp eve döneceklerdi. Havayı beklemek için, poker oynamaktan başka yapacakları bir şey olmadan, geçirmek zorunda kaldıkları bu beklenmedik dört fazladan gün yüzünden viskileri bitmişti ve o ve Boon, Memphis'e gönderiliyorlardı bir bavulla ve Binbaşı de Spain'in içki almaları için damıtıcı Mr Semmes'e yazdığı mektupla. Daha doğrusu, Binbaşı de Spain'le McCaslin viskiyi almak için Boon'u gönderiyorlardı ve yanında onu gönderiyorlardı Boon viskiyle ya da viskinin çoğuyla ya da hiç olmazsa birazıyla geri dönsün diye.

Tennie'nin Jim saat üçte onu uyandırdı. Çabucak giyindi, titreyerek, soğuktan değil çünkü yeni yakılmış bir ateş ocakta gümbürdeyip kükrüyordu bile ama o kara kış saatında kan ve yürek yavaş olup uyku da tamamlanmadığı için. Evle mutfak arasındaki aralıktan geçti, daha üç saat şafağın başlamayacağı pırıl pırıl ve kaskatı gecenin altındaki demir topraktan aralık, tadarak, dili damağı ve ta dibine kadar ciğerlerinin kurutucu karanlığı, ve mutfağa girdi, pencereleri buğulandıran sobanın ışıldadığı fenerle aydınlanmış sıcaklığa, ve burada Boon kahvaltısını yemek için masaya oturmuştu şimdiden, tabağın üstüne kapanmış, neredeyse içine girmişti tabağın, çiğneyen çeneleri sakalıyla morarmış ve su değmemiş yüzü ve sert, at-yelesi saçları tarak değmemiş —

çeyrek Kızılderili, Chickasaw kabilesinden bir kadınla evlenip onların arasında yaşayan bir beyazın torunuydu, kanına bir damla yabancı kan karışmış olduğunu söyleyenlere zaman zaman sert ve öfkeli yumruklarıyla saldırırdı ve başkalarına, çoğun viskiden sonra, aynı yumruklar ve aynı öfkeyle bildirirdi babasının saf kan Chickasaw ve hattâ bir reis ve hattâ annesinin de ancak yarı yarıya beyaz olduğunu. Boyu bir doksana yakındı; bir çocuk aklına sahipti, ve bir at yüreğine, ve derinliği ya da pisliği ya da cömertliği ya da kötülüğü ya da yumuşaklığı ve ya da başka herhangi bir şeyi bulunmayan küçük sert kopça gözleri vardı, çocuğun şimdiye dek eşini görmediği derecede çirkin yüzünde. Sanki biri bir futbol topundan az daha irice bir ceviz bulmuş da bir makinistin çekiciyle üstüne ağız burun dövmüş ve sonra da boyamış gibiydi, daha çok kırmızı boyayla; Kızılderili kırmızısı değil belki viskinin de biraz payı olduğu tatlı parlak bir kırmızıydı ama bu renk çoğunlukla yalnız açık havada mutlu ve sert olabilirdi, yüzündeki kırışıklar yaşadığı kırk yılın kalıntıları değil avın nereye kaçtığını görmek için güneşe ya da kamışların karanlığına gözünü kısıp bakmanın izleriydi, soğuk Kasım ya da Aralık toprakları üstünde uyumaya uğraşarak önünde yattığı kamp ateşleri kavurmuştu yüzünü böyle o sabahı beklerken kalkıp yeniden avlanmak için, sanki zaman hava gibi içinden yürüyüp geçtiği bir şeymiş gibi, havanın yaşlandırdığından daha fazla yaşlandırmıyordu onu. Mert, sadık, düşüncesiz ve güvenilmezdi; ne işi uğraşı ne bir zenaatı vardı ve bir kötü huyla bir erdeme sahipti: viski, ve Binbaşı de Spain'le çocuğun kuzeni McCaslin'e o saltık ve kesin bağlılık. «Kimi ikisine de erdem diyorum,» dedi Binbaşı de Spain bir kere. «Ya da ikisi de kötü huy,» dedi McCaslin.

Kahvaltısını yedi, mutfağın altında kızaran etin koku-

su ya da belki üstlerinde dolaşan ayakların sesleriyle uyanan köpekleri işiterek. Bir kere Aslan'ı işitti, kısa ve kesin, herhangi bir kamptaki en iyi avcının sersemlerden başka herkesle yalnız bir kere konuşması gerektiği gibi, ve Binbaşı de Spain'le McCaslin'in köpeklerinden hiç biri irilikte ve güçte ve belki hattâ yiğitlikte Aslan'ın dengi değildi, ama sersem değildi hiç biri; aralarındaki son sersemi geçen yıl Koca Ben ödürmüştü.

Kahvaltıyı bitirirlerken Tennie'nin Jim içeri girdi. Araba dışardaydı. Ash onları arabayla kereste treninin oraya kadar götürmeye karar verdi orada treni durdursunlar diye ve Tennie'nin Jim tabakları yıkayacaktı. Çocuk anladı niçin. Ash'in Boon'u kızdırışını ilk dinleyişi bu değildi.

Soğuktu. Arabanın tekerleri donmuş toprakta takırdayıp tangırdıyorlardı; gökyüzü durgun ve parlaktı. Titremiyor, sarsılıyordu, yavaş ve sürekli ve sert, az önce yemiş olduğu yemek hâlâ sıcak ve katıydı içinde dışı karnının çevresinde yavaş ve sürekli sarsılırken sanki karnı kendi başına yüzüyormuşçasına. «Bu sabah ava çıkamazlar,» dedi. «Hiç bir köpeğin burnu koku almaz bugün.»

«Aslan'dan başkası,» dedi Ash. «Aslan'a burun gerekmez. Bir ayı bulsun yeter.» Ayaklarını keten kıtığından çuvallara sarmış, mutfaktaki ot minderinin örtülerini başına çekip sarmalamıştı, öyle ki çocuk şimdiye dek gördüğü hiç bir şeye benzetemiyordu onu zayıf parlak yıldız ışığı altında. «Bin dönümlük buzhanede olsa gene bulur ayıyı. Yakalar da. O öteki köpekler önemli değil çünkü nasılsa yetişemezler Aslan'a, önünde ayı oldukça.»

«Ne olmuş öteki köpeklere?» dedi Boon. «Sen bu işten ne anlarsın zaten? Buraya geldik geleli ilk bugün kuyruğunu mutfaktan çıkarıyorsun biraz odun kesmekten gayrı.»

«Öteki köpeklere bir şey olduğu yok,» dedi Ash. «İş-

ler onlara kaldıkça, bir şey olacağı da yok. Doğrusu ben de o köpekler kadar kendi sağlığımı korumayı bilmek isterdim.»

«Her neyse, bugün çıkmayacaklar ava,» dedi Boon. Sesi kaba ve kararlıydı. «Benle Ike dönene kadar çıkmayacağız diye söz verdi Binbaşı.»

«Hava yumuşayacak bugün. Ilınacak. Geceye yağmur var.» Sonra güldü Ash, kıkırdadı, yüzünü bile saklayan örtünün altında. «Haydin, katırlar!» dedi, dizginlere asılarak, öyle ki katırlar ileri atılıp uçurdular savrulan ve sarsılan arabayı birkaç adım sonra yeniden yavaşlayıp çabuk, kısa-adımlı, hızlı tırıslarına dönene kadar. «Hem, ne diye seni bekleyecekmiş Binbaşı? Aslan'ı kullanacak o. Senin bu kampa ayı ya da başka bir et getirdiğini hiç işitmişliğim yok.»

Şimdi Boon sövecek Ash'e ya da belki vuracak, diye düşündü çocuk. Ama Boon vurmazdı, hiç vurmamıştı; hiç bir zaman vurmayacağını biliyordu çocuk dört yıl önce Boon ödünç aldığı bir tabancayla Jefferson'un sokağında bir zenciye beş el ateş ettiği halde, geçen güz Koca Ben'e beş el ateş ettiği zamankinin aynı sonucuyla. «Tanrı adına,» dedi Boon, «ben bu gece dönünceye değin ne Aslan'ı ne de başka köpeği çıkarmayacak. Çünkü bana söz verdi. Vur kamçıyı şu katırlara ve kamçılayadur. Soğuktan öldürecek misin beni?»

Kereste demiryoluna varıp ateş yaktılar. Az sonra ışıyan doğunun altındaki ormanlardan kereste treni çıktı ve Boon işaret verdi. Sonra trencilerin sıcak vagonunda çocuk gene uyudu Boon'la kondüktörle frenci Aslan ve Koca Ben'den konuşurlarken, insanların sonraları Sullivan'la Kilrain'den, ve daha da sonraları, Dempsey'le Tunney'den konuşacakları gibi. Uyuklarken, yaysız vagonun sarsılıp takırdayışlarında sallanırken, hâlâ konuştuklarını işitiyordu, Koca Ben'in

öldürdüğü domuzlarla danalardan, yıktığı ambarlardan, bozduğu kapanlarla tuzaklardan ve gövdesinde taşıyor olması gereken kurşundan — Koca Ben, ayağını kapana kaptırmış ayıların elli yıldan beridir İki-Parmak ya da Üç-Parmak ya da Sakat-Ayak diye adlandırılageldiği bir ülkede iki-parmaklı bir ayı, yalnız Koca Ben özel bir ayıydı (baş ayı derdi, General Compson) ve böylece bir ad kazanmıştı kendine ki böyle bir adı yalnız bir insan kullanabilirdi ve kulandığına da üzülmezdi.

Hoke'un oraya gün doğarken ulaştılar. Avcı giyimleriyle sıcak vagondan çıktılar, çamurlu çizmeler, lekeli hakî, Boon'un morarmış tıraşlı çenesi. Ama bunun bir zararı yoktu. Hoke denilen yerde bir bıçkı fabrikası ve bir temsilci binası, iki dükkân ve ana yoldan ayrılan bir başka rayın yanında bir su deposu vardı ve buradaki bütün insanlar da çamurlu çizmelerle hakî elbise giyiyorlardı. Boon üç torba pekmezi patlamış mısırla bir şişe bira aldı tütüncüden ve onun çiğneme sesiyle birlikte çocuk yeniden uykuya daldı.

Ama Memphis'de zararı yok değildi. Sanki yüksek binalarla katı kaldırımlar, güzel özel arabalarla atlı tramvaylar ve kolalı yakalı ve boyunbağlı adamlar çizmeleriyle hakî giyimlerini daha bir kaba saba, daha bir çamurlu gösteriyor ve Boon'un sakalını daha beter ve daha tıraşlı ve yüzünü sanki hiç ormandan dışarılara taşımasa ya da hiç değilse Binbaşı de Spain ya da McCaslin'in ya da onu tanıyan ve «Korkmayın. Bir şey yapmaz,» diyebilecek birinin yanından hiç uzaklaşmasa daha iyi olacakmış gibi yapıyordu. İstasyonda pırıl pırıl döşemenin üstünde yürüdü, patlamış mısırı dişinden diliyle çıkarırken yüzü oynayarak, bacakları uzun ve kalçalarından kasılmış sanki tereyağı sürülmüş cam üstünde yürüyormuş gibi, ve yüzündeki mor sakalı yeni yapılmış bir namludan çıkan eğe talaşları gibi. İlk salonu geç-

tiler. Kapıların arkasından bile çocuk tahta yongalarıyla yıllanmış içkilerin kokusunu alabiliyordu. Boon öksürmeye başladı. Bir dakikaya yakın öksürdü. «Canına yandığımın soğuk algınlığı,» dedi. «Nereden yakaladım acaba?»

«İstasyonda olacak,» dedi çocuk.

Boon yeniden öksürmeye başlamıştı. Sustu. Çocuğa baktı. «Ne?» dedi.

«Kamptan ayrıldığımızda bir şeyin yoktu, trendeyken de.» Boon gözlerini kırpıştırarak ona baktı. Sonra gözlerini kırpıştırmayı kesti. Bir daha öksürmedi. Hafif bir sesle konuştu:

«Bir dolar ödünç veriver. Haydi. Vardır sende. Nasıl olsa bir yere harcadığın yok. Cimrisin demek istemiyorum çünkü değilsin. Yalnız herhangi bir zamanda hiç almak isteyeceğin hiç bir şey yokmuş gibisin. Ben on altı yaşımdayken bir dolar elimde erir giderdi daha parayı basan bankanın adını bile görmeden.» Hafif sesle konuştu: «Bana bir dolar versene, Ike.»

«Binbaşı'ya söz verdin. McCaslin'e söz verdin. Kampa dönünceye kadar yok.»

«Peki,» dedi Boon, o hafif ve sabırlı sesiyle. «Bir dolarla ne yapabilirim ki? Bir dolardan fazla vermeyeceksin ki.»

«Bak orada haklısın,» dedi çocuk, onun da sesi hafif, Boon'a olmayan kızgınlıkla dolu, hatırlayarak: Boon mutfakta kaskatı bir sandalyada horluyor saatı görebilsin de onu ve McCaslin'i uyandırıp Memphis'deki trene yetişmek için Jefferson'a kadar on yedi mil arabayı sürsün diye; Texas'dan getirilme yaban, hiç gem vurulmamış benekli bir at vardı ve satın almasına izin vermesi için kandırmıştı McCaslin'i ve Boon'la gidip açık artırmada dört dolar yetmiş beş sente atı satın alıp iki yumuşak başlı yaşlanmış kısrağın ara

sında dikenli tellerle bağlayıp eve getirmişlerdi ve at daha hayatında kabuklu mısır görmemişti ve bilememişti bile ne olduğunu çünkü olsa olsa böcek olurdu bu taneler her halde ve sonunda (o zamanlar on yaşındaydı o ve Boon zaten hayatında on yaşından ileri geçmemişti) Boon hayvanın alıştırıldığını söyledi ve başına bir kıtık çuval atıp dört zenciyle birlikte çekerek geri geri soktular iki tekerlekli eski bir arabaya ve koşumları koştular ve Boon bindi ve Boon, «Haydi çocuklar. Bırakın,» dedi ve zencilerden biri — Tennie'nin Jim'di — çuvalı çıkarttı ve kaçtı canını kurtarmak için ve ilk tekerlek açık kapının direğine çarpınca uçup gitti ama aynı anda Boon onu ensesinden yakalayıp bir yol kenarı hendeğine fırlatıverdi onun için olanların gerisini kopuk parçalar halinde gördü: öbür tekerlek araba yan kapıdan çarparak geçerken arka avluya ve atıldı yola ve arabanın kırıntıları yol üstünde şurada burada ve Boon hızla uzaklaşarak karnının üstünde sıçrayan ve fışkıran tozun içinde hâlâ dizginlere asılarak onlar da kopuncaya kadar ve iki gün sonra yakaladılar sonunda atı boynunda hâlâ gemi ve koşumlarıyla aynı anda iki gerdanlık birden takmış bir düşes gibi. Boon'a doları verdi.

«Peki,» dedi Boon. «Gir içeri soğukta durma.»

«Üşümüyorum,» dedi.

«Biraz limonata içersin.»

«Limonata içmek istemiyorum.»

Arkasından kapı kapandı. Güneş iyice yükselmişti artık. Pırıl pırıl bir gündü, Ash geceye varmadan yağmur yağacak dediği halde. Şimdiden ılınmıştı; yarın çıkabilirlerdi. Tanıdık yürek hoplayışını duydu, her zaman olduğu kadar eski, ilk gün olduğu kadar; hiç yitirmeyecekti bu duyguyu, avın, izin ardında ne kadar yaşlanırsa yaşlansın: en iyisi, en iyisi bütün soluyuşun, alçakgönüllülük ve gurur. Kesmeli

bunu düşünmeyi. Koşuyormuş gibi oldu daha şimdiden, geri dönüp istasyona doğru, rayların ta kendilerine doğru güneye giden ilk tren, kesmeli bunu düşünmeyi. Sokak kalabalıktı. Büyük Norman yük beygirlerine baktı, Percheronlar'a; içlerinden şık paltolu beygirlerle kürkler içinde gülpembe hanımların inip istasyona gittikleri bakımlı arabalara. (Daha hâlâ iki adım ötesindeydiler.) Yirmi yıl önce babası, Forrest'in komutasındaki Albay Sartoris'in süvari alayının bir üyesi olarak Memphis'e girmiş ve (öyküye göre) Kuzey ordusu subaylarının maroken koltuklara oturup boylu parlak tükürük hokkalarına tükürdükleri Gayoso Hotel'in salonuna girmiş ve çıkmıştı, kılına zarar gelmeden —

Arkasında kapı açıldı. Boon ağzını elinin tersine siliyordu. «Peki,» dedi. «Gidelim bitirelim şu işi de buradan deflenelim.»

Gidip bavulu doldurttular. Boon öbür şişeyi nereden ve nasıl buldu bir türlü anlayamadı. Mr Semmes vermiş olmalıydı. Güneş batarken Hoke'a vardıklarında, boşalmıştı. Hoke'a giden tren iki saat sonra gelecekti; Binbaşı de Spain'le McCaslin'in Boon'a yapmasını söyledikleri ve sonra yapmasını emrettikleri ve sonra yapsın diye yanına çocuğu kattıkları üzere istasyonu döndüler. Boon şişeden ilk yudumu ayakyolunda aldı. Üniformalı kasketli bir adam Boon'a orada içemeyeceğini söylemek için geldi ve bir kere baktı Boon'un yüzüne ve bir şey demedi. Sonrakini lokantada masanın kenarında su bardağına boşaltıyordu ki lokanta sahibi (kadındı) orada içemeyeceğini söyledi ve o zaman ayakyoluna döndü. Anlatıp duruyordu lokantada onu işitmemek elinden gelmeyen ve Aslan'ı hiç işitmemiş olan ve işitmek istemeyen zenci garson ve başka bütün insanlara Aslan'la Koca Ben'i. Sonra aklına hayvanat bahçesi geldi. Saat üçte Hoke'a giden bir başka tren olduğunu öğrenmişti

onun için hayvanat bahçesine gidip biraz zaman geçirecek sonra saat üç trenine yetişeceklerdi ayakyolundan üçüncü kere geri gelinceye kadar. Sonra kampa giden ilk trene bineceklerdi, Aslan'ı alıp hayvanat bahçesine döneceklerdi çünkü burada ayılar dondurma ve pastayla besleniyorlardı söylediğine göre ve Aslan'ı onlarla dövüştürecekti.

Böylece ilk treni kaçırdılar, yetişmeleri gerekeni, ama Boon'u saat üç trenine sokmayı becerdi ve işler düzeldi yeniden çünkü bu kere Boon ayakyoluna bile gitmeyip trenin koridorunda içiyor ve Aslan'ı anlatıyordu ve yakasına yapıştığı adam da istasyondaki adam gibi göze alamıyordu orada içemeyeceğini söylemeyi.

Gün batarken Hoke'a vardıklarında Boon uyuyordu. Çocuk onu sonunda uyandırabildi ve onu ve bavulu trenden çıkardı ve hattâ bıçkı fabrikasının yemekhanesinde yemek yemeye bile kandırabildi onu. Onun için ormana geri dönmek üzere kereste treni trencilerinin vagonuna bindiklerinde kendine gelmişti, güneş kırmızı batarak ve gökyüzü kararmış bile ve bu gece don yapmayacaktı. Bu kere uyuyan çocuk oldu, yakut sobanın arkasında oturarak yaysız vagon zıplar ve takırdar ve Boon'la frenci ve kondüktör Aslan ve Koca Ben üzerine konuşurlarken çünkü onlar biliyordu Boon'un ne anlattığını çünkü burası evdi. «Hava kararırdı hem ısındı,» dedi Boon. «Aslan yarın onu yakalayacak.»

Ya Aslan olacaktı, ya da bir başkası. Boon olmayacaktı. Sincaptan büyük bir şey vurduğunu kimse görmemişti, bir de o zenci kadını vurmuştu zenci adama ateş ederken. İri yarı bir zenciydi ve on adımdan uzak değildi durduğu yer ama Boon, Binbaşı de Spain'in zenci arabacısından ödünç aldığı tabancayla beş el ateş etti ve ateş ettiği zenci bir buçuk dolarlık bir postacı tabancasıyla ortaya fırladı ve yakacaktı Boon'u bununla ama tabanca ateş almadı, yalnız pıt-

pıtpıtpıtpıt dedi böyle beş kere ve Boon hâlâ basıyor kurşunu ve bir vitrin camı kırdı McCaslin'e kırk beş dolara mal olan ve oradan geçen bir zenci kadını bacağından vurdu yalnız Binbaşı de Spain ödedi bunu; McCaslin'le kâğıt çektiler, vitrin camıyla zenci kadının bacağı için. Ve bu yıl ava çıktıkları ilk gün, kamptaki ilk sabahlarında, erkek geyik Boon'un tam tepesinden geçti; Boon'un eski pompalı tüfeğini işitti vov. vov. vov. vov. vov. ve sonra sesini: «Lânet olsun, geliyor! Önüne çıkın! Önüne çıkın ve oraya vardığında geyiğin izlerinin patlamış fişek kovanlarından yirmi adım ötede olmadığını gördü.

O gece kampa Jefferson'dan beş konuk vardı: Mr Bayard Sartoris'le oğlu ve General Compson'un oğluyla iki başka adam. Ertesi sabah pencereden dışarı baktı, Ash'in önceden söylediği gri seyrek şafak serpintisine, ve oradaydılar, duruyorlar ya da çömeliyorlardı seyrek yağmurun altında, on yıldan beridir Koca Ben'i domuz yavruları hattâ danalarla besleyenlerden neredeyse yirmi kadarı, herhangi bir şehirli zencinin atacağı ya da yakacağı eskimiş şapkaları, av ceketleri, tulumlarıyla, yalnız lastik çizmeleri sert ve sağlam, eskimiş, mavisi gitmiş tüfekleriyle, kimisinin tüfeği bile yok. Onlar kahvaltı ederken on, on iki tane daha geldi, atlı ya da yürüyerek: on üç mil aşağıdaki kamptan kerestecıler ve Hoke'daki fabrikadan bıçkıcılar ve aralarında tek tüfek kereste treni kondüktörünün taşıdığı: öyle ki o sabah ormana gittiklerinde Binbaşı de Spain'in komutasında '64 ve '65 yıllarındaki son karanlık günlerde olduğuna yakın adam toplanmıştı, yalnız şimdikilerin hepsi silâhlı değildi. Küçük avluya sığmadılar. Taştılar avludan, Binbaşı de Spain'in kısrağına binmiş oturduğu yola, kirli önlüğüyle Ash yağlı fişekleri karabinaya doldurup silâhı ona uzatırken ve büyük ciddî mavi köpek bir köpek değil at gibi üzengisinin yanın-

da dururken, uykulu topaz gözlerini hiçe kırparak, Boon'la Tennie'nin Jim'in kayışlarından tuttukları tazıların ulumasına bile sağır.

«Bu sabah General Compson'u Katie'ye bindirelim,» dedi Binbaşı de Spain. «Geçen yıl kan çıkardıydı; o zaman kaçmayan bir katıra binmiş olsaydı, belki — »

«Hayır,» dedi General Compson. «Artık ne atla, ne katırla, ne başka bir şeyle ormanlarda koşturamayacak kadar yaşlandım. Üstelik, geçen yıl fırsatı ele geçirdim, ve kullanamadım. Bu sabah bir bekleme yerinde nöbet tutacağım. Şu çocuk binsin Katie'ye.»

«Hayır, bir dakika,» dedi McCaslin. «Ike bütün bir hayat boyu ayı avına çıkabilir. Bırakın da bir başkası — »

«Hayır,» dedi General Compson. «Katie'ye Ike binsin istiyorum. Daha şimdiden senden de benden de daha iyi biliyor ormanı ve on yıla kalmaz Walter kadar usta olur.»

İlk önce inanamadı, Binbaşı de Spain onunla konuşuncaya kadar. Sonra binivermişti, yabanıl kandan ürkmeyen tek-gözlü katıra, Binbaşı de Spain'in üzengisinin yanında kıpırtısız duran köpeğe bakarak, süzülen gri ışıkta bir danadan daha büyük, gerçekte olduğundan daha büyük görünüyordu — büyük başı, neredeyse kendininki kadar büyük göğsü, mavi derisi ki altında kaslar hiç bir şeyin değmesiyle irkilmez ya da titremezdi çünkü kaslarla kanı çeken yürek hiç bir insan ve hiç bir şeyi sevmezdi, bir at gibi duruyordu ama tam at gibi değil çünkü attan yalnız ağırlıkla hız çıkarsanır oysa Aslan'dan çıkarsanan yalnız yiğitlik, kovalayıp öldürmek için gerekli istem ve isteği meydana getirecek başka her şey değil aynı zamanda dayanıklılıktı da, yetişmek ve öldürmek için etin imgelenebilir bütün sınırlarının ötesinde dayanabilmenin istem ve isteği. Sonra köpek ona baktı. Başını çevirip tazıların önemsiz patırtısı arasından ona

baktı, Boon'unkiler kadar derinliksiz, Boon'unkiler kadar kötü niyetlilik ve iyi yüreklilikten ve yumuşaklıkla kötülükten yoksun olan sarı gözleriyle. Sadece soğuk ve uykuluydular. Sonra kırpıştırdı, ve o zaman anladı ki ona bakmıyordu ve hiç bakmamıştı, başını çevirmek zahmetine bile katlanmadan.

O sabah ilk sesi işitti. Sam'le Tennie'nin Jim arabayı çeken atlarla katırları eyerlerken Aslan yok olmuştu bile ve tazıları gözledi geçip koşarlarken, koklayarak ve sızıldanarak, sonunda onlar da yok olana değin. Sonra o ve Binbaşı de Spain ve Sam ve Tennie'nin Jim arkalarından sürdüler atlarını ve iki yüz yarda bile ilerilerinde olmayan nemli ve ılınan ormanlardan gelen ilk haykırışı işittiler, tiz, tanıyageldiği o düşkün, neredeyse insanca nitelikle, ve öbür tazılar da katıldılar buna sonunda karanlık ormanlar çınlayıp ses verene dek. O zaman atlarını sürdüler. Sanki büyük mavi köpeğin burgu gibi ormanı delip geçişini görüyormuş gibi oldu, sessizce, ayının da: dört yıl önce o gün yıkık ağaçlardan öte yana geçerken gördüğü kalın lokomotif-gibi biçim, köpeklerin önünde sandığından daha hızlı gidiyor, koşuya kalkmış katırlardan bile uzaklaşıyor. Bir tüfek sesi işitti, bir kerelik. Ormanlar açılmıştı, hızlı gidiyorlardı, gürültü ilerilerinde hafif ve solgunlaşarak; ateş eden adamın yanından geçtiler — bataklık adamlarından biri, bir işaret eden kol, bir sıska surat, haykırışının küçük kara boşluğu çürük dişlerle çivili.

Tazıların yaygarasındaki ton değişikliğini işitti ve iki yüz yarda ileride gördü onları. Ayı dönmüştü. Aslan'ı gördü hiç duraklamadan saldırırken ve ayıyı gördü bir vuruşta onu bir kenara fırlatırken ve daldı bağırışan tazıların arasına ve birini öldürdü neredeyse izinde ve dönüp başladı gene koşmaya. Sonra kendilerini gürül gürül bir köpek gelgitinin

içinde buldular. Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim'in bağırdıklarını işitti ve köpekleri geri çevirmeye çalışan Tennie'nin Jim'in deri kayışının tabanca sesi gibi şaklamasını. Sonra o ve Sam Fathers yalnız başlarına gidiyorlardı. Ama tazılardan biri Aslan'dan ayrılmamıştı. Sesini tanıdı. Bir yıl bile önce hiç aklı başında olmayan ve, hiç olmazsa öbür tazıların gözünde, hâlâ aklı başına gelmemiş olan genç tazıydı. *Yiğitlik denen şey belki budur,* diye düşündü. «Tamam,» dedi Sam arkasından. «Tamam. Irmak yolundan geri çevirmeye çalışmalıyız.»

Şimdi bir kamışlığa girmişlerdi: bir çalılık. Sam kadar o da biliyordu yolu. Fundalardan yolun tam ağzında çıktılar. Çalılığı geçecek ve ırmağın yukarısında yüksek çıplak bir sırta çıkacaklardı. Walter Ewell'ın tüfeğinin düz sesini işitti, sonra iki tane daha. «Yok,» dedi Sam. «Tazıyı işitiyorum. Yürü.»

Kırılan ve tıslayan kamışların çatısız dar tünelinden çıktılar, hâlâ dört nal giderek, altında sarı koyu ırmağın, süzülen gri ışıkta yansımasız, kıpırdamazmış gibi göründüğü çıplak sırta. Şimdi o da işitebiliyordu tazıyı. Koşmuyordu. Sesi tiz çılgın bir havlamaydı ve Boon koşuyordu bayırın kenarından, eski tüfeği zıplayıp sıçrayarak sırtında pamuklu saban ipinden yapılma kayışıyla. Döndü ve onlara doğru koştu, afallamış yüzüyle, ve kendini katıra attı çocuğun arkasına. «Şu bok sandal!» diye haykırdı. «Öbür kıyıda kalmış! Yüzdü gitti o yana! Aslan çok sokulmuştu! O küçük tazı da! Aslan o kadar sokulmuştu ki ateş edemedim! Çabuk!» diye haykırdı, topuklarıyla katırı döverek. «Çabuk!»

Suya doğru atıldılar, ufalanan toprakta kayarak, söğütlere çarparak ve suya. Hiç çarpılmadı, üşümedi, o yüzen katırın bir yanında, bir eliyle eyer kayışına yapışmış ve öbürüyle tüfeğini suyun üstünde tutarak, Boon beri yanda. Sam

arkalarında bir yerdeydi, ve sonra ırmak, çevrelerindeki su, köpeklerle doldu. Onlar katırlardan hızlı yüzüyorlardı; katırlar toprağa basmadan kıyıya tırmanıyorlardı. Az önce ayrıldıkları kıyıdan Binbaşı de Spain'in seslendiğini işitti ve, geri bakınca, Tennie'nin Jim'le atı suya inerken gördü.

Şimdi önlerindeki ormanlarla yağmur ağırı hava tek bir gümbürtüydü. Çınlıyor ve ses veriyordu; yankılanıyor ve arkalarındaki kıyıya çarpıp kırılıyor ve yeniden biçimleniyor ve ses veriyor ve çınlıyordu sonunda çocuk bu ülkede av izlemiş bütün köpeklerin gelip ona doğru haykırdığını sandı. Sudan çıkarlarken bir bacağını katırın öbür yanına geçirdi. Boon yeniden katıra binmeye çalışmadı. Kıyıya tırmanırlarken üzenginin birine yapıştı ve bayırı perçemleyen çalılardan gürültüyle geçti ve ayıyı gördü, ard ayakları üstünde, sırtını bir ağaca vermiş bağıran tazılar çevresinde fır dönerken ve bir kere daha daldı Aslan, ayağı büsbütün yerden kesilerek.

Bu kere ayı onu yere vurmadı. İki koluyla kavradı köpeği, neredeyse bir sevgili gibi, ve birlikte yıkıldılar. Şimdi katırdan inmişti. Tüfeğin iki horozunu da kaldırmıştı ama karmakarışık benekli tazı gövdelerinden başka bir şey göremiyordu ayı yeniden davranıp doğruluncaya dek. Boon bir şeyler haykırıyordu, seçemediği; Aslan'ın hâlâ ayının gırtlağına yapışık durduğunu görebiliyordu ve yarı doğrulmuş ayının pençesiyle tazılardan birine vurup beş altı adım öteye fırlattığını gördü, yükselerek ve yükselerek, yükselmesi hiç bitmeyecekmişçesine, gene dik durduğunu ve ön ayaklarıyla Aslan'ın karnını deşmeye başladığını. Sonra Boon koşuyordu. Çocuk onun elindeki bıçağın ışıltısını gördü ve gözledi tazıların arasından sıçrayışını, engel gibi üzerlerinden aşarak, koşarken yana tekmeleyerek onları, ve katıra atladığı gibi ayının üstüne atladığını, bacakları ayanını karnına do-

lanmış, sol kolu Aslan'ın yapıştığı yerde ayının gırtlağına sarılmış, ve inip kalkan bıçağın çakan parıltısını.

Sadece bir kere indi. Bir an için bir yontu parçasına benzediler neredeyse: yapışan köpek, ayı, sırtına binmiş adam, sokarak ve iterek gömük bıçağı. Sonra yıkıldılar, Boon'un ağırlığıyla geri kaykılarak, Boon altta. Ayının sırtıydı ilk beliren ama Boon hemen binmişti gene. Elinden bıçağı hiç bırakmamıştı ve sokar ve araştırırken kolunun ve omuzunun neredeyse göze görünmeyecek kıpırtısını gene gördü çocuk; sonra ayı doğruldu, adamla köpeği de birlikte kaldırarak, ve döndü ve adamla köpeği hâlâ taşıyarak ard ayakları üstünde birkaç adım attı yürüyen bir adam gibi ormana doğru ve yıkıldı. Çökmedi, bükülmedi. Tek bir parça olarak devrildi, bir ağacın devrilişi gibi, öyle ki üçü birden, adam köpek ve ayı, bir kere yaylanır gibi oldular.

O ve Tennie'nin Jim öne atıldılar. Boon ayının başında diz çökmüştü. Sol kulağı parçalanmıştı, çizmesinin sağ teki dizinden bileğine yırtılmıştı; parlak kan seyreliyordu seyrek yağmurun altında bacağından ve elinden ve kolundan ve şimdi artık afallamış değil oldukça dingin olan yüzünün yanından aşağı. Hep birlikte Aslan'ın dişlerini ayının gırtlağından söktüler. «Yavaş olun, canına yandığımın,» dedi Boon. «Görmüyor musunuz bütün barsakları dışarda?» Ceketini çıkarmaya başladı. Tennie'nin Jim'le o dingin sesiyle konuştu: «Sandalı bu yana çek. Kıyının aşağısında yüz yarda kadar ilerde. Gördüm.» Tennie'nin Jim doğrulup gitti. Sonra, ve hatırlayamadı Tennie'nin Jim seslenmiş ya da haykırmış mıydı yoksa kendinin oraya bakacağı mı tutmuştu, Tennie'nin Jim'in eğildiğini ve Sam Fathers'ın çiğnenmiş çamurda yüzükoyun kıpırdamadan uzandığını gördü.

Katır yere çalmamıştı onu. Daha hattâ Boon koşmaya bile başlamadan önce Sam'in yerde olduğunu hatırladı. Üs-

tünde hiç bir iz yoktu ve Boon'la birlikte sırtüstü çevirdiklerinde gözleri açıktı ve bir zamanlar onunla Joe Baker'in konuştukları o dilde bir şeyler söyledi. Ama kımıldanamıyordu. Tennie'nin Jim sandalı getirdi; ırmağın ötesindeki Binbaşı de Spain'e seslendiğini işittiler. Boon Aslan'ı avcı ceketine sardı ve sandala taşıdı ve Sam'i aşağı taşıdılar ve döndüler ve Tennie'nin Jim'in deri kayışıyla ayıyı tek-gözlü katırın eyer kolanına bağladılar ve onu da kayığa sürüklediler ve içine koydular ve Tennie'nin Jim'i atla iki katırı öbür kıyıya yüzdürmesi için bıraktılar. Binbaşı de Spain kayığın burnunu yakaladı kayık daha kıyıya değmeden Boon atlar ve yanından geçerken. Koca Ben'e baktı ve alçak bir sesle: «İyi,» dedi. Sonra suya yürüyerek eğildi ve Sam'e dokundu ve Sam ona baktı ve onunla Joe Baker'in konuştukları o eski dilde bir şey söyledi. «Ne olduğunu bilmiyor musunuz?» dedi Binbaşı de Spain.

«Hayır, efendim,» dedi çocuk. «Katır değildi. Bir şey değildi. Boon ayıya koşarken katırdan inmişti. Sonra baktığımızda yerde yatıyordu.» Boon, hâlâ ırmağın ortasında olan Tennie'nin Jim'e bağırıyordu.

«Gelsene, anasını sattığımın!» dedi «Şu katırı getir!»

«Katırı ne yapacaksın?» dedi Binbaşı de Spain.

Boon ona bakmadı bile. «Hoke'a gidip doktoru getireceğim,» dedi o dingin sesiyle, parlak kanın sürekli seyrelişi altında oldukça dingin yüzüyle.

«Doktor sana da gerek,» dedi Binbaşı de Spain. «Tennie'nin Jim — »

«Allah kahretsin,» dedi Boon. Binbaşı de Spain'e döndü. Yüzü hâlâ dingin, yalnız sesi biraz daha tizdi. «Görmüyor musunuz bütün barsakları dışarda.»

«Boon,» dedi Binbaşı de Spain. Birbirlerine baktılar. Boon en aşağı bir baş boyu daha uzundu Binbaşı de Spain'-

den; çocuk bile şimdi daha uzundu Binbaşı de Spain'den.

«Doktoru getirmem gerek,» dedi Boon. «Bütün barsakları — »

«Peki,» dedi Binbaşı de Spain. Tennie'nin Jim sudan çıktı. Atla sağlam katır Koca Ben'in kokusunu almışlardı bile; atılıp tırmandılar ta bayırın tepesine kadar, Tennie'nin Jim'i arkalarından çekerek, onları durdurup, bağlayıp geri getirebilinceye kadar. Binbaşı de Spain pusulasının deri kayışını iliğinden çözerek Tennie'nin Jim'e verdi pusulayı. «Dosdoğru Hoke'a git,» dedi «Doktor Crawford'u al getir. İki adama bakacağını söyle. Benim kısrağı al. Buradan yolu bulabilir misin?»

«Evet, efendim,» dedi Tennie'nin Jim.

«Peki,» dedi Binbaşı de Spain. «Haydi git.» Çocuğa döndü. «Katırlarla atı al, geri dön, arabayı getir. Biz ırmaktan sandalla Coon köprüsüne gideceğiz. Bizi orada karşıla. Bir daha bulabilir misin orayı?»

«Evet, efendim,» dedi çocuk.

«Peki. Haydi.»

Arabaya döndü. Ne kadar uzaklaştıklarını o zaman anladı. Katırların koşumlarını takıp atın dizginini arabanın arka kapısına bağladığında öğle üstü olmuştu bile. Coon köprüsüne alacakaranlıkta vardı. Kayık oradaydı. Daha kayığı göremeden ve hattâ daha suyu göremeden hâlâ dizginleri tutarak yan yatmaya başlayan arabadan aşağı atlaması ve kaçmaya çabalayan sağlam katırın gemini sonra da kulağını tutması gerekti Boon kıyıya gelinceye kadar. Yedekteki atın ipi kopmuş at kamp yolunda ortadan yok olmuştu bile. Arabayı çevirdiler ve katırları çözüp sağlam katırı yolda yüz yarda kadar ileri götürüp bağladı. Boon Aslan'ı arabaya taşımıştı bile ve Sam şimdi kayıkta dik oturuyordu ve kaldırdıkları zaman yürümeye çalıştı, kıyıdan yukarı ve

arabaya, ve arabaya tırmanmaya da çalıştı ama Boon beklemedi; Sam'i kucaklayıp arabaya oturttu. Sonra Koca Ben'i tek-gözlü katırın eyerine bağladılar gene ve kıyıdan yukarı çektiler ve arabanın açık arka kapısına iki sırık dayayarak arabaya yüklediler ve sonra o gidip sağlam katırı getirdi ve Boon zorla koşumlarını taktı, katırın sert, kof-ses veren yüzüne vura vura yerini alıp titreyerek duruncaya kadar. Sonra yağmur yağdı, bütün gün durup onları beklemiş gibi.

Kampa yağmur altında döndüler, akan ve görüşsüz karanlığın içinden, ışıkları görmeden çok önce boruyu ve yol göstermek için atılan tüfekleri işiterek. Sam'in karanlık küçük evine geldikleri zaman ayağa kalkmaya çabaladı. Gene ataların dilinde konuştu; sonra açıkça anlaşılır gibi, «Bırakın ineyim. Bırakın ineyim,» dedi.

«Ateş yanmıyor,» dedi Binbaşı. «Devam!» dedi keskin bir sesle.

Ama Sam çırpınıyordu şimdi, kalkmaya çabalıyordu. «Bırak ineyim, efendi,» dedi. «Bırak evime gideyim.»

Onun için arabayı durdurdu ve Boon inip Sam'i kucakladı, indirdi. Bu kere Sam'in yürümeye çalışmasına zaman bırakmadı. Kulübeye taşıdı ve Binbaşı de Spain ocaktaki gömük korlardan bir kâğıt parçası tutuşturup lambayı yaktı ve Boon Sam'i ranzasına yatırıp çizmelerini çekti, çıkardı ve Binbaşı de Spain üstünü örttü ve çocuk orada değildi, katırları tutuyordu, araba durduktan beri Koca Ben'in kokusu havanın akan karanlığı içinden ileri doğru sürüklenmeye başladığı için kaçmaya çalışan sağlam katırı, ama her halde Sam'in gözleri açıktı gene onlardan da kulübeden de ileride, bir ayının ölümüyle bir köpeğin ölüşünden daha ilerlerde gördüğü o derin bakışıyla. Sonra devam ettiler, uzun uluyan boruya ve sanki atıldıktan sonra hiç dağılmadan akan

yoğun havanın içinde bir yerlerde saklanıp oyalanıyor ve sonraki aralıklı atışa katılıp onunla birleşiyor gibi olan tüfek atışlarına doğru, ışıklı eve, parlak su akan pencerelere, yüzler durgun Boon içeri girerken, kana bulanık ve oldukça dingin, bohça edilmiş ceketi taşıyarak. Aslan'ı yatırdı, kan ceket falan, evin içinde bir kadın kadar becerikli olan Ash'in bile bir türlü düzleştiremediği bayat çarşafsız yer döşeğinin üstüne.

Hoke'daki bıçkı fabrikasının doktoru gelmişti bile. Doktor Aslan'a bakmadan önce Boon onu kendi yanına yaklaştırmadı. Aslan'a kloroform vermeyi göze alamadı. Barsakları içeri soktu ve kloroformsuz dikti karnım Binbaşı de Spain başını ve Boon ayaklarını tutarken. Ama hiç kıpırdamaya çalışmadı. Öylece yatıyordu, sarı gözleri hiçe açık yeni avcı giyimleri ve eski avcı giyimleriyle sessiz adamlar Boon'un gövdesiyle giyimlerinin kokusuyla havası ekşimiş küçük boğucu odaya doluşurlarken, ve gözlerlerken. Sonra doktor Boon'un yüzünü, kolunu, bacağını temizleyip ilâçladı ve sardı ve, önde fener tutarak çocuk ve arkada doktor, McCaslin, Binbaşı de Spain, General Compson, hep birlikte Sam Fathers'ın kulübesine gittiler. Tennie'nin Jim ateşi yakmıştı; önünde çömelmiş, uyukluyordu. Boon ranzaya yatırıp Binbaşı de Spain battaniyeleri örttüğünden beri Sam kımıldamamıştı, gene de gözlerini açarak suratların birinden öbürüne baktı ve McCaslin omzuna dokunup, «Sam. Doktor sana bakmak istiyor,» deyince ellerini battaniyenin altından çıkarıp gömleğinin düğmeleriyle uğraşmaya bile başladı, sonunda McCaslin, «Bırak. Biz yaparız,» deyinceye değin. Soydular. Öylece yatıyordu — bakır-kızılı, neredeyse tüysüz gövde, yaşlı adamın gövdesi, yaşlı adam, ormandan bir kuşaklık bile ayrılmamış yabanıl adam, çocuksuz, kandaşsız, budunsuz — kıpırtısızca, gözleri açık ama

artık hiç birine bakmadan, doktor ona bakarken ve sonra battaniyeyi çekip dinleme aracını çantasına geri koyup çantayı kapatırken ve yalnız çocuk biliyordu Sam'in de öleceğini.

«Yorgunluk,» dedi doktor. «Belki bir şok. Bu yaşta bir adam Aralık ayının ortasında nehirlerde yüzerse. Düzelecek. Yalnız bir iki gün yatakta kalsın. Yanında biri oturabilir mi?»

«Yanında biri oturacak,» dedi Binbaşı de Spain.

Eve döndüler, Boon'un hâlâ yer döşeğinde elinin altında Aslan'ın başı, oturduğu ve adamların, Aslan'ın ardında avlananlarla bugüne değin onu hiç görmemiş olanların sessizce ona bakmaya gelip sonra gittikleri küçük ekşi kokan odaya. Sonra şafak söktü ve hep birden Koca Ben'e bakmaya avluya çıktılar, onun da gözleri açık ve dudakları yenik dişlerinden hırlarcasına geri çekik ve sakat ayağı ve derisinin altında eski kurşunlar olan küçük katı kabarcıklar (elli iki tane vardı, gerek saçma gerek mermi) ve Boon'un bıçağının sonunda canını bulduğu sol omzunun altındaki neredeyse görünmeyen bir tek yarık. Sonra Ash ağır bir kaşıkla tavanın dibine vurmaya başladı onları kahvaltıya çağırmak için ve yemek yerlerken mutfağın altındaki köpeklerden ses gelmeyen ilk seferdi hatırladığı. Sanki koca ayı, avluda ölü yatarken bile, aralarında Aslan bulunmadan karşılaşamayacakları kadar güçlü bir korku salıyordu.

Geceleyin yağmur dinmişti. Sabahın ortasında bir soluk güneş belirdi, sisi bulutu çabucak yakıp savarak havadan, havayı ve toprağı ısıtarak; bir çeşit pastırma yazının pastırma yazı olan o Mississippi'nin esintisiz Aralık günlerinden biri olacaktı. Aslan'ı ön avluya çıkardılar, güneşe. Bunu Boon akıl etmişti. «Canına yandığımın,» dedi, «ben sokmadan eve girmeyi hiç istemezdi. Biliyorsunuz.» Bir demir

kolla yer döşeğinin altındaki döşeme tahtalarını gevşetti Aslan'ın rahatını bozmadan şilte milte hepsini birden kaldırabilmek için, ve ön avluya taşıyıp ormana karşı yerleştirdiler.

Sonra o ve doktor ve McCaslin ve Binbaşı de Spain Sam'in kulübesine gittiler. Bu kere Sam gözlerini açmadı ve soluması öyle hafif, öyle rahattı ki soluduğunu göremediler. Doktor dinleme aracını bile çıkarmadı, elini bile sürmedi ona. «Bir şeysi yok,» dedi doktor. «Soğuk bile almamış. Vazgeçmiş.»

«Vazgeçmiş?» dedi CcCaslin.

«Evet. Yaşlı adamların böyle yapacağı tutar kimi zaman. Gece güzelce bir uyurlar ya da şöyle bir viski içerler belki, ve sonra fikirlerini değiştirirler.»

Eve döndüler. Sonra sökün etmeye başladılar — bataklıkta oturanlar, tuzak kurup kinin ve yaban kedisi ve ırmak suyuyla yaşayan kurumuş adamlar, küçük mısır ve pamuk-tarlası çiftçileri vadi boyundan Koca Ben'in tarlalarını ve yemliklerini ve domuz ahırlarını yağma ettiği, kamptan keresteciler ve Hoke'dan bıçkıcılar ve ondan da uzaktan kasaba adamları, koca ayının tazılarını öldürdüğü ve (kasabalıların) kapanlarını ve tuzaklarını yıktığı ve gövdesinde kurşunlarını taşıdığı. Atlı ya da yaya ya da arabayla geldiler, avluya girip ona bakmak, sonra Aslan'ın yattığı ön tarafa geçmek için, avluyu doldurarak ve taşarak avludan sonunda neredeyse yüz kadarı sıcak ve uyuşturucu güneşin altında çömelmiş ya da ayakta, hafif sesle avcılıktan, av ve avı kovalayan köpeklerden, tazılarla ayılarla geyiklerle şimdi yeryüzünden göçmüş dünün adamlarından konuşuyorlardı, ara sıra büyük mavi köpek gözlerini açarken, onları dinlemek için değil de gözlerini tekrar kapatmadan önce bir an ormanlara bakmak istermişçesine, ormanları hatırlamak ya da hâlâ orada olduklarını görmek istermişçesine. Gün batarken öldü.

Binbaşı de Spain kampı o gece bozdu. Aslan'ı ormana taşıdılar, ya da Boon onu taşıdı daha doğrusu, yatağından aldığı bir örtüye sararak, bir gün önce doktor oraya gelinceye dek başka hiç kimseye Aslan'a el sürdürtmediği gibi; Boon Aslan'ı taşıyor, ve çocukla General Compson ve Walter ve daha şöyle elli kadarı fenerlerle ve çam dallarıyla arkasından izliyordu — Hoke'dan ve hattâ daha uzaklardan gelen adamlar, vadiyi karanlıkta geçmeleri gereken, ve bataklık adamlarıyla kapancılar yürümeleri gereken, yaşadıkları küçük saklı kulübelere doğru dağılarak. Ve Boon mezarı kazmaya da kimseyi bırakmadı ve Aslan'ı içine yatırmaya ve üstünü örtmeye ve sonra General Compson başında durdu çam dallarının parıltısıyla dumanı kış dalları arasından süzülüp giderken ve bir insan üzerine konuşuyormuş gibi konuştu. Sonra kampa döndüler. Binbaşı de Spain, McCaslin, ve Ash bütün yatakları dürüp bağlamışlardı. Katırlar arabalara bağlı ve başları vadiye dönüktü ve araba yükünü almıştı bile ve mutfaktaki soba soğuktu ve masa soğuk yemek kırıntıları ve ekmekle doldurulmuştu ve yalnız kahve sıcaktı çocuk, Binbaşı de Spain'le McCaslin'in yemeklerini bitirmiş bulundukları mutfağa koştuğu zaman. «Ne?» diye haykırdı. «Ne? Ben gitmiyorum.»

«Evet,» dedi McCaslin, «bu gece dönüyoruz. Binbaşı eve dönmek istiyor.»

«Hayır!» dedi. «Ben kalacağım.»

«Pazartesi okula dönmüş olmalısın. İstediğimden bir hafta fazla okulu kaçırdın zaten. Yetişmek için şimdiden Pazartesi'ye kadar çalışmalısın. Sam'in bir şeysi yok. Doktor Crawford'un dediğini duydun. Boon'la Tennie'nin Jim burada yanında kalacaklar ayağa kalkıncaya kadar.»

Soluyordu. Öbürleri içeri girmişti. Hızla ve neredeyse çılgınca baktı öbür yüzlere. Boon yeni bir şişe almıştı. Ters

çevirdi ve elinin topuğuyla şişenin dibine vurup mantarı yerinden oynattı ve mantarı dişiyle sökerek tükürdü ve içti. «Elbette döneceksin okula ya,» dedi Boon «Yoksa ben kendim senin canına okurum eğer Cass okumazsa, ister on altı yaşında ol ister altmış. Eğitim görmezsen ne olursun sanıyorsun? Cass ne olurdu? Eğer hiç okula gitmeseydim şimdi ben ne olurdum?»

Gene McCaslin'e baktı. Soluğu gitgide azalıyor, kesiliyordu, sanki mutfakta bunca adamın solumasına yetecek hava yokmuş gibi. «Bugün daha Perşembe. Pazar akşamı atlardan birine biner eve gelirim. Demek ki Pazar'a gelirim. Pazar gecesi çalışıp kaçırdıklarımı tamamlarım, McCaslin,» dedi, umutsuz bile olamadan.

«Hayır dedim ya,» dedi McCaslin. «Otur şuraya da yemeğini ye. Birazdan — »

«Dur bakalım, Cass,» dedi General Compson. Çocuk General Compson'un yerinden kımıldadığını anlamamıştı elini omzuna koyuncaya kadar. «Nedir derdin, arkadaş?» dedi.

«Kalmam gerek,» dedi. «Kalmalıyım.»

«Öyle olsun,» dedi General Comson. «Kalabilirsin. Kiralanmış bir pedagogun bir kitap kabı içine sıkıştırdığı şeyi bulmak için bir hafta fazladan okula gitmemekle bu kadar geri kalacaksan, hiç gitmemek daha iyi. — Ve sen de kapa çeneni, Cass,» dedi, McCaslin konuşmadığı halde. «Senin bir ayağın çiftliğe bir ayağın da bankaya batmış; senin daha doğru dürüst bilemediğin şeylerde bu çocuk şimdiden yaşlı bir adam gibi siz canı çıkası Sartorisler'le Edmondslar'ın bilmekten kaçmak için çiftliklerle bankalar icad etmenizden çok önce o şeyi bu çocuk doğuştan biliyordu ve bundan ürküyordu da belki ama korkmuyordu, hiç birimizin içine bir kurşun yerleştirebilecek kadar sokulamadığı bir ayıya bak-

mak istediği için on mil yürüyebildi bir pusulayla ve on mil yürüyüp geri geldi bir pusulayla karanlıkta; belki de Tanrı hakkı için budur niçini nedeni çiftliklerle bankaların. — Galiba daha söylemeyeceksin niçin olduğunu?»

Ama daha söyleyemezdi. «Kalmam gerek,» dedi.

«Öyle olsun,» dedi General Compson. «Epey yiyecek var. Ama Pazar günü geleceksin, değil mi, McCaslin'e söz verdiğin gibi? Pazar gecesi değil: Pazar.»

«Evet, efendim,» dedi.

«Öyle olsun,» dedi General Compson. «Oturun masaya da yemenize bakın, çocuklar,» dedi. «Haydi, yola düşelim. Eve varıncaya kadar ayaz başlayacak.»

Yediler. Araba zaten yüklenmiş, yola çıkmaya hazırlanmıştı; içine binmekten başka yapacakları kalmamıştı. Boon onları yola, yaylı arabalarını bıraktıkları çiftçinin ahırına kadar götürecekti. Arabanın yanında durdu, gökyüzüne karşı, bir Hintli gibi sarıklı ve bütün orada bulunanlardan boylu, şişeyi dikmiş. Sonra şişeyi fırlattı hiç eğmeden, hafif yıldız ışığı altında dönerek ve pırıldayarak, boş. «Gidecek olanlar,» dedi, «arabaya çıksın. Gitmeyecek olanlar, yoldan savulsun.» Öbürleri bindiler. Boon General Compson'un yanına tırmandı ve araba hareket etti, yürüdü girdi karanlığa çocuk artık göremez oluncaya kadar, daha yoğun gecenin içinde kımıldayan yoğunluğunu bile. Ama hâlâ işitebiliyordu, daha epey bir süre: tekerlek oluğunun birinden öbürüne atlarken tahtanın yavaş, bilinçli gürültüsünü. Ve arabayı da işitemez olduktan sonra bile Boon'u işitebiliyordu. Şarkı söylüyordu, kaba, ezgisiz, yüksek sesle.

Bu Perşembe'ydi. Cumartesi sabahı Tennie'nin Jim McCaslin'in altı yıldan beri bir kere olsun vadiden çıkmayan ormandaki atlarından birine binip yola düştü ve o gün akşama doğru bitkin atının üstünde McCaslin'in kiracılarıy-

la rençperlerine gelecek haftanın yiyeceğini üleştirdiği yemekhane kapısına vardı, ve bu sefer McCaslin Binbaşı de Spain'in arabasına at koşulurken beklemek zorunluğunu ya da olasılığını ortadan kaldırdı. Kendi arabasını aldı ve Tennie'nin Jim arka koltukta uyurken arabayı Jefferson'a getirdi ve Binbaşı de Spain çizmeleriyle ceketini giyerken bekledi, ve sonra gece karanlığında otuz mil yol aldılar ve Pazar sabahı gün ağarırken bekleyen kısrakla katıra bindiler ve güneş yükselirken cengelden çıkıp Aslan'ı gömdükleri alçak sırta geldiler: Boon'un kürek izlerinin hâlâ göründüğü sertleşmemiş topraktan alçak tümseği, mezarın ötesinde dört kazığın arasına bağlanmış taze filizlerden yapılma sahanlık ve sahanlığın üstünde battaniyelere sarılmış bohça ve Boon'la çocuk sahanlıkla mezarın arasında çömelmiş oturuyorlar birden Boon, sargıları çıkarılmış, başından koparılmış öyle ki Koca Ben'in pençelerinin uzun yaraları gün ışığının altında kabuklaşmış katran gibi, ayağa fırladı ve şimdiye dek hiç bir şey vuramadığı eski tüfeğiyle üstlerine saldırdı McCaslin katırından inmiş olduğu halde, iki ayağını da üzengilerden kurtararak ve daha katır durmadan yere atlayarak, Boon'a doğru yürüyerek.

«Geri dur,» dedi Boon. «Tanrı adına, elini süreyim deme. Geri dur, McCaslin.» Gene de yürüdü McCaslin, hızlı ama acelesiz.

«Cass!» dedi Binbaşı de Spain. Sonra, «Boon! Hey, Boon!» dedi. Ve o da indi ve çocuk da kalktı, çabucak, ve gene McCaslin yürüdü hızlı değil ama duraklamadan ve yürüdü mezara ve duraklamadan elini uzattı, çabuk ama hâlâ hızlı değil, ve tüfeği ortasından yakaladı öyle ki o ve Boon, Aslan'ın mezarının üstünde yüz yüze durdular, ikisi de tüfeği tutarak, Boon'un bitik yenilmez şaşkın ve çılgın yüzü neredeyse bir baş boyu daha yukarıda McCaslin'inkinden hayva-

nın pençelerinin kararmış yaralarının altında ve sonra Boon'un göğsü inip kalkmaya başladı sanki bütün ormanlarda, bütün yabanda hepsine yetecek hava yokmuş gibi, ona ve başka birine yetecek, hattâ yalnız başına ona.

«Bırak elinden,» dedi McCaslin.

«Seni gidi bücür — » dedi Boon. «Elinden alabileceğimi bilmiyor musun? Bir boyun bağı gibi boynuna bağlayabileceğimi bilmiyor musun?»

«Evet,» dedi McCaslin. «Bırak elinden, Boon.»

«O böyle olmasını istedi. Bize anlattı. Nasıl yapacağımızı tamam tamam anlattı. Ve Tanrı adına onu yerinden oynatmayacaksın. Biz de onun anlattığı gibi yaptık, ve o zamandan beridir burada oturuyorum yaban kedileriyle haşarau uzak tutmak için ve Tanrı adına —» Sonra tüfek McCaslin'deydi, aşağı eğdi sürmeyi boşaltırken, beş mermi öyle hızlı kayıp çıktılar ki neredeyse daha birincisi yere düşmeden sonuncu da çıkmıştı ve McCaslin tüfeği arkasında yere bıraktı gözlerini bir kere bile Boon'unkilerden ayırmadan.

«Onu sen mi öldürdün, Boon?» dedi. O zaman Boon kımıldadı. Döndü, sanki hâlâ sarhoşmuş gibi kımıldadı ve sonra bir an için körmüş gibi, büyük ağaca doğru yalpalarken bir elini uzatmış ve daha ağaca erişmeden yürümesini keser gibi oldu öyle ki atladı, düştü ağaca doğru, iki elini birden uzatarak ve ağacı yakalayıp dönerek sonunda sırtını dayayıncaya kadar, ağacın gövdesiyle yaban bitik bereli yüzünü ve göğsünün kocaman yükselip göçüşünü destekleyerek, McCaslin ardından gelerek, gene yüzüne bakarak, gözlerini Boon'un gözlerinden bir kere olsun ayırmadan. «Onu sen mi öldürdün, Boon?»

«Hayır!» dedi Boon. «Hayır!»

«Doğru söyle,» dedi McCaslin. «Bana söylesse ben de

yapardım.» O zaman çocuk kımıldadı. Aralarına girmişti, McCaslin'e dönmüştü yüzünü; yaş sanki yalnız gözlerinden değil bütün yüzünden taşmış fışkırmıştı, ter gibi.

«Bırak onu!» diye haykırdı. «Allah kahretsin! Bırak onu!»

IV

o zaman yirmi bir yaşındaydı. Böyle söyleyebiliyordu, kendisi ve kuzeni yabanın değil de çocuğun mirası olmuş olması gereken evcil toprağın içine getirilip konmuş durumdayken, büyükbabası Carothers McCaslin'in beyaz adam parasıyla tüfeksiz büyükbabalarının orada avlandığı yaban adamlarından satın aldığı toprakta, ve bu toprağı evcilleştirip düzene sokmuş, ya da evcilleştirip düzene soktuğunu sanmıştı, şundan dolayı ki köle durumunda tuttuğu ve ölümlerini, kalımlarını kararlaştırma yetkisini elinde bulundurduğu insanlar ormanı topraktan sökmüşler ve terleriyle toprağın yüzünü şöyle yirmi santim derinliğinde kazımışlardı önceden bulunmayan bir şeyi bu toprağa ekebilmek için, ve bu da toprağı satın aldığını sanan kimsenin toprağı elde etmek ve elinde tutmak için ödemek zorunda kaldığı paraya çevrilebilir ve ayrıca oldukça da iyi bir kâr sağlayabilirdi: ve işte bundan dolayı Carothers McCaslin, doğrusunu kendi de bildiği halde, çocuklarını, soyunu ve mirasçılarını, toprağa sahip olduğuna, elinde tutabileceğine ve başkasına bağışlayabileceğine inandırarak yetiştirdi, çünkü bu güçlü ve insafsız adam kendi boşunalığını ve kibrini ve gücünü bütün bunlarla alay ederek biliyor ve kazandığı her şeyi aşağı görebiliyordu: tıpkı, doğrusunu bilen Binbaşı de Spain'in, herhangi bir yazılı belgeden daha yüce ve daha eski olan yabanın bir parçacığını elinde tuttuğu gibi: tıpkı, Binbaşı de Spain'in para karşılığında kendi parçacığını satın aldığı, doğrusunu bilen, koca Thomas Sutpen gibi: tıpkı,

Thomas Sutpen'in para ya da rom ya da her neyse onun karşılığında kendi parçacığını satın aldığı Chickasaw oymak başı Ikkemotubbe'nin kendi sırasında bildiği gibi, toprağın herhangi bir parçasının onun olmadığını satmak ya da yadsımak için

yabanda değil toprakta, kovalamaca ve hırs içinde değil yadsıma içinde; ve olması gerektiği gibi temsilcilik binasının içinde, yadsınan ve geri çevrilenin belki tam yüreği değil ama hiç olmazsa kesinlikle güneş-sinir-ağının merkezi olan yeriydi: içinde çalışanları, '65 olsun ya da olmasın, hâlâ köle durumunda tuttuğu tarlaların üstündeki dört köşeli, cumbalı, bir uğursuzluk işareti gibi çömelip oturan tahta bina, yaftalarla bezenmişti enfiye ilânları, soğuk algınlığına merhem, çeşitli ilâçların reklâmlarıyla beyaz adamların Zencilere renklerini ağartmaları ve saçlarını düzleştirmeleri için sattıkları iki yüz yıldan beridir kendilerini köle etmiş olan ve bir başka kanlı iç savaşın bile daha bir yüz yıl boyu onları boyunduruklarından kurtaramayacağı o ırka benzesinler diye

kendisi ve kuzeni peynir ve tuzlanmış et ve benzin ve koşumların eski kokuları ve sıralanmış tütün rafları ve tulumlar ve şişelenmiş ilâçlar ve iplik ve pulluk civataları, elenmiş un ve elenmemiş un ve pekmez ve çivilerin fıçı ve varilleri, duvar askılarından sarkan pulluk dizginleri ve pulluk-koşumları ve hamutlar ve zincirlerin ortasında, ve masa üstünde içinde McCaslin'in yiyeceğin ve levazımatın ve teçhizatın yavaş dışarı doğru damlayışını kaydettiği hesap defterlerini tuttuğu raflar ve bütün bu verilenler her güz yapımlanmış ve çekirdeği çıkarılmış ve satılmış pamuk olarak geri dönerdi (iki iplikti bunlar doğru kadar çelimsiz ve ekvator kadar elle tutulmaz ama çelik teller kadar güçlü pamuğu yapan adamları terlerinin aktığı toprağa hayat boyu bağlamak

için), ve daha eski hesap defterleri, boyca ve biçimce kaba ve yıllanmış, ve bunların sararmış yapraklarında babası Theophilus'la amcası Amodeus'un soluk el yazılarıyla İç Savaş'tan önceki kırk yıl boyunca tuttukları, hiç değilse kâğıt üzerinde, Carothers McCaslin'in serbest bırakılmış kölelerinin listesi vardı:

«Yadsımak,» dedi McCaslin. «Yadsımak. Sen, erkek torunu, fırsatı gören ve yakalayan adamın, toprağı satın alan, toprağı ele alan, nasıl olursa olsun toprağı elde eden, bağışlamak üzere elinde tutan, nasıl tutarsa tutsun, bağışlanan eski araziden alan, ilk arazi beratını alan, yaban hayvanlarıyla daha da yaban adamların elinde bir yaban toprakken, ve bu toprağı temizleyen, çocuklarına bağışlanabilecek bir duruma getiren, soyunun sopunun rahatı ve güveni ve gururu için bağışlanmaya değer bir duruma getiren adamın, adını ve başarısını devam ettirsinler diye. Üstelik yalnız o adamın erkek torunu değil aynı zamanda üçüncü kuşaktan tek ve son erkek torunusun, ve ben koca Carothers'den dört kuşak ötede değilim yalnızca, kadın tarafından gelmeyim ve adımdaki McCaslin sadece buna izin verildiği ve nezaket gösterildiği için ve büyükannemin bu adamın başarılarından duyduğu gururdan ötürüdür, ve sen bu adamın mirasını ve anıtını geri çevirebileceğini sanıyorsun.» ve o

«Geri çeviremem. Hiç benim olmadı ki geri çevireyim. Hiç bir zaman babamla Buddy Amca'nın olmadı bana bağışlayabilmeleri için geri çevirmem için, çünkü hiç bir zaman büyükbabamın malı olmadı onlara bağışlamak için bana bağışlamaları için geri çevireyim diye, çünkü hiç bir zaman koca Ikkemotubbe'nin malı değildi büyükbabama satması için bağışlamak ve geri çevirmek için. Çünkü hiç bir zaman Ikkemotubbe'nin babalarının babalarının değildi Ikkemotubbe'ye bağışlamaları için büyükbabama satması için ya da

başka herhangi bir adama çünkü Ikkemotubbe para karşılığında onu satabileceğini bulduğu, anladığı anda, işte o anda sonsuza dek onun olmaktan çıktı, babadan babadan babaya, ve onu satın alan adam hiç bir şey satın almadı.»

«Hiç bir şey satın almadı?» ve o

«Hiç bir şey satın almadı. Çünkü O söyledi Kitap'da yeryüzünü nasıl yarattığını, yaptığını ve baktığını ve iyi olduğunu söylediğini, ve sonra O insanı yaptı. O ilk önce yeryüzünü yaptı ve yeryüzünü dilsiz yaratıklarla doldurdu ve sonra O insanı yarattı yeryüzünde O'nun temsilcisi olsun ve yeryüzünde ve yeryüzündeki hayvanlar üstünde O'nun adına egemen olsun diye, ama kendisi ve soyu sopu adına sonsuza değin değişmez haklara sahip olsun diye değil, kuşaklar kuşağı, dik dörtgen ve kare toprak parçaları üstünde, ama kardeşliğin toplumcul adsızlığı içinde yeryüzünü ortaklaşa ve eksiksiz kullansınlar diye, ve O'nun bütün bunlara karşılık istediği bütün ödeme acımaydı ve alçakgönüllülük ve katlanma ve dayanıklılıktı ve ekmeğine karşılık alnının teri. Ve biliyorum senin ne söyleyeceğini,» dedi: «Diyeceksin ki ne olursa olsun Büyükbabam — » ve McCaslin

« — sahibiydi gene de. Hem ilk sahibi de değildi. Ne yalnız ne de ilk oydu, Senin Otorite'ne göre, insan Aden'den kovulalı beri. Ne ikinciydi ve ne de gene yalnız oydu, O'nun İbrahim'den türeyegelmiş seçkin budununun sıkıcı ve darmadağın tarihi boyunca sahip durumunda bulunan; ve sonra İbrahim'in kovulan oğulları zamanında, ve bütün bilinen dünyanın yarısıyla üstünde bulunan her şeyin bir tek şehire ait mal sayıldığı beş yüz yıl boyunca, büyükbabanın hayatı süresince bu pamuk çiftliğiyle üzerinde bulunan bütün hayatın bu temsilcilik binasına ve na şurdaki defterlere mal ve kurtulmaz köle olduğu gibi; ve sonra gelen bin yıl süresince insanlar ve o çöküşten artakalan birkaç parça-

için boğuştular sonunda o parçalar da tükenip insanlar eski dünyanın beş para etmez akşamında kemirilmiş kemikler için hırlaşıncaya kadar sonunda bir yumurta raslantısı onlara bir yeni yarı dünya gösterinceye kadar. Onun için bırak da söyleyeyim: ne olursa olsun ve her şeye karşın gene de sahibiydi koca Carothers. Satın aldı, elde etti, nasıl olursa olsun; elinde tuttu, sahip oldu, nasıl olursa olsun; bağışladı: yoksa sen nasıl burada durur da yadsır ve geri çevirirdin? Elinde tuttu, sahiplik etti elli yıl boyunca sonunda sen geri çevirebilesin diye, ve bütün bu zaman boyunca O — bu buyurucu, bu Mimar, bu Hakem — kimsenin kusuruna bakmadı — yoksa baktı mı? yeryüzüne baktı ve gördü — yoksa görmedi mi? Ya da hiç değilse hiç bir şey yapmadı: gördü, ve yapamadı, ya da görmedi; gördü, ve yapmak istemedi, ya da belki görmek istemedi — kötü, güçsüz, ya da kör: hangisi?» ve o

«Yoksun kılınmış.» ve McCaslin

«Ne?» ve o

«Yoksun kılınmış. Güçsüz değil: kusura bakmamazlık etmedi O; kör değildi, çünkü her şeyi gözledi. Ve şunu da söyleyim. Aden'den yoksun kılınmış. Kenan Diyarı'ndan yoksun kılınmış, ve insanı yoksun kılanlar zaten yoksun kılınmışken yoksun kıldılar onu, ve Roma hamamlarındaki toprak ağalarının beş yüz yılı, ve onları yoksun kılan ve onların zorla aldıkları malı yeniden zorla alıp yutan ve sonra şu senin eski dünyanın beş para etmez akşamında dediğin gibi eski dünyanın kemirilmiş kemikleri için hırlaşan kuzey ormanlarından gelme yaban adamlarının bin yılı, Tanrı'nın adına sövdüler sonunda O bir basit yumurtayı kullandı onlara yeni bir dünyayı göstermek için burada bir insan ulusu birbirlerine karşı alçakgönüllü, acımalı, dayanıklı ve onurlu olarak kurulup yaşasın diye. Ve büyükbabam ne olursa

olsun ve her şeye karşın gene de sahibiydi çünkü buna O izin veriyordu, güçsüz değil ve kusura bakmıyor değil ve kör değil, çünkü bunu O buyurdu ve O gözledi de ondan. İkkemotubbe ve Ikkemotubbe'nin babası koca Issetibbeha ve koca Issetibbaha'nın babaları sahipken de bu toprağın lânetli olduğunu gördü, beyaz adam sahip olmadan önce de lekelendiğini, büyükbabam ve onun gibileri ve onun babalarını ihsan ettiği bu yeni toprağa getirdi onlara acıdığından ve katlandığından, acımaları, alçakgönüllü olmaları, katlanmaları ve dayanmaları şartıyla, o eski dünyanın yoz ve beş para etmez alacakaranlığından sanki eski dünyanın gemileri götüren yelken dolusu lekeli rüzgârıyla — » ve McCaslin

«Ya.»

« — ve İkkemotubbe'yle İkkemotubbe'nin soyu birbirinin ardından kesintisizce burayı elinde tutsaydı o zaman hiç bir yerden bir toprak kazanma umudu olamazdı. Belki O gördü ki ancak toprağı İkkemotubbe'nin kanından kurtarıp yerine başka bir kan getirmekle amacını gerçekleştirebilirdi. Belki o başka kanın neler yapacağını önceden biliyordu, belki beyaz adamın lânetini silmek için gerekli ve yeterli olanın yalnız beyaz adam kanı olması adaletten öte bir şeydi, öç almaktan da öte bir şey — »

«Ya.»

« — şeydi kötülüğü getiren kanı kötülüğü yok etmekte kullanması doktorların bir hummayı yakmak için başka bir humma, bir zehiri öldürmek için bir başka zehir kullanmaları gibi. Belki bütün seçebileceklerinin arasından büyükbabamı seçti. Belki büyükbabamın kendisinin de O'nun amacına hizmet etmeyeceğini görmüştü çünkü büyükbabam da fazla erken doğmuştu, ama büyükbabamın bir soyu olabilirdi, gerekli torunları olabilirdi; belki büyükbabamın torunlarını da önceden görmüştü, belki büyükbabamda üç ku-

şağı başlatacak tohumu görmüştü O'nun alçak doğumlu insancıklarının birazını özgürlüğe kavuşturacak — » ve McCaslin

«Ham'ın oğulları. Bana Kitap'ı anlatan sen: Ham'ın oğulları.» ve o

«Kitap'da kimi O'nun söylediği şeyler var, kimi de söylediği söylenen ama söylemediği şeyler. Biliyorum şimdi ne diyeceğini: Doğru senin için başka, benim için başka şeylerse, doğruyu nasıl seçeceğiz? Seçmen gerekmiyor. Yürek zaten biliyor. O, Kitap'ını ayırıp seçecek olanın okuması için yazmadı, yüreğin okuması için yazdı, yeryüzünün bilgileri için değil çünkü belki onlar için zaten gerekli değil ya da bilge kişilerin yüreği yok artık, onlar için değil de yüreklerinden başka bir şeyle okuyabileceklerini hiç işitmemiş olan yeryüzünün mahkûm ve basit insanları için. Çünkü O'nun için O'nun Kitap'ını yazan adamlar doğru olanı yazıyorlardı ve bir tek doğru vardır ve o da yüreğe değen her şeyi içine alır.» ve McCaslin

«Demek O'nun yerine O'nun Kitap'ını yazan adamlar kimi zaman yalan söylüyordu.» ve o

«Evet. Çünkü onlar insan adamlardı. Yüreğin itici karmaşasından gelen yüreğin doğrusunu yazmaya çalışıyorlardı, kendilerinden sonra çarpacak bütün karmaşık ve dertli yürekler için. Söylemeye çalıştıkları, O'nun söylenmesini istediği, fazla basitti. O'nun sözlerini yazıp okuttukları kimseler bunlara inanamazdı, alışkın oldukları ve anlayabilecekleri gündelik sözlerle açıklamaları gerekiyordu, dinleyenler için olduğu kadar anlatanlar için de, çünkü O'nun sözlerini yazmak ve ortaya koymak için bütün soluyan ve bir dil konuşanların arasından seçilebilecek kadar O'na yakın olanlar bile doğruyu ancak yüreği iten tutkunun ve hırsın ve nefretin ve korkunun karmaşası yoluyla kavrayabildiklerine göre,

doğruyu kulaktan öğrenenlerin doğruya erişmek için geriye doğru ne kadar yol aşmaları gerekiyordu?» ve McCaslin

«Kendi söylediklerini tanıtlamak, benim söylediklerimi de tanıtsızlamak için aynı metni kullandığına göre cevap olarak bilmediğimi söyleyebilirim. Ama bunu söylemiyorum, çünkü sen kendi cevabını verdin: eğer, şaşmaz ve yanılmaz yürek, senin dediğin gibi doğruyu biliyorsa, hiç bir zaman. Ve belki de haklısın, çünkü koca Carothers'dan sana varana kadar üç kuşak geçtiğini kabul ettiğin halde, üç kuşak olmamıştı. Tam olarak iki kuşak olduğu bile söylenemez. Buck Acına'yla Buddy Amca. Ama onlar da ilk ve yalnız değillerdi. Tanrı'nın yarattığını ve insanın lânet getirip lekelediğini söyleyip durduğun bu ülkede daha binlerle Bucklar ve Buddyler iki kuşaktan daha az zamanda ve kimi bir kuşaktan da az. 1865'i saymazsak.» ve o

«Evet. Babamla Buddy Amca'dan çok daha fazla adam,» masanın üstündeki rafa bir göz atmadan, McCaslin de bakmadı. Bakmaları gerekmiyordu. Ona kalırsa çentikli yarıklı deri ciltleri içindeki hesap defterleri sanki solgun dizilişlerinden birer birer indiriliyor ve masanın üstünde açılıyor ya da belki resmî kilise dışı bir Kürsü üstünde ya da hattâ Mihrap, ya da belki Tahtın Kendisi önünde açılıyordu Herşeyibilen'in son bir gözden geçirişi ve düşünüşü ve dinlenişi için, adaletsizlik ve küçük düzelmeyle azıcık geri verilen hakların kahverengiye çalan sulu mürekkeple kaydedildiği sararmış yapraklar sonsuza değin adsız toplumcul ilk tozun içinde solup gitmeden önce

sararmış yapraklar üstüne solan mürekkeple çiziştiren ilk önce büyükbabasının el yazısı sonra babasıyla amcasınınkiydi ikisi de elliye kadar ve elliden sonrasına ve sonra altmışa da kadar evlenmemiş, biri pamuk çiftliğiyle ve işlenmesiyle uğraşan ve öbürü ev işiyle yemek pişirilmesine

bakan ve ikiz kardeşi evlenip çocuk kendisi doğduktan sonra bile buna devam eden

babaları gömülür gönülmez sağlığında tamamlayamadığı koskocaman olarak tasarlanmış, neredeyse ahır gibi evden çıkan, birlikte kurdukları ve içinde yaşadıkça başka odalar ekledikleri tek odalı kütükten yapılma kulübeye taşınan iki kardeş, yalnız başına iki adamın kaldıramadığı kütükleri yüklenip yerine dikmekten başka kölelerinin bir tek tahtaya bile el sürmelerine izin vermeyen, bütün köleleri pencerelerinin kimisi hâlâ tahta parçalarıyla ya da boş çerçevelere çivilenmiş ayı ve geyik postlarıyla şöyle bir kapatılmış büyük eve yerleştiren iki kardeş: her gün batımında çiftliği yürüten kardeş bölüğünü salıveren bir başçavuş gibi Zencileri sıraya dizer, gönüllü gönülsüz erkek kadın ve çocuk, sorgusuz sualsiz ve danışmasız, içine sürerdi daha henüz tam olarak dölyatağından çıkmamış zamanından önce doğma koskocaman binaya, sanki koca Carothers McCaslin kendi kibrinin sınırsız tasarısının bu somut belirtisi karşısında afallayıp duralamıştı: zihnindeki adların yoklamasını yapar ve onları içeri sürer ve bir balina bıçağı kadar uzun ve bu işi görmek üzere kapı pervazına çakılmış geyik derisinden kısa bir sırımla sarkıtılan el yapması çiviyle çivilerdi yarı penceresi eksik ve arka kapısının rezesi bile gevşek olan bu evin kapısını öyle ki çok geçmeden, ve elli yıl sonrasına kadar, çocuk kendisi bile bunu işitip hatırlayacak yaşa geldiği zaman bile, bir çeşit halk hikâyesi dilden dile dolaşırdı o bölgede: bütün o çevrenin gece boyunca ay ışığının aydınlattığı yollarla gece bekçilerinden sakınarak başka pamuk çiftliklerine giden sinsi McCaslin köleleriyle dolu olduğu, iki beyaz adamla iki düzine kadar kara arasında, beyaz adam onları sayıp gün batımında ev-yapısı çiviyi ön kapıya çaktıktan sonra, beyaz adamların ikisinin de evin arkasına dolanıp

arka kapıya gitmeyeceği ve buna karşılık bütün Zencilerin çiviyi çakan kardeş sabah gene onu çıkarmaya geldiğinde ön kapının ardında olacağı gibi açıkça konuşulmamış erkekçe bir anlaşma bulunduğu söylenirdi

ikizler el yazılarında bile tıpatıp aynıydılar, yan yana örnekleri koyup karşılaştırmazsanız, ve hattâ iki el yazısının birden aynı sayfada belirdiği zamanlarda bile (sık sık olurdu bu, sanki, birbirleriyle sözlü anlaşma çağını çoktan aşmışlar gibi, ikişer ikişer ilerleyen yaprakları, 1830 ve '40 arasında Kuzey Mississippi'nin bütün ıssız yabanlığını saran ve bunu savuşturma durumunda onları yalnız başlarına bırakan kaçınılmaz zorlama olayını yürütmekte kullanmışlardı) ikisi de aynı tamamıyla normal on yaşında çocuk tarafından yazılmış gibi görünürlerdi, imlâlarında bile, yalnız imlâ düzelmiyordu Carothers McCaslin'in miras yoluyla ya da satın alarak edindiği kölelerı teker teker — Roscius ve Phoebe ve Thucydides ve Eunice ve soyları, ve Sam Fathers'la annesi ki bu ikisini gelişmemiş bir iğdiş edilme beygirle değiş tokuş etmişti Chickasaw oymağının başı koca İkkemotubbe'yle, yani toprağı da aynı şekilde aldığı adamla, ve ikiz kardeş Amodeus'un bir komşusundan bir poker oyunu sonunda kazandığı Tennie Beauchamp, ve kendine Percival Brownlee adını veren aykırılık ki onu da ikiz kardeş Theophilus satın almıştı, ne kendisi ne kardeşi niçin aldığım pek bilemeden, o zamanlar general değil de bir köle satıcısı olan Bedford Forrest'den (tek bir yapraktı bu uzun değil ve içine bir yıldan az bir zaman alan, aslında yedi ay bile değil, çocuğun babasının olarak ayırt etmesini öğrendiği el yazısıyla başlıyordu

Percavil Brownly 26 Yaşında. Kidapcıda tezgağtar. N. B Forestten Cold Waterda satın alındı 3 Mar 1856 $265. dolar

ve altında, aynı el yazısıyla

5 mar 1856 Kidapcı değil Çünkü okuması yok. Adını yazabiliyor ama yazdım bile bunu Ben kendim Diyor ki Çift sürebilirmiş ama Bana öyle görünmüyor. bügün gönderildi Tarlayaya 5 1856

ve aynı el yazısıyla

6 Mar 1856 Çift de süremiyor Vaaz olmak istediyni söylüyor büyük başları Deriye götürmek için İçmiye

ve bu sefer öbürüydü, ikisini de aynı yaprakta gördüğünde amcasının olarak tanıyabildiği el yazısıydı

Mar 23üncü 1856 Onu da yapamayor Ancak teker Teker olursa Defet şunu

sonra gene birincisi

24 Mar 1856 Kim alır bunu ki

sonra ikincisi

19uncu Nis 1856 Kimse Sen kendi kendini dolandırdın iki ay önce Cold Waterda Ben sat demedim ki Azadet

birinci

22 Nis 1856 ödeteceim ona

ikinci

Haz.13üncü 1856 Nasıl yılda $1 den $265 265 yılda Azat kaadını imzala

Sonra gene birinci

1 Ek 1856 Katır josephine Bacak Kırıldı saçmayla Ters ahır ters zenciy ters herşey $ 100 dolar

ve aynısı

2 Ek 1856 Azatedildi McCaslin Zimmetine McCaslin $265. dolar

sonra gene ikinci:

Ek 3üncü Theophilus McCaslinin Zimmetine Zenci 265$ Katır 100$ 365$ Daha gitmedi Babam burda olmalıydı

sonra birinci

3 Ek 1856 Orospu çocuğu gitmiyor Babam ne yapardı ki

ikinci:

29uncu Ek 1865 Yeni ad taktım ona

birinci:

31 Ek 1856 Yeni ad ne

ikinci:

Noel 1865 Spintrius

)ete kemiğe büründüler ve hattâ tutkularıyla ve karmaşıklıklarıyla bir çeşit yarı karanlık hayat bile kazandılar, yaprak izlerken yaprağı ve yıl yılı; hepsi oradaydı, yalnız genel ve hoş görülmüş haksızlık ve sonraki yavaş ödenmesi değil de hoş görülmeyen ve hiç bir zaman ödenemeyecek asıl tragedyanın kendisi; yeni bir yaprak ve yeni bir hesap defteri, artık ilk bakışta babasının olduğunu anladığı el yazısı:

Babam öldü Lucius Quintus Carothers McCaslin Callina 1772 Missippy 1837 Ölüm ve gömüldü Haziran 1837

Roskus. Büyükbabam Callinada büyüdmüş Kaç yaşında bilmiyor. Azat 27 Haz 1837 Gitmek istemiyor. Öldü ve gömül 12 Haz 1841
Fibby Roskus Karısı. Dedem almış Callinada Elli deyor Azat 27 Haz. Gitmek istemiyor. Öldü gömdük 1 Ağ 1849
Thucydus Roskus Fibby Oğlu doğum Callina 1779 10 dönümü reddetti babamın Vasiyetnağmesi 23 Haz 1837 Reddeti teklif Nakıt $200 doları A.dan T. McCaslin 28 Haz 1837 Kalıp çalışıp çıkarmak istiyor

ve bunun altında, sonraki beş yaprağı ve aşağı yukarı bir bu kadar yılı kapsayan, ona verilen yövmiye ve yiyecek ve giyeceklerin yavaş, günden-güne birikimi — pekmezle et ve un, ucuz dayanıklı gömlekler ve pantolonlarla ayakkabılar, ve ara sıra bir ceket yağmurla soğuğa karşı — yavaş ama sürekli yükselen denge tutarına karşılık (çocuğa gerçekten kara adamı görüyormuş gibi gelirdi, kara adamın belleği varolduğu sürece kurtulamayacağı bir eylemle beyaz sahibinin sonsuza dek serbest bıraktığı köleyi, temsilcilik binasına girerken, okumasını bile bilmediği hesap defteri yaprağını görmek için beyaz adamın oğlundan belki izin alırken, beyaz adamdan söz bile istemeden, çünkü ne olursa olsun onun dediğini kabul etmek zorundaydı çünkü yeryüzünde bunun doğruluğunu denemesinin hiç mi hiç yolu yoktu, gidip hiç dönmemesine ne kadar kaldığı konusunda on yedi mil ötedeki Jefferson'a bile olsa), ve sonunda son yazının altındaki iki çizgi

3 Kas 1841 Nakit olarak Thucydus McCasline $200. dolar Nalbantaçtı J.de Ara 1841 Ölüp gömüdlü J.de 17 şub 1854

Eunice Babam tarafından alınmış New Orleansda 1807 $650. dolar. Thucydusa vardı 1809 Boğuldu Derede Noel Günü 1832

sonra öbür el yazısı ortaya çıktı, defterde amcasının olarak tanıdığı ilk kez, onu ve çocuğun babasını daha çocuk doğmadan on altı yıl önce tanıyan McCaslin bile bu ahçı ve ev kalfasını bütün gün boyunca üstünden yemeği pişirdiği salıncaklı sandalyada, yemeği içinde pişirdiği mutfak ocağının önünde otururken hatırlardı:

Haz 21inci 1833 Kendini boğdu

ve birinci:

23 Haz Kendini boğan zenci
işitilmiş şey mi

ve ikinci, acelesiz, tam bir son söz havasında; iki eş yazı lastik bir damgayla basılmış sanırsınız tarih değişik olmasa:

Ağ L3üncü 1833 Kendini boğdu

ve düşündü *Ama niçin? Ama niçin?* O zamanlar on altı yaşındaydı. Hatırlamaya başlayalı beri ne temsilcilik binasında ilk olarak tek başına bulunuşu ne de masanın üstündeki rafta duran tanıdık hesap defterlerini ilk olarak indirişiydi. Çocukken ve hattâ dokuz on on bir yaşlarından sonra, okumayı öğrendiğinde, çentikli ve yarıklı ciltlere bakar ama bunları açmak için özel bir istek duymazdı, ve gerçi bir gün bunları incelemek niyetindeydi çünkü içlerinde adamakıllı sıkıcı da olsa kronolojik ve çok geniş bilgi bulacağını biliyordu, yalnız kendi eti kemiği değil bütün soyu üstüne, yalnız beyaz değil karaların da üstüne, çünkü beyaz dedeleri kadar onlar da atalarının bir parçasıydı, ve hep birlikte sahip

olup ortaklaşa kullandıkları ve içinden ve üstünde beslendikleri ve renge ya da kâğıt üzerinde mülkiyet sahipliğine bakmaksızın ortaklaşa kullanmakta devam edecekleri toprak üstüne, ama yaşlandığı ve azıcık canının sıkıldığı bir boş gününde bakacaktı bunlara, çünkü eski kitapların içine aldığı şey bütün bu yıllardan sonra da yerinden oynatılamaz şekilde perçinlenmiş olacaktı, tamamlanmış, değişmez, zararsız. Sonra on altı yaşına geldi. Ne bulacağını daha bulmadan önce biliyordu. Temsilcilik binasının anahtarını McCaslin'in odasından aldı gece yarısından sonra McCaslin uykudayken ve temsilcilik binasının kapısını arkasından kapatmış ve kilitlemiş olarak ve unutulmuş fener ekşimiş ölgün buz havayı yeniden kokuturken, sararmış yaprağa eğilerek Niçin boğdu kendini diye düşünmedi, kardeşinin ilk yazısını gördüğü zaman babasının düşündüğünü sandığı şeyi düşündü: Buddy Amca niçin kadının kendini boğduğunu düşünmüştü? buldu, bulmaya başladı bir sonra gelen yaprakta bulacağını bildiği şeyi, yalnız daha hâlâ bu değildi çünkü bunu zaten biliyordu:

Tomasina ayrıca Tomy deniyor Thucyduslan Eunice Kızı Doğum 1810 Çocuk doğururken öldü Haziran 1833 ve Göm. Yıldız kaydığı yıl

bir sonraki de:

Turl Thucydusla Eunice Tomy Oğlu doğum Haz 1833 yıldızlar kaydığı yıl Babamın vasiyeti

ve hepsi bu, başka hiç bir kayıt yok dolduran bu yövmiler, günden güne onları borçlu çıkaran yiyecek ve giyecekler yaprağını, ölümüyle gömülüşü üzerine hiç kayıt yoktu çünkü iki beyaz üvey kardeşinden de fazla yaşamıştı ve McCaslin'in tuttuğu defterlerde ölüm haberleri bulunmazdı sadece *Ba-*

bamın vasiyeti ve onu da görmüştü: koca Carothers'ın oğullarınınkilerden bile okunaksız ve imlâ bakımından hiç de daha iyi sayılmayacak iri iri, çarpık harfli yazısı, ve hemen her isim ya da fiili büyük harfle yazarken noktalama ya da cümle yapısında hiç çaba göstermemişti, evlenmemiş bir köle kızının oğluna bağışladığı bin dolarlık mirası da açıklamak ya da örtmek yolunda herhangi bir çaba göstermediği gibi, çocuk ergin oluncaya dek eline verilmemek üzere, kabullendiğinin belirli bir tartışma götürmez tanıtlaması gene de bulunamayan eylemin sonuçlarını kendi üzerine alarak, ama bunu kendi malıyla ödemeyip çocuklarını bununla cezalandırarak, onların babaları olma raslantısı üzerine onları bir para cezasıyla yükümlendirerek; ününü korumak için bir susturma rüşveti bile yok çünkü nasıl olsa ününe o kendisi ününü savunamayacak durumda olduğu zaman bir leke sürülecekti, bir kenara fırlatılmış bir şapka ya da bir çift ayakkabıyı atar gibi, bu koşullar altında kendisi için de Zenciye olduğundan daha fazla bir gerçekliği olamayacak bin doları aşağı görürcesine fırlatarak, erginliğine varana dek bunu göremeyecek olan köleye, ve paranın ne olduğunu öğrenmek için zaten yirmi bir yıl geç kalmış olacaktı. *Demek her halde böylesi daha ucuza çıkardı bir zenciye Benim oğlum demekten,* diye düşündü. *Hattâ Benim oğlum iki kelimecikten daha fazla bir şey olsa bile. Ama sevgi olmalıydı,* diye düşündü. *Hiç değilse bir çeşit sevgi. Hattâ onun bile sevgi diyeceği bir şey. Sadece bir öğle sonralık ya da bir gecelik bir balgam hokkası değil.* Bir yaşlı adam vardı, yaşlı, ölümüne beş yıl ya var ya yok, nicedir dul kalmış ve, oğulları da yalnız bekâr değil aynı zamanda neredeyse orta yaşlı olduğuna göre, evin içinde yapayalnız ve şüphesiz can sıkıntısı içinde hattâ, çünkü pamuk çiftliği artık yerleşmişti ve iş görüyordu ve yeterince para vardı şimdi, belki de sürüyle

günahları bile imkânlarının düzeyine yükselmeyen bir adam için; sonra kız vardı, kocasız ve genç, çocuk doğduğunda topu topu yirmi üç yaşında belki ilk başında yalnızlıktan sıkılıp çağırtınıştı kızı eve, ev içinde genç bir ses, bir kıpırtı olsun diye, çağırtınıştı kızı, söylemişti annesine her sabah göndersin diye yerleri süpürüp yatakları yapması için ve anası da olur demişti çünkü her halde işin burası herkesçe kabul edilmişti, tasarlanmıştı bile: tarlada çalışmayan ve kendilerini bütün öbür kölelerden üstün gören yaşlı bir çiftin tek çocuğu, üstün görmeleri yalnız kızdan ötürü değil ama aynı zamanda koca ve babasıyla anası beyaz adama babasından miras kaldığı, ve beyaz adam kendisi insanların at sırtında ya da vapurla yolculuğa çıktıkları bir çağda New Orleans'a kadar üç yüz mil ya da daha bile fazla yol gidip kızın anasını ona karı diye satın almıştı

ve hepsi buydu. Yıpranmış dayanıksız yapraklar sanki kendiliklerinden dönü dönüveriyorlardı o düşünürken, *Kendi öz kızı Kendi öz kızı. Hayır. Hayır o bile yapamaz,* sonra gene ötekine, kendi zamanlarında oğullarının uzaklaştığından daha fazla evden uzaklaşmayan ve başka bir köle alması gerekmeyen ama ta New Orleans'a gidip bir köle satın alan o beyaz adamın olduğu yazıya döndü. Ve çocuk on yaşındayken Tomey'nin Terrel hâlâ sağdı ve kendi gözlemiyle kendi anılarından biliyordu Tomey'nin Terrel'in kanında beyazlık olduğunu daha babası geli kalanını ona vermeden bile daha önce; o ekşi havalı soğuk gece yarısı odasında elli yıl sonra tüten ve kokan fenerin sarı ışığı altında açılmış sararık yaprağa bakarken, kadını gerçekten gözünün önünde görür gibi oldu buz tutmuş dereye yürürken kızının ve sevgilisinin çocuğu doğmadan altı ay önceki o noel gününde *(İlk sevgilisinin,* diye düşündü. *İlk sevgilisi),* yapayalnız, bükülmez, üzüntüsüz, törende gibi, üzüntü ve umutsuzluğu res-

men ve kısa süreli yadsıyışında, ve inançla umudu daha önceden yadsıması gerekmişti

hepsi buydu. Hesap defterlerine bir daha bakmayacaktı ve bakmadı; solgun ve amansız dizilişleriyle sararmış yapraklar onun bilinçliliğinin bir parçasıydı ve ölünceye dek böyle kalacaklardı, en az doğmuş olması olgusunun olduğu kadar

Tennie Beauchamp 21 yaşında Amodeus McCaslin tarafından Hubert Beauchamptan kazanıldı. Üç üçe karşı floş çıkarma ihtimali Karşı taraf görmedi 1859 Tomynin Turlle evlendi 1859

ve hiç serbest bırakılma tarihi yoktu çünkü kızın serbestliği, yaşayan ilk çocuğunun da olduğu gibi, temsilcilik binasındaki Buck ve Buddy McCaslin'den değil, Washington'daki bir yabancıdan kazanılmıştı, ve ölüm ve gömülme tarihleri de yoktu, yalnızca McCaslin defterlerine ölüm haberleri geçirmediği için değil, bu 1883 yılında kadın hâlâ sağ olduğu için ve sağ kalan son çocuğundan olacak torununu görünceye kadar da sağ kalacağı için

Amodeus Mc Caslin Beauchamp tomynin Turlle Tennie Beauchampın oğlu 1859 öldü 1859

sonra baştan başa amcasının el yazısıydı, çünkü babası şimdi bir köle satıcısıyken adını doğru dürüst yazmayı bile beceremediği adamın komutası altında süvari alayının bir üyesiydi ve bir yaprak bile yok ve hattâ tam bir satır bile yoktu

Tomeun Turlle tennienin kızı 1862

ve bir satır bile yoktu ve bir cinsiyet bile yoktu ve hiç bir neden bildirilmiyordu ama çocuk tahmin edebiliyordu çün-

kü o sıralar McCaslin on üç yaşındaydı ve Vicksburg'dan başka yerlerde de yeterince yiyeceğin her zaman bulunmadığını hatırlıyordu

tomeun Turlle Tennienin çocuğu 1863

ve gene aynı el yazısı ve bu seferki yaşamıştı, sanki Tennie'nin diretkenliğiyle koca Carothers'ın insafsızlığının solgun ve su katılmış hortlağı sonunda açlığı bile yenmiş gibi : çocuğun şimdiye dek gördüğünden daha açık seçik, daha ayrıntılı, daha özenerek yazılmış ve imlâ edilmişti, sanki, aslında daha başından kadın olması gereken yaşlı adam, yemek pişirmek kendine ve on dört yaşındaki öksüze bakmaktan artakalan zamanlarda kardeşinin yokluğunda pamuk çiftliğinin geri kalanının işlerini yürütürken, bu adsız köle mirasçısının hiç değilse bir ada sahip olacak kadar yaşamış olmasını bir yenilenen umut belirtisi olarak kabul etmişti

James Thucydus Beauchamp Tomeun Turlle Tenny Beauchampın oğlu Doğum 1864 ve ikisi de sağlam Theophilus adı vermek istediler ama hem Amodeus McCaslin hem Callina McCaslini denedik ikisi de öldü onun için Vazgeçerdim Doğumu sât ikide oldu, öğleden Sonra, ikisi de İyi

ama bu kadar, başka bir şey yok; daha iki yıl geçecekti, artık neredeyse erkek olan çocuk, koca Carothers'ın Zenci oğluna ve onun soyuna bağışladığı hâlâ el sürülmemiş mirasın üçte bir payıyla birlikte Tennessee'ye yaptığı boşuna yolculuktan dönünceye kadar, ve sağ kalan üç çocuk teker teker görünürde sağ kalmak niyetlerini iyice belli ettiklerinden, beyaz üvey amcaları bu mirası adam başına biner dolara yükseltmişlerdi, durum da uygun olduğu için, yaşlarını doldurdukları zaman, ve yaprağı kendi doldurmuştu, 1864'de

doğmuş bir adamın (çocuğun ilk olarak ışığı gördüğü 1867 de olabilir) sağ kalmayı bekleyeceği ya da umacağı ya da isteyeceği o gün çoktan geçtikten sonra yaprağın doldurulabileceği kadar; şimdi kendi el yazısı vardı, tuhaf bir şekilde ne babasınınkine, ne amcasınınkine, ne de hattâ McCaslin'inkine değil de imlâsı dışında büyükbabasınınkine benziyordu :

Yirmi birinci doğum gününün gecesinde yok oldu 29 Aralık, 1885. Isaac McCaslin Jackson Tennessee'ye kadar arkasından gitti ve orada izini kaybetti. Mirastan üçte bir payı $ 100.000 Mc Caslin Edmonds'a verildi Vekil 12 Ocak, 1886

ama daha değil : daha iki yıl vardı, ve şimdi gene babasının yazısıydı, eski komutanı şimdi askerlikten de köle satıcılığından da ayrılmıştı; bir kere daha defterde ve sonra bir daha yoktu, ve her zamankinden daha sökülmezdi yazısı, bu sıralar onu sakat eden romatizmadan dolayı neredeyse okunmazdı, ve noktalama bir yana herhangi bir çeşit imlâdan da neredeyse büsbütün yoksundu, ve ona Zenci satmış olan tek yaşayan adamın kılıcını izleyerek geçirdiği dört yıl onu yalnız satışlarında bozguna uğratmakla kalmamış, yalnızca inancın ve umudun değil, aynı zamanda doğru yazmanın da boşluğuna inandırmıştı

Miss sophonsiba d t t ve t kzı 1869

ama inancın ve istemin değil çünkü oradaydı, McCaslin'in söylediği gibi, sol elle yazılmıştı, ama defterde bir dere daha vardı ve sonra yoktu, çünkü çocuk kendi bir yaşındaydı, ve altı yıl sonra Lucas doğduğunda, babasıyla amcası aynı yıl içinde öleli beş yıl geçmişti; orada bulunan ve gören kendisinin el yazısı, 1886, kız topu topu on yedi yaşındaydı, çocuktan iki yaş küçük, ve çocuk da temsilcilik binasındaydı

McCaslin alacakaranlıkta içeri girip konuştuğunda, «Fonsiba'yla evlenmek istiyor,» deyiverdiğinde öylece: ve McCaslin'in ötesine bakıp adamı görmüştü, yabancıyı, McCaslin'den daha boylu ve McCaslin'den ve çocuğun tanıdığı çoğu beyaz adamlardan daha iyi giyimliydi, odaya bir beyaz gibi girmiş ve bir beyaz gibi durmuştu, sanki McCaslin'in kendisinden önce içeri girmesine McCaslin'in derisi beyaz olduğu için değil de sadece McCaslin orada yaşadığı ve yolu daha iyi bildiği için izin vermiş gibi, ve beyaz gibi de konuşuyordu, McCaslin'in omzunun üstünden tek ve keskin bir bakışla ona baktı ve bir daha bakmadı, daha fazla ilgi duymadı, sabırsız değil ama zamanca sıkışık olgun ve ağırbaşlı bir beyazın bakacağı gibi tıpkı. «Fonsiba'yla evlenmek mi?» diye haykırdı. «Fonsiba'yla evlenmek?» ve sonra o da sustu, sadece gözledi ve dinledi McCaslin'le Zenci konuşurlarken

«Arkansas'da oturmak üzere dedin galiba.»

«Evet. Orada biraz mülküm var. Bir çiftlik.»

«Mülk? Çiftlik? Sen sahibi misin?»

«Evet.»

«Konuşurken Efendim demiyorsun galiba, değil mi?»

«Derim. Benden yaşlı olanlara.»

«Anlıyorum. Kuzey'densin.»

«Evet. Çocukluktan beri.»

«Öyleyse baban köleydi.»

«Evet. Bir zamanlar.»

«Peki nasıl oluyor da Arkansas'da çiftliğin oluyor?»

«Bir bağış. Babamındı. Devlet verdi. Askerlik hizmeti için.»

«Anlıyorum,» dedi McCaslin. «Kuzey ordusu.»

«Amerika Birleşik Devletleri ordusu,» dedi yabancı; sonra gene kendisi, McCaslin arkasından haykırarak:

«Tennie halayı çağıralım! Ben gidip çağırayım! Gi — »

Ama McCaslin onu adamdan saymıyordu; yabancı dönüp sesine doğru bakmadı bile, sanki o orada yokmuş gibi ikisi birbirleriyle konuşmaya devam ettiler

«Görünüşte her şeyi tamamladığına göre,» dedi McCaslin, «benim otoriteme başvurma zahmetine niçin girdin?»

«Başvurmuyorum,» dedi yabancı. «Başında bulunduğunuz ailenin bir kadın üyesine karşı sorumunuzu benimsediğiniz oranda otoritenizi tanıyorum. Sizden izin istemiyo — »

«Yeter,» dedi McCaslin. Ama yabancı şaşalamadı. Ne McCaslin'in sözüne aldırmıyormuş gibi, ne de onu işitmemiş gibi değildi. Bir özür dileme ya da tam olarak bir haklı göstermede bulunmuyor da, sadece, McCaslin dinlesin ya da dinlemesin, durumun McCaslin'in önünde yapılmasını kesinlikle gerektirdiği bir önerme yapıyordu. Sanki kendi kendine konuşuyordu, yüksek sesle söylenen kelimeleri kendi işitmek için. Yüz yüze durmuyorlardı, yakın değil ama kılıç menzili dışında gene değil, dimdik, sesleri ölçülü, çarpmasız değil sadece özetimsi:

« — Onun ailesinin başı olarak size durumu bildiriyorum, haber veriyorum. Onuru olan hiç bir kimse başka türlü davranamaz. Hem sonra, sizin de, kendi yetiştirilişiniz ve görüşlerinize göre — »

«Kes artık, dedim,» dedi McCaslin. «Karanlık basmadan buradan yok ol. Git.» Ama bir an daha öbürü kımıldamadı, o kayıtsız ve kızgınlıksız bakışıyla McCaslin'i ölçüp biçerek, sanki McCaslin'in gözbebeğinde beslediği o biçimin minicik imgesinin yansıyışını gözlermişçesine.

«Evet,» dedi. «Ne de olsa, burası sizin eviniz. Ve kendi alışkanlıklarınıza göre. Ama zarar yok. Haklısınız. Bu kadarı yeter.» Kapıya doğru döndü; gene durakladı ama yalnız bir an için, konuştuğunda yürümeye başlamıştı bile: «İçiniz rahat etsin. Ona karşı iyi olacağım.» Sonra gitmişti.

«Ama nereden tanıştı bu adamla?» diye haykırdı çocuk. «Varlığını hiç işitmedim bile! Sonra Fonsiba, doğdu doğalı kiliseye gitmekten başka hiç uzaklaşmaz ki buradan — »

«Hah,» dedi McCaslin. «Talihliyseler sonunda evlendikleri heriflerle on yedi yaşında kızların nasıl tanıştığını anaları babaları bile bilmez çok sonrasına kadar.» Ve ertesi sabah ikisi de gitmişlerdi, Fonsiba da. McCaslin kızı bir daha görmedi, o da görmedi, çünkü beş ay sonra bulabildiği kadın, önceden tanımış olduğu bir kimse değildi. Üç bin dolar altınlık mirasın üçte birini kemerinde taşıyordu, bir yıl önce Tennessee'de Tennie'nin Jim'i boşu boşuna aradığı zamanki gibi. Onlar — adam — Tennie'ye adrese benzer bir şey bırakmıştı, ve üç ay sonra bir mektup geldi, adam tarafından yazılmıştı McCaslin'in karısı, Alice, Fonsiba'ya biraz okuma yazma öğrettiği halde. Ama Tennie'ye bıraktıkları adresten başka bir damga vardı mektubun üstünde, ve trenle gidebildiği kadar gitti ve sonra bir posta arabasına bindi ve sonra bir kiralık araba tuttu ve sonra gene trenle bir süre gitti: tecrübeli bir gezgin ve tecrübeli bir tazıydı bu sıralar ve başarılıydı bu keresinde çünkü öyle olması gerekiyordu; yavaş tükenmez boş çamurlu Aralık kilometreleri sürünür ve sürünür ve otellerde, ve yontulmamış kütükten yapılma ve içinde içki tezgâhı dışında fazla bir şey bulunmayan yol kenarı içkievlerinde, ve yabancıların kulübelerinde ve terk edilmiş ahırların saman yığınlarında gece geceyi kovalarken, ve bunların hiç birinde soyunmayı göze alamıyordu gizli altın kemeri yüzünden kılık değiştirerek yola çıkmış Üç Büyücü'den birinin gizli kemeri gibi ve onu sürükleyen umut bile yoktu, yalnız kararlılık ve umutsuzluk vardı, ve kendi kendine konuştu *Onu bulmalıyım. Bulmam gerek. Birisini kaçırdık bile. Bu keresinde onu bulmalıyım.* Buldu.

Yavaş ve buz yağmurun altında kamburlaşmış olarak, karnına ve daha yukarılarına kadar çamura sıvaşmış bitkin kiralık beygirin sırtında, onu gördü — bacası kilden tek bir kütük yapı, çitlenmemiş nadaslık ve yaban cengelinin o yolsuz ve hattâ patikasız ıssızında yağmur tarafından adsız ve değersiz bir erime molozuna düzlenmek üzereymiş gibi görünüyordu — ne ambar, ne ahır, ne de tavuk kümesini andırır bir şey: elle, üstelik pek de becerikli olmayan bir elle yapılmış tek bir kütük kulübe, ancak bir gün yetebilecek beceriksizce kesilmiş bir cılız odun yığını ve atıyla geldiğinde evin altından çıkıp havlayan tek bir sıska köpek bile yok — henüz dölyatağından çıkmamış bir çiftlik, belki iyi bir çiftlik, belki bir gün pamuk çiftliği olur, ama şimdi değil, daha yıllar yılı değil ve o zaman da dünyanın emeğiyle ancak, sert ve dayanıklı ve şaşmaz çalışma ve feragatla; çarpık çerçevesi içinde duran garip mutfak kapısını itip açtı ve yemek pişirecek bir ateşin bile yanmadığı buzlu kasvete girdi, ve bir an sonra, kaba saba bir masanın ardında duvarın içerlek bir yerinde çömelmiş olarak, bütün hayatı boyunca tanıdığı ama artık tanımadığı kahverengi yüzü, ve kendi doğduğu odanın şöyle yüz yarda kadar ilerisinde doğan ve içinde onun kanından birazı dolaşan, ama şimdi at üstünde habersiz gelen beyaz adamı beyaz adamın kimi zaman tabancalı ve her zaman yılan derisi kırbaçlı kiralık Bekçisi olarak görmeye kuşaklar ve kuşaklar boyu alışmış bir soyun mirasçısı olan gövdeyi gördü; öbür odaya girdi, kulübede başka oda yoktu zaten, ve ocağın karşısında salıncaklı iskemleye oturmuş okuyan adamı buldu — evin tek iskemlesinde oturmuş, beslemeye yirmi dört saat yetecek odun bulunmayan o sefil ateşin karşısında, beş ay önce temsilcilik binasına girerken üstünde olan o papazları andıran giyimleriyle ve altın çerçeveli gözlükler ki, yukarı doğru bakıp ayağa kalktığında, çocuk camları bi-

le olmadığını gördü, bu çoraklığın, çitsiz ve hattâ patikasız ve hayvanların altında durması için bir duvarlı barakası bile bulunmayan bu çamurlu ıssızın ortasında oturmuş kitap okuyor: ve hepsinin üstünde, her yere bulaşmış, adamın giyimlerine bile yapışmış ve derisinden ter gibi yayılarak, o temelsiz ve sersemce aldatmacasının ekşi kokusu, o sınırsız zorbalık ve budalalık, zafer kazanmış orduları izleyen kilimçantalıların.

«Anlamıyor musun?» diye haykırdı. «Anlamıyor musun? Bütün bu toprak, bütün Güney lânetlenmiştir ve bu topraktan türeyen bütün bizler, bu toprağın emzirdikleri, akıyla karasıyla, bu lânetin altındayız? Lânetlenmeyi benim insanlarım getirdi bu toprağa, kabul ediyorum: belki bu yüzden ancak onların torunları — ona karşı direnmek değil, savaşmak değil — belki sadece katlanırlar ve dayanırlar lânet kaldırılıncaya değin. Sonra sizin insanlarınızın sırası gelecek çünkü biz sıramızı savdık. Ama şimdi değil. Henüz değil. Anlamıyor musun?»

Öbürü ayağa kalkmıştı şimdi, yıpranmamış giyimleri hâlâ papazlarınkini andırıyordu o kadar şık olmasa da, yerini kaçırmamak için bir parmağı kitabın içinde duruyordu, camsız gözlükler bir bando şefinin değneği gibi tutulmuştu öbür işsiz elde elin sahibi sınırsız budalalıkla temelsiz umudun ölçülü ve tantanalı sersemliğini konuşurken «Yanılıyorsun. Siz beyazların bu toprağa getirdiğiniz lânet kalktı artık. Hükümsüz kılındı ve kaldırıldı. Yepyeni bir çağ var önümüzde ve bu çağ, kurucularımızın istediği gibi, herkesin serbestliğine, özgürlüğüne ve eşitliğine adanacak ve bu ülke yeni bir Kenan olacak — »

«Neden serbest? Çalışmaktan mı? Kenan?» Kolunu savurdu, kapsamlı, neredeyse çok sert: bunun üzerine bütün hepsi çevrelerinde toplanmış gibi oldu, el değmemiş ve bü-

tün ve gözle görünür, esintili, nemli, ıssız Zenci-bayatı Zenci-ekşisi yaslı odada — onları çalıştıracak sabandan da tohumdan da yoksun boş tarlalar, çitsiz duruyorlardı hayvanlara karşı ki bunlar da ne içinde ne dışında yoktu bir duvarlı ahırın ki bu ahır da zaten hiç yoktu. «Kenan diyarının hangi köşesi burası?»

«Kötü zamanına rasladın. Kış bu. Yılın bu zamanında kimse çiftlik işine bakamaz.»

«Anladım. Demek toprak nadaslık yatarken karının yiyecek ve giyecek ihtiyacı da hep aynı yerde duracak, hiç artmayacak.»

«Benim aylığım var,» dedi öteki. Bir adamın *Tanrı beni bağışladı ya da Bir altın madenine sahibim* deyişi gibi dedi bunu. «Babamın aylığı var. Ayın birinde elime geçecek. Bugün ayın kaçı?»

«On biri,» dedi. «Yirmi gün daha. Ya o zamana kadar?»

«Aylık çekimi bana gönderen Midnight'daki satıcıdan borç olarak birkaç bakkaliye bir şeyler var evde. Onu kendime vekil yaptım — »

«Anlıyorum. Peki ya bakkaliye şu yirmi günü çıkarmazsa?»

«Daha bir domuzum kaldı.»

«Nerede?»

«Dışarda,» dedi öteki. «Bu yörede kışın hayvanlar başı boş bırakılıyor, gezinip yiyecek bulsun diye. Ara sıra buraya uğruyor. Ama uğramasa da bir şey değişmez; gerekirse her halde ayak izlerini — »

«Evet!» diye haykırdı. «Çünkü bir şey değişmez: aylık çekin elinde. Midnight'daki adam çeki paraya çevirecek ve şimdiye kadar yemiş olduklarının parasını kendine alacak ve geriye bir şey kalacak olursa, o da senindir. Ve o za-

mana kadar domuz yenmiş olacak ya da daha yakalayamamış olacaksın, ya sonra ne yapacaksın?»

«O zamana kadar neredeyse ilkbahar gelmiş olacak,» dedi öteki. «İlkbahar için tasarladığım — »

«O zamana kadar Ocak olacak,» dedi. «Sonra da Şubat. Sonra da Mart'ın yarısından fazlası — » ve dönüşte gene mutfaktan geçerken öbürü kımıldamamıştı, soluduğu ya da hattâ canlı olduğu bile belli olmuyordu yalnız gözleri onu gözlüyordu; ve ona doğru bir adım attığında gene kıpırdandığı söylenemez çünkü zaten daha fazla geri çekilebilecek yer kalmamıştı yalnız o koskocaman, dipsiz, mürekkep-renkli gözler o dar, zayıf, fazla zayıf, kahverengi yüzde onu gözlüyor ürkmeden, tanımadan, ummadan. «Fonsiba,» dedi. «Fonsiba. İyi misin?»

«Serbestim,» dedi. Midnight kasabası bir meyhane, bir ahır, bir büyük dükkân (aylık gelir çekinin sıkıntı ve rahatsızlığın karşılıklı bir giderilişi olarak kendini bankaya yatırdığı yer burası olmalı diye düşündü) ve bir küçük dükkân, bir içkieviyle bir nalbanttan meydana gelmeydi. Ama bir de bankası vardı. Banka müdürü (sahibi de dense bir şey değişmez aslında) bir zamanlar Forrest'in adamlarından biri olan çevrisi yapılmış bir Mississippili'ydi: ve sekiz gün önce evden ayrıldı ayrılalı ilk kez olarak gövdesi altın kemerinden kurtuldu, kâğıt kalem alarak üç doları on iki ayla çarptı ve bunu bin dolara böldü; böylelikle neredeyse yirmi sekiz yıl dayanacaktı ve yirmi sekiz yıl boyunca kız hiç değilse açlıktan ölmeyecekti, bankacı da her on beş günde bir üç doları kendisi güvenilir bir adamla gönderip dosdoğru kadının eline teslim ettirmeye söz verdi ve eve döndü ve hepsi bu kadardı çünkü 1874'de hem babası hem de amcası ölmüştü ve 1869'un o gününde babasının okuduğu masanın üstündeki raftan aşağı hiç inmedi eski hesap defterleri. Ger-

çi o şöyle bitirebilirdi:

Lucas Quintus Carothers McCaslin Beauchamp. Tomey'nin Terrel'le Tennie Beauchamp'ın sağ kalan son erkek çocuk ve evlâtları..Mart 17, 1874.

ama gereği yoktu: *Lucius Quintus ve c ve c ve c* değil, *Lucas Quintus*'du, Lucias diye çağrılmak istemiyor değildi, sadece bu kelimeyi adından silmişti; yoksamıyordu, adın kendisini almamazlık etmiyordu, çünkü adın dörtte üçünü zaten kullanıyordu; sadece adı alıyor ve değiştiriyordu, başka biçime sokuyordu, beyaz adamın değil kendinin yapıyordu, kendi tarafından yapılmış, kendisi kendini üreten ve adlandıran, kendisi kendi atası, tıpkı, eski hesap defterlerinin bütün söylediklerine karşın, koca Carothers'ın kendisinin olduğu gibi

ve hepsi bu kadardı: 1874 çocuk; 1888 adam, yadsımış yoksamış ve özgür; 1895 ve koca ama baba değil, dul kalmamış ama karısı yok, ve çoktandır öğrenmiş ki insan özgür olamaz ve olsa da buna dayanamaz; sonra evli ve karısının babasının onlara verdiği özensizce kuruluvermiş yeni kulübede Jefferson'da oturuyor ve bir sabah Memphis gazetesini okuduğu odanın kapısında birdenbire duruverdi Lucas ve gazetenin tarihine baktı ve düşündü *Doğum günü. Bugün yirmi beş yaşında* ve Lucas konuştu «Koca Carothers'ın bıraktığı paranın artanı hani? A'mak istiyorum. Hepsini.»

hepsi bu kadardı: ve McCaslin

«Bir Buck'la Buddy yetmezdi görenleri arapsaçına dolaştıran ve sadece işitenleri de afallatan şu 1865'in olduğu gerçeğini çözmeye:» ve o

«Ne kadar olsa yetmezdi. Babamla Buddy Amca'nın üç kuşak boyu çözmeye çalışmaları ve babalığını Büyükba-

ba'mın yaptığı daha bir üç kuşak daha O'nun gözünde Büyükbaba'mdan gayrı başka hiç kimse bulunmasa bile o seçip ayırmak zorunda kalmasın diye. Ama gene de denedi O ve biliyorum ne diyeceğini. İnsanları O Kendisi yaratmış olduğu için üzüntü ve gururu ne kadar bilemeyecekse umudu da o kadar bilemeyeceğini söyleyeceksin, ama O ummadı yalnızca bekledi çünkü onları O yaratmıştı: yalnızca onlara can ve hareket verdiği için değil onların yüzünden o kadar üzüldüğü için: onlar için o kadar üzüldü çünkü ayrı ayrı durumlarda neler yapabileceklerini görmüştü, cehennemin de yaratılmış olduğu yerde cennetten çıkma birbirine dolanmış anlaşılmazlığın hatırda kalan en yüksek ya da en derinini ve böylece O da onları kabul etmeli ya da bir başka yerde Kendi dengi olduğunu kabul etmeli ve böylece artık Tanrı olmaktan çıkmalı ve dolayısıyla Kendi yalnız ve yüksek cennetinde Kendi Kendine yaşayabilmek için Kendi yaptığı işin sorumluluğunu yüklenmeli. Ve O da belki biliyordu bütün bunların boşuna olduğunu ama yaratmıştı bir kere onları ve her şeyi yapabileceklerini biliyordu çünkü her şeyi kapsayan başlangıç Saltık'ından onlara biçim vermişti ve birbirinden ayrı yükselişlerini ve birbirinden ayrı alçalışlarını gözlemişti ta o zamandan beri ve onlar kendileri de bilmiyorlardı niçin ve nasıl ya da hattâ ne zaman: ve sonunda T gördü ki hepsi de birer Büyükbaba idi ve onların bile arasından ayrı ve seçkin ve en iyi ve en iyilerin Bucklar ve Buddyler olmasını bekleyebilirdi (ummak değil ama: ummak değil) ve onlar bile yetmiyordu ve üçüncü kuşakta Bucklar'la Buddyler bile yoktu ve onların yerine — » ve McCaslin

«Ya:» ve o

«Evet. Büyükbaba'mda Buck'la Buddy'yi görebildiğine göre beni de görmüş olmalı. — İbrahim'den daha sonraki bir hayata doğan ve kurban edilmeyi yadsıyan bir Isaac : ba-

basız ve böylece rahat ve mihraba çıkmak istemiyor çünkü belki bu kez kızgın El oğlağı oraya komayabilir — » ve McCaslin

«Kaçmak:» ve o

«Peki. Kaçmak. — Ve senin o gün burada bu odada Fonsiba'nın kocasına söylediğin sözü sonunda O da söyledi: *Bu kadarı yeter. Kesin artık:* kırgın ya da öfkeli ya da senin o gün olduğun gibi ölesiye bıkkın değil: sadece *Kesin artık* ve son bir kere daha baktı, onları yarattığından beri bir kerecik daha, bu toprağa bu Güney'e ki onca iyiliğini göstermişti av için ormanlarla ve balık için derelerle ve tohum için derin zengin toprak ve özlü pınarlar yeşersin diye ve uzun yazlar olsun diye ve durgun güzler biçilsin diye ve kısacık yumuşak kışlar insanlarla hayvanlar için ve hiç bir yerde umut göremedi ve buranın ötelerine baktı umudun olması gereken Doğu Kuzey ve Batı'ya doğru sınırlanamazcasına uzanan şu bütün umut dolu kıtaya ki burası senin deyiminle eski dünyanın beş para etmez akşamına karşı bir özgürlük ve serbestlik sığınağı ve tapınağı olarak adanmalıydı, ve orada köle satıcılarının zengin torunlarını gördü, her iki cinsiyetten dişileri gördü, ve bunların gözünde hakkında çığlıklar savurdukları karalar bir başka türden insanlardı geziden dönen birinin kafesi içinde getirdiği Brezilya papağanı gibi bir örnek, sıcak ve hava temizleyicileri takılmış salonlarda oturup dehşet ve korkunçluk üzerine karara varan kimselerdi bunlar: ve oy avına çıkmış politikacıların gök gürültüsü gibi gümbürdeyen topçu ateşleri ve Chatauqua ücreti avlayan vaiz bozuntularının ilâç-gösterileri, ve bunlara göre korkunçluk ve haksızlık tıpkı Gümrük ya da Gümüş ya da Ölümsüzlük gibi soyutlamalardı yalnızca ve bunlar haksızlığın zincirlerini köle kırallığının yaslı paçavralarını öbür bira ve sancak ve remizleri, kızıl ateş ve kükürtü ve el çabukluğuyla el

testerelerini kullandıkları gibi kullanıyorlardı: ve bir kâr uğruna eskiyen zincirlerle pespaye giyimlerin yıpranmış yenilerini dokuyan, ve pamuğu eğiren ve pamuğu çırçırlayan çırçırı yapan, ve pamuğu taşıyan arabalarla gemileri yapan dönen çarklar, ve bu çarkları bu kâr uğruna döndüren ve vergilendirildiği vergileri koyup toplayan ve yüklenmesinin taşıma faizini ve satılmasının komisyonunu alan adamlar: ve O yadsıyabilirdi onları çünkü artık O'nun yaratıklarıydı ve böyle kalacaklardı bütün bu kuşaklar boyunca, sonunda sadece O'nun onları kurtardığı eski dünya değil O'nun onlara gösterdiği ve bir tapınak ve bir sığınak olarak onları getirdiği bu yenisi de son kıpkızıl akşam vaktında serinleyen aynı değersiz ve zaman dışı kaya oluncaya kadar, ne var ki bütün bu bomboş gürültü ve faydasız öfkeden doğan bir sessizlik, bütün o yaygaracı ve zora koşulmuş hepsinin içinden bir tek tanesi vardı dehşet ve korkunçluğun ilk önce ve her şeyden sonra sadece dehşet ve korkunçluk olduğuna inanacak kadar basit kafalı ve bu inancına göre davranacak kadar yontulmamış, okuması yazması yok ve konuşacak sözü yok ya da fazla işi var ve konuşacak zaman bulamıyor, bütün onların hepsinin içinden yalnız tek bir tanesi O'nu yaltaklanma ve yılışma sonra yalvarma sonra tehditle rahatsız etmeyen, ve bu tek bir tanesi ne yapacağım önceden bildirerek bile O'nu rahatsız etmemişti öyle ki O'ndan daha aşağısı bu tek tanenin kapının üstündeki geyik boynuzları arasından uzun aile tüfeğini alması gibi pek basit bir eylemi bile gözünden kaçırabilirdi, ama bunun üstüne O dedi ki *Benim de adım Browndur* ve öteki *Benimki de öyle ve O Öyleyse benim ya da seninki olmamalı çünkü ben bu işlere karşıyım* ve öteki *Ben de karşıyım* ve O utkuyla *Öyleyse nereye gidiyorsun o tüfekle?* ve öteki bir cümle ve bir kelimeyle anlatıverdi ve O: şaşkın: O ki ne umut ne gurur ne de üzüntüyü bi-

lirdi *Ama Derneklerin, Komitelerin, Memurların. Nerede senin Zabıtların, senin Önergelerin, senin Parlamento Yoldamların?* ve öteki *Ben bunlara karşı değilim. Bunlara zaman ayırabilenler için iyidir bunlar her halde. Ben sadece zayıflara karşıyım çünkü Zenci onlar köle durumunda tutuluyorlar güçlüler tarafından sadece bunlar beyaz oldukları için.* Böylece O yeniden yüzünü bu ülkeye doğru çevirdi çünkü hâlâ bu ülkeyi kurtarmak niyetindeydi çünkü zaten o kadar çok iyilik etmişti — » ve McCaslin

«Ne?» ve o

« — bu insanlara O hâlâ bağıtlıydı çünkü onlar onun yaratıklarıydı — » ve McCaslin

«Yeniden bize döndü? Yüzünü bizden yana çevirdi?» ve o

« — bu insanların karılarıyla kızları hiç olmazsa çorbalar ve pelteler yapıyorlardı onlara hastalandıkları zaman, ve tepsileri çamurun ve de kışın içinden taşıyorlardı pis kokulu kulübelere, ve oturuyorlardı pis kokulu kulübelerde ve ateşi yanar tutuyorlardı nöbetler gelip geçene dek, ama bu da yetmiyordu : ve çok hastalandıkları zaman taşıttırıyorlardı onları ta büyük eve bile ve ta konuk odasına kadar bile belki ve orada bakıyorlardı onlara ki beyaz adam bunu hastalanmış herhangi bir öküzüne de yapardı gerçi ama hiç olmazsa bir ahırdan hayvan kiralayan adam yapmazdı, ama bu da gene yetmiyordu öyle ki O konuştu hem de üzüntüsüzce, onları yaratan ve dolayısıyla gururu ve umudu bilemediği kadar üzüntüyü de bilemeyecek olan O dedi *Görülüyor ki hiç bir şey öğrenemiyorlar acı çekmedikçe, hiç bir şey hatırlayamıyorlar kanlarına karışmış olmadıkça* — » ve MacCaslin

«Albay Ashby bir akşam üzeri atla giderken, anasının uzaktan akrabası genç kız yeğenlerine belki ya da sadece anasının tanıdıklarına ziyarete giderken yolda öncü birlik-

leri arasında ufak çapta bir çarpışmaya rasgeliyor ve iniyor atından ve atış hedefi gibi duran kırmızı astarlı peleriniyle o güne dek hiç görmediği bir avuç adamın başına geçiyor sipere yatmış ormanlarda yetişmiş bir tüfekçi birliğinin karşısında. Lee'nin savaş planı, birkaç sigaraya sarılmış belki ve son sigara içildiğinde fırlatılıp atılmış şüphesiz, ve Lee, Sharpsburg önünde birliklerini ayırdıktan sonra Kuzeyli hatlarının ardında kalan bir meyhanenin döşemesinde Kuzeyli bir casus subayı tarafından bulunmuş. Jackson dersen Plank Road üstünde, Hooker'ın püskürtülemez sandığı kanadı çoktan ezmiş ve hayvanca ve kesintisiz yürüyüşüne devam etmek için sadece gündüzü bekliyor ve yürüyüşe geçerse eğer, Chancellorsville'in ön galerisinde oturup rom içen ve Lincoln'a telgraf çekip Lee'yi bozguna uğrattığını söyleyen Hooker'ın kucağına kadar sürecekti bütün bu kanadı, ama bir sürü subayı arasından ve gecenin köründe vuruluyor kendi nöbetçilerinden biri tarafından, ve yerine Stuart geçiyor rütbece en yüksek olarak, sanki anasından atıyla ve kılıcıyla ve yürüyüş ve yürüyüşün hayvanca sersemliğinden başka her türlü savaş bilgisiyle doğmuş olan o mert adam ve o aynı Stuart gitmiş Pennsylvania'nın tavuk kümeslerini yağma ediyor Lee'nin Meade'e bakarak Hancock'un Cemetery Ridge'in neresinde olduğunu anlaması gereken bir zamanda: ve Longstreet de Gettysburg'da ve o aynı Longstreet de vurulup düşüyor eyerinden karanlıkta kendi adamları tarafından yanlışlıkla vurularak tıpkı Jackson gibi. Yüzünü bizden yana döndürdü ha?» ve o

«Başka nasıl savaşa sokabilirdin onları. Jacksonlar'dan, Stuartlar'dan, Ashbyler'den, Morganlar'dan, Forrestler'den başka kim sokardı? — orta ve orta-batıdan çiftçiler, onlar ya da belki yüzlerle değil dönümlerle toprağı olan, kendileri sürerek ve yalnız bir tek pamuk ya da tütün ya da şeker

kamışı ürünü ekmeden, hiç köleleri olmayan ve köle gereği ya da isteği duymadan, ve daha o zamandan Büyük Okyanus sahilinde gözleri, oraya gelip yerleşeli belki daha iki kuşak boyu zaman geçmemiş bile ve durdukları yerde durmaları bir öküzün ölmesi ya da bir araba dingilinin kırılması gibi beklenmedik kötü talih sonucu. Ayrıca kendileri toprak sahibi olmayan ve her şeyi çarkların dönmesi ve su ağırlığı pahasına göre ölçen New England makinistleri ve hâlâ geriye Atlas Okyanusu'na doğru bakan ve bu kıtaya sadece alım satım bürolarıyla bağlı olan o daracık satıcılar ve gemi sahipleri çizgisi. Ve olanları görebilecek kadar uyanık olması gerekenler mitik yabansal kasabalıların yaban kedisi dalaveracıları; ve akıl yoluyla çözmek kurnazlığını göstermesi gerekenler ilk yerleşenlerin terk etmekten başka bir şey istemediği toprakların, ve bu insanları daha da batıya taşıyan demiryollarıyla buharlı gemilerin, ve işletenlerin içinde yaşadığı fabrikalarla çarklarla kiralık barınakların ipoteklerini ellerinde tutan bankacılar; ve anlaması ve zamanında korkması ve hattâ bunu beklemesi için yeterince maddî refaha ve görüş genişliğine sahip olanlar Boston-yetişmesi (Boston'da doğmuş bile değil) evde kalmış kızlar, böyle-yetişmiş ve aynı şekilde evde kalmış uzun bir halalar ve amcalar çizgisinin torunları ve bu insanların eli bir tek nasır görmemiş dâva açmak için kalem tutmaktan olma nasırlardan başka, bunlar için yabanın kendisi zamanın tepesinde başlamış ve bunlar yalnızca cennete doğru bakmışlar, Beacon Hill'i saymazsak — öncüleri izleyen patırtıcı sürüyü saymıyoruz şimdilik politikacıların böğürtülerini, kendi kendilerini Tanrı adamı diye adlandıranların baldan tatlı korolarını — » ve McCaslin

«Dur, dur. Bir saniye:» ve o

«Bırak konuşayım şimdi. Ailemin reisine ne olduğunu

kendimin de tam olarak anlayamadığım uğraşınam gereken bir şeyi açıklamak istiyorum, haklı göstermek için değil, sadece açıklamak istiyorum eğer açıklayabilirsem. Diyebilirim ki bunu niçin yapmam gerektiğini bilmiyorum ama biliyorum ki yapmalıyım çünkü hayatının geri kalanını kendimle geçirmek zorundayım ve bütün istediğim bunu yapacak huzur. Ama sen ailemin reisisin. Dahası. Çok eskiden beri hiç bir zaman babamı özleme gereğini duymayacağını biliyordum, sen şu sıralarda oğlunu özlediğini anlamaya başlamış bile olsan — bütün bu faturalarla dolu çekmeceler ve para dolandırıcıları ve okul öğretmenleri ve kendi kendini öğretmeye ve önderlik etmeye yakıştıranlar ve bir beyaz gömleği olan ama değiştirecek başka gömleği olmayan bütün bu yarı okumuşlar sürüsü ki bir gözleri kendilerine dönük öbürüyle de birbirlerini gözlüyorlar. Başka kim savaşa sokardı onları kim öylesine çarpabilirdi onları ürkü ve korkuyla omuz omuza verip yüzlerini aynı yöne dönüp ve hattâ bir süre konuşmayı bile kesip ve iki yıl geçtikten sonra bile öylesine altüst olmuşlardı ki korkularından içlerinden bazıları ciddî ciddî ortaya çıkıp başkenti yabancı bir ülkeye taşımayı öneriyordu erkek beyaz nüfuslarının bütününün büyücek şehirlerinden birini bile dolduramayacağı insanlar burayı yakıp yıkıp yağma etmesin diye Vadi'deki Jackson dışında ve onu yakalamaya çabalayan üç ayrı ordu ve hiç birinin haberi bile yoktu bir savaştan mı kaçıyorlar yoksa bir savaşa girmek üzereler mi, ve Stuart bu kıtanın göregeldiği en büyük tek ordunun arkasına bütün birlikleriyle dolanıyor sadece arkadan nasıl göründüğünü öğrenmek için, ve Morgan atlı birliklerin başında saldırıyor karaya oturmuş bir savaş gemisine. Başka kim savaş açabilirdi on kat daha geniş toprağa ve yüz kat daha fazla adama ve bin kat daha bol kaynağa sahip bir güce, başarılı bir savaşı yürütmek için kavrayış

çabukluğu ya da kurnazlık ya da politika ya da diplomatlık ya da para ya da hattâ bütünlük ve basit aritmetiğin değil sadece toprak sevgisi ve yiğitliğin yeteceğini bilen adamlar dışında — »

«Lekelenmemiş ve mert atalar, bir de at sürebilme yeteneği,» dedi McCaslin. «Bunları da unutma.» Akşam olmuştu şimdi, esintisiz odun dumanıyla dolaşık dingin bir Ekim günbatımı. Pamuklar çoktan toplanmış, çekirdekleri çıkarılmıştı, ve şimdi bütün gün boyunca biçilmiş ürünlerle dolu arabalar tarlayla depo arasında yol alıyorlardı, dayanıklı toprağın üstünde törendeymişçesine. «Evet, belki de O'nun istediği buydu. Hiç olmazsa, eline geçen bu oldu.» Bu keresinde solan ve zararsız hesap defteri yapraklarının sararmış dizilişi yoktu. Bu, daha sert bir kitapta kayıtlıydı, ve McCaslin, on dört ve on beş ve on altı yaşlarında, bunu görmüştü ve çocuğa da miras kalmıştı bu selleri görmemiş bile olsalar Tufan'ın Nuh'un torunlarına miras kaldığı gibi o karanlık yoz ve kanlı zaman üç ayrı insan topluluğu kendilerini yalnız birbirlerine değil ama yarattıkları ve kendilerine miras kalan ve ne kaybedenlerin ne de kazananların terk etme serbestliğine sahip olmadıkları için üstünde yaşamaları gereken bu yeni toprağa da uydurmaya çalışırlarken geçen — kazananların sırtına özgürlük ve eşitlik yüklenmişti bir gece içinde ve ne uyarılmışlardı ne hazırlanmışlardı ne de talim görmüşlerdi bunu nasıl kullanacakları konusunda ya da hattâ buna nasıl dayanacaklarına ve kötü kullanmışlardı, çocukların kötüye kullanacağı gibi değil ve bunca zamandır köle durumunda tutulup sonra birdenbire serbest kılındıkları için bile değil, ama kötüye kullanmışlardı insanların özgürlüğü her zaman kötüye kullandıkları gibi, ve onun için düşündü *bir insanın özgürlükle serbestliğin arasında bir ayrım yapabilmek için gerekli olan, acı çekmekle öğrenilenin*

bile daha ötesinde bir bilgelik var her halde; özgürlüğün özgürlük olarak karşısında bulunmayan ama insanın (generallerle politikacıların değil de insanın) her zaman uğruna savaşıp öldüğü eski nedenlerden dolayı, böyle bir özgür kılmanın aykırı ve paradoksal olduğu bir ortamı değiştirmeden eskisi gibi tutmak için dört yıl savaşıp yenilenler bir statükoyu tutmak ya da çocuklarına gelecekte kalacak bir başkasını kurmak için, ve son olarak, sanki acılaşma ve nefret ve korku için bu kadarı yetmiyormuş gibi, bir üçüncü ırk daha ki bunlar renk bakımından benzeştikleri ve aynı kanı taşıdıkları insanlara benzeşmediklerine olduklarından daha bile yabancı, — bu ırk da kendi içinde üçe ayrılmış ve birbirine yabancı bir tek ortak korkunç istek olmasa hepsinde çapula ve yağmaya karşı, orta yaşlı levazım teğmenlerinin oğullarından, ordunun yanı sıra gezen satıcılardan ve askerî battaniyeleri, ayakkabıları ve ulaştırma katırlarıyla müteahhitlerden meydana gelme bir ırk, kendi katılmadıkları savaşı izleyen, kazanılmasına yardım etmedikleri zafere sahip çıkan, kutsanmasalar bile onaylanan ve korunan, ve kemiklerini bırakan adamlardan toplanmış ve bir kuşak sonra küçük perişan çiftliklerinde kölelikten kurtarmış olmaları gereken kara adamlarla ve miraslarından yoksun bırakmış olmaları gereken ve zaten hiç bir zaman köle sahibi olamayan babaların beyaz torunlarıyla korkunç bir ekonomik yarışmaya girişmiş olacaklardı, ve üçüncü kuşakta bir kere daha küçük yitik taşra kasabalarında berberliğe, garaj işçiliğine, şerif yardımcılığına yapımevi ve çırçır makinası işçiliğine ve elektrik santralı ateşçiliğine dönmüş olacaklardı, önce asker giyimleriyle ve sonra da kukuleteli çarşafların, parolaların, ateşli Hıristiyan simgelerinin resmîleştirilmiş işaretleriyle, atalarının kurtarmaya geldiği ırka karşı linç etme sürülerini güdeceklerdi ve bütün o öbür adsız sürüyü meydana

getiren insan acılarının spekülasyoncuları, para ve politika ve toprak dalaveracıları ki bunlar felâketlerin ardı sıra gelirler ve tıpkı çekirge gibi kendi kendilerinin koruyucularıdırlar ve ne kutsama ne ter dökme ne saban ne balta sapının gereğini duyarlar ve semirir sonra yok olurlar ve arkalarında kemiklerini de bırakmazlar çünkü görünürde zaten hiç bir ataları da yoktur ve hiç bir insan eti ve hattâ tutku ve de hattâ şehvet eyleminden bile doğmamışlardır ve gene koruyucusu olmaksızın gelen Yahudi, çünkü bunlar artık iki bin yıl sonra koruyucusu olmak ya da koruyucu gereğini duymak alışkanlığından bile kurtulmuşlardır, ve yapayalnız, çekirgelerin dayanışmasından bile yoksun, ve bu bakımdan bir çeşit mertliğe sahip çünkü yalnızca yağmayı değil aynı zamanda torunlarının torunlarını da düşünüyor, sonsuza dek yabancı sayılsalar bile onları katlanmaları için yerleştirecek bir yer arayarak ve kutsanmamış Batı dünyasının önünde bir parya ve bu dünya aradan yirmi yüzyıl geçtikten sonra bile ondan öc alıyor bu dünyayı zaptetmek için uydurduğu peri masalından dolayı. McCaslin kendi gözüyle görmüştü ve çocuk seksenine vardığı zaman bile kendi gördüğüyle ona anlatılanlar arasında kesin bir ayrım yapamayacaktı ışıksız, deşilmiş, ıssız bir toprak ve bu toprakta birbirine sokulmuş çocuklarıyla kadınlar sürmelenmiş kapıların ardında çömelip siniyor ve çarşaflara bürünmüş maskeli silâhlı adamlar sessiz yolları arşınlıyor ve hem beyaz hem karaların gövdeleri, nefretten çok umutsuzlanma ve umutsuzluğun kurbanları olarak sallanıyor ağaçların uzanan dallarından ve insanlar oy verme hücrelerinde vurulup öldürülüyor bir ellerinde hâlâ kurumamış kalemleri, öbür ellerinde karalanmamış oy pusulalarıyla ve Jefferson'da resmî kâğıtları kaba saba bir haçla imzalayan bir Amerika Birleşik Devletleri polis müdürü, Sickymo adında eski bir köle, adının böyle olması

hiç de eski sahibinin bir doktor ve eczacı olmasından dolayı değil de, daha köleyken, efendisinin alkolünü çalıp eczanenin arkasındaki büyük simakor ağacının köklerinin arasında bir gizli yerde suyla karıştırıp küçük şişelerle sattığı için, yarı beyaz kız kardeşi Federal A.P.M.'nin orospusu olduğu için bu yüksek mevkiye erişen bir adam ve bu keresinde McCaslin Bak bile demedi yalnızca bir elini kaldırdı, işaret bile etmeden, belirli olarak hesap defterlerinin rafına bile değil de masaya doğru, masanın başındaki beyaz adam toplama ve çarpma ve çıkarma yaparken ağır ayakkabıların kırk yıl boyunca sürüne sürüne geçtiği döşeme parçasının üzerinde durduğu köşeye. Ama onun da dönüp bakması gerekiyordu çünkü kendisi de onu görmüştü ve, Teslim'den yirmi üç, Bildiri'den de yirmi dört yıl geçtikten sonra, hâlâ onu gözlüyordu hesap defterleri, şimdi yeni defterler ve hızla doluyor, birbiri ardından çabucak geliyordu ve koca Carothers'ın ve hattâ babasıyla Buddy Amca'sının düşünde bile göremeyeceği kadar çok adları içine alıyordu; yeni adlar ve yanlarında yeni yüzler, ve bunların arasından babasıyla amcasının bile hatırlayabileceği eski adlarla yüzler yitmiş, yok olmuştu — Tomey'nin Terrel ölmüştü, defter tutamayan ve çift süremeyen o trajik ve dökümü ters yapılmış Percival Brownlee sonunda asıl yerini bulmuştu, 1862'de çocuğun babasının yokluğunda yeniden belirdi ve görünüşe bakılırsa daha amcası onun izini yakalayamadan en az bir ay öncesine kadar bir pamuk çiftliğinde çalışmaktaydı, Zenciler arasında irticalen din törenleri yönetmekteydi, vaız vererek ve şarkılarında korobaşılık ederek tiz tatlı gerçek soprano sesiyle ve yeniden yok oldu yaya olarak ve olanca hızıyla yağmaya gelen bir Federal süvari birliğinin ardında değil başında ve yeniden ortaya çıktı üçüncü ve son kez olarak geziye çıkmış bir ordu maaş kâtibinin yanında, ikisi açık bir

arabada Jefferson'un içinden geçiyorlardı tam çocuğun babasının (1866'daydı) da Alan'dan geçmekte olduğu bir anda, açık arabayla içindekiler o durgun ve çobansı sahnenin içinden hızla geçiyordu ve o kaçıveren anda bile, ve çocuğun babasından başkalarına da, bir kaçış ve yasa dışı tatil havası veriyordu gezintiye çıkmış bir adamınki gibi karısının yokluğunda karısının hizmetçisiyle, derken Brownlee de baktı ve eski efendisini gördü ve bir yadsıyan dişi bakışıyla baktı ona ve fırladı gene, arabadan atladı ve bu kere tam yok oldu ortadan, ve sadece bir raslantı sonucunda McCaslin, yirmi yıl sonra, hayatta olduğunu işitti, yaşlı bir adamdı artık ve iyice şişman, seçkin bir New Orleans kerhanesinin hali vakti yerinde sahibi olarak; ve Tennie'nin Jim gitmişti, kimse bilmeden nereye gittiğini, Fonsiba Arkansas'daydı ayda üç dolarıyla ve camsız gözlükleri, frakı, ilkbahar için tasarıları olan bilgin-kocasıyla; ve yalnız Lucas kalmıştı, bebek, koca Carothers'ın erkek tarafında değdiği şeyi yok edermiş gibi görünen mahkûm ve ölümcül kanını taşıyan yalnız o vardı çocuktan başka, ve o bile bunu yadsıyor ve hiç olmazsa bundan kaçınayı umuyordu; — Lucas, on dört yaşında bir çocuk ki adı daha altı yıl için belirmeyecek bile bu çabuk sayfalarda ciltleri yeni hem tozsuz olan çünkü McCaslin artık her gün indiriyordu onları tamamlamaya iki yüz yılın yetişmediği o kayıdın devamını yazmak için, ve bir yüz yıl daha yetmeyecekti bedelini ödemeye; o kayıt ki minyatür halinde bir bütün topraktı, ve çarpılıp yeniden bileştirilince bütün Güney oluyordu, teslimden yirmi üç, serbest bırakılmadan da yirmi dört yıl sonra — her güz pamuk olarak geri dönen o pekmez ve elenmemiş un ve etin, ayakkabılar ve hasır şapkalar ve tulumların, pulluk dizginleri ve hamutlar ve pulluk cıvataları ve boyunduruklar ve dingil halkalarının yavaş damlayışı — iki iplik doğru kadar çelimsiz

ve ekvator kadar elle tutulmaz ama çelik teller kadar güçlü pamuğu yapan adamları terlerinin aktığı toprağa hayat boyu bağlamak için ve o

«Evet. Ciltlemeli onları daha bir süre için, az bir süre daha. O hayat boyunca ve ötesine kadar ve belki o hayatın çocuklarının hayatı boyunca ve onların ötesine kadar ve belki de o hayatın çocuklarının çocuklarının hayatı boyunca ve onun da ötesine kadar. Ama her zaman değil, çünkü onlar dayanacaklardır. Onlar bizden sonra da yaşayacaklardır çünkü onlar — » bir duraklama sayılmazdı, kekelemek bile değildi, kendinden başkası farkına varamazdı her halde, sanki Mc Caslin'le bile konuşamıyormuş gibi, yadsımasını açıklamak için bile, ona da, kaçma eylemi bile (ve belki kaçma gereksinmesinin gerçeği ve doğrusu buydu), dinsizlik demekti öyle ki kaçarken bile, bir insanı, kendi malı olduğu için, yeterince büyümüş ve dişi olduğu için, kendi bekâr evine çağırabilen ve ondan bir çocuk peydahlayan ve aşağı bir ırktan olduğu için sonradan salıveren, ve o zamana kadar nasılsa ölmüş olacağı ve kendi ödemek zorunda kalmayacağı için sonradan bu çocuğa bin dolar bağışlayan o kötü ve soylulaşmamış yaşlı adamdan, korktuğu kadarından bile daha fazla şeyleri birlikte götürüyordu. «Evet. Böyle olsun istemedi O. Zorunlu kaldı. Çünkü onlar katlanacaklardır. Onlar bizden daha iyi. Bizden daha sağlam. Kötü huyları beyaz adamlardan edindikleri kötü huylar ya da beyaz adamla köleliğin onlara öğrettiği kötü huylar tutumsuzluk, ılımsızlık, kaçınma — tembellik değil kaçınma; beyaz adamın onların değerlenmesi ve rahatı için değil kendi için onları koştuğu işlerden — » ve MacCaslin

«Peki. Devam et Önüne gelenle çiftleşme. Sertlik. Dengesizlik ve denetleme eksikliği. Senin olanla benim olanı ayıramama — » ve o

«Nasıl ayırsın, iki yüz yıl boyunca kendimin diyebileceği bir şey olmamış ki?» ve McCaslin

«Peki. Devam et. Ya erdemleri — » ve o

«Evet. Kendi erdemleri. Dayanıklılık — » ve McCaslin

«Katırlarda da var:» ve o

« — ve acıma, hoşgörü, sabır, bağlılık, çocuk sevgisi — » ve McCaslin

«Köpeklerde de var:» ve o

« — ister kendilerinin ister değil ister kara ister değil her çocuğa. Ve dahası: sahip oldukları erdemler beyazlardan edinilme değil üstelik beyazlara karşın edinilme bile değil çünkü eski özgür atalarından edinmişlerdi bunu ve onlar bizden daha uzun zaman özgür kalmışlardı çünkü biz hiç bir zaman özgür olmadık — » ve McCaslin'in gözlerinde de vardı, şöyle bir bakınca gördü McCaslin'in gözlerinde, yedi yıl önceki o yaz alacakaranlığı, Sam Fathers'ın McCaslin'e söylediğini anlamadan önce kamptan dönmelerinden aşağı yukarı bir hafta sonra: kocamış bir ayı, yalnız sağ kalmak için yabanıl ve insafsız değil, özgürlük ve serbestliğin yabanıl gururuyla insafsız, bunun tehdit altında olduğunu korkarak ya da hattâ ürkerek değil neredeyse sevinerek görecek kadar özgürlük ve serbestliğine düşkün ve gururlu, sanki bunu bilerek isteyerek tehlikeye atıyor tadına varmak için ve kocamış sağlam kemikleriyle etini esnek ve tez tutmak için kendini savunmaya ve korumaya; kocamış bir adam, bir Zenci köleyle bir kızılderili kıralın oğlu, bir yandan acı çekme yoluyla alçakgönüllülüğü öğrenen ve acı çekmenin üstüne çıkan dayanıklılıktan da gururu öğrenen insanların upuzun tarihinin mirasçısı, öbür yandan ise birinciden daha uzun süredir bu ülkede oturan ama şimdi sadece kocamış ve çocuksuz Zencinin yabancı kanıyla bir kocamış ayının yaban ve eğilmez ruhunun yapayalnız kardeşliğinde varola-

bilen insanların tarihlerinin mirasçısıydı; ormanlarda usta ve değerli olabilmek için alçakgönüllülükle gururu öğrenmek isteyen ama çok kısa zamanda çok usta olduğunu görerek hiç bir zaman değerli olamamaktan korkan bir çocuk, çünkü uğraştığı halde alçakgönüllülükle gururu öğrenememişti, sonunda bir gün bir yaşlı adam, ki o da bunları tanımlayamazdı, sanki elinden tutup götürmüştü onu bir yaşlı ayıyla bir küçük melez köpeğin ona, başka bir şeye sahip olmakla ikisini birden elde edebileceğini gösterdikleri yere; ve küçücük bir köpek, adsız melez ve çok-babalı, büyüyeceği kadar büyümüş ama iki buçuk kilo çekmez gene, ve bu hayvan tehlikeli olamazdı çünkü hiç bir yerde ondan daha küçük bir şey bulunamazdı, yabanıl olamazdı çünkü böylesine sadece gürültü denirdi, alçakgönüllü olamazdı çünkü diz çökemeyecek kadar yakındı yere, ve gururlu olamazdı çünkü bu gölgenin nereden geldiğini belli edecek kadar yakınına gelmezdi kimsenin, ve ölümsüz ruhu olmadığına karar verdikleri için cennete gidemeyeceğini bile bilmiyordu, öyle ki mert olmaktan başka yapacağı şey kalmamıştı, buna da sadece gürültü deseler bile. *«Ve ateş etmedin, ha,» dedi McCaslin. «Ne kadar yaklaşmıştın?»*

«Bilmiyorum,» dedi. «Ard ayağının iç kısmında bir kene vardı. Onu gördüm. Ama o sıra tüfeğim yoktu.»

«Ama tüfeğin olduğu zaman da ateş etmedin,» dedi McCaslin. «Niçin?» Ama McCaslin beklemedi, kalkıp odanın öbür yanına geçti, çocuğun iki yıl önce öldürdüğü ayının ve McCaslin'in daha o doğmadan önce öldürdüğü daha büyük ayının postları üstünden yürüyerek, ilk geyiğinin asılı başının altındaki kitap rafına, ve kitapla döndü ve oturdu ve açtı. «Dinle,» dedi. Beş kıtayı yüksek sesle okudu ve parmağını içinde tutarak kitabı kapadı ve yukarı baktı. «Peki,» dedi. «Dinle,» ve gene okudu, ama bu kere yalnız bir kıta

ve kitabı kapayıp masanın üstüne koydu. «O solmayacak, sen mutluluğa ermesen de,» dedi McCaslin: «Sen her zaman seveceksin, o da güzel kalacak.»

«Bir kız hakkında konuşuyor,» dedi.

«Bir şey hakkında konuşması gerekti,» dedi McCaslin. Sonra devam etti, «Doğru hakkında konuşuyordu. Doğru tektir. Değişmez. Yüreğe dokunan her şeyi içine alır — şeref, gurur, acıma, adalet, mertlik ve sevgi. Şimdi anlıyor musun?» Anlamadı. Her nasılsa bundan daha basit görünmüştü ona, hiç bir zaman daha fazla yaklaşamayacağı ve hiç bir zaman daha fazla uzaklaşmak zorunda kalmayacağı için üzülmesi de gerekmeyen bir genç adamla bir kızdan bir adamın bir kitapta söz edişinden çok daha basit. Kocamış bir ayı olduğunu işitmişti ve avlayabilecek yaşa gelmişti sonunda ve dört yıl izini kovalamıştı ve sonunda elinde tüfekle ona raslamıştı ve ateş etmedi. Çünkü küçücük bir köpek — Ama daha köpek yirmi yardayı geçip ayının beklediği yere varmadan çok önce de ateş edebilirdi, ve Sam Fathers her an ateş edebilirdi Koca Ben'in ard ayakları üstüne kalkıp tepelerinde durduğu o bitip tükenmez dakika içinde. Yarıda kesti. McCaslin onu gözlüyordu, hâlâ konuşarak, sesi, kelimeleri alacakaranlığın kendisi kadar dingin: «Mertlik ve şeref ve gurur, ve acıma ve adalet sevgisi ve özgürlük sevgisi. Bütün bunlar yüreğe dokunur, ve yüreğin tutunduğu ne varsa doğrudur, doğruyu bileceğimiz kadarıyla. Şimdi anlıyor musun?»

ve hâlâ işitebiliyordu onları, bu alacakaranlıkta bundan yedi yıl öncekinde olduğu gibi bütün, hâlâ yüksek sesle değil çünkü gerekmiyordu çünkü katlanacaklardı: ve sadece McCaslin'in gözlerine bakması gerekiyordu zayıf ve acı gülümsemesinin ardından, hafif kalkık dudağının ki buna gülümseme demek gerekti: — kandaşı, babası neredeyse, eski za-

mana çok geç ve yenisine de çok erken doğmuş, ikisi karşı karşıya getirilmiş ve yabancı birbirlerine yıkılıp yakılmış baba mirasları karşısında, karanlık ve yıkık yurtları hâlâ yüzükoyun ve soluk soluğa havasız çabalayışından ötürü:

«Demek ki. — Öyleyse bu toprak, kesinlikle kendinden dolayı ve kendi içinde lânetli:» ve o

«Lânetli:» ve gene McCaslin bir elini kaldırdı, konuşmaya bile kalkışmadan ve defterleri bile göstermeden: öyle ki, bir projeksiyon makinası nasıl kendi alanının milyonlarca minik ayrıntısını bir tane anlık görüş çerçevesi içine sıkıştırırsa, onun kolunun bu belirsiz ve tez hareketi de küçük sıkışık karışık ve alaca aydınlık odanın içinde yalnız hesap defterlerini değil aynı zamanda bütün pamuk çiftliğini ve onun bütün dolaşık ve iç içe girmiş tümlüğünü ortaya koydu — toprak, tarlalar ve çekirdeğinden ayrılmış ve satılmış pamuk olarak temsil ettikleri şey, adamlar ve kadınlar tarlaların beslediği ve giydirdiği ve hattâ biraz da nakit para ödediği Noel zamanlarında pamuğu eken ve biçen ve işleyen emeklerine karşılık, pamuğu biçmekte kullandıkları makinalar ve katırlar ve takımlar ve bunların tutarı ve bakımı ve yenilenmesi — bütün o çiftlik evi iç içe ve karmaşık ve haksızlık üstüne kurulu ve insafsız zorbalıkla dikilmiş ve yapılması sürdürülmüş zaman zaman basbayağı yabanılca yalnız insanlara değil değeri büyük hayvanlara da karşı, gene de varlığını haklı gösterir ve iyi çalışır durumda ve daha da fazlası: sadece sağlam değil genişlemiş, çoğalmış: McCaslin'in eliyle daha bile sağlamlaştırılmış, McCaslin kendisi henüz çocuk olmaktan yeni çıkarken, on evden bir tanesinin zor zoruna ayakta kaldığı yirmi yıl öncesinin kargaşalığı ve çöküntüsünün içinden çekilip çıkarılmış, ve genişletilmiş ve çoğaltılmış ve böyle devam edecek, kendini haklı göstererek ve işe yarayarak ve sağlam ve gene de çoğalarak McCas-

lin ya da McCaslin'in soyu devam ettiği sürece, o zamana kadar soyadları Edmonds olmaktan bile çıksa: ve o

«O da değil. Çünkü asıl bu: toprak değil, biziz. Yalnız kanımızda değil, adımızda da; yalnız adımızın renginde değil, aynı zamanda gösterdiği şeyde: Edmonds, beyaz, ama, dişiden inme bir kol, babasınınkinden başka adı olamazdı; Beauchamp, daha eski ve erkekten gelme kol, ama, kara, istediği adı alır, kimse de karışmazdı, yalnız hiç adı olmayan babasının adı — » ve McCaslin

«Şimdi söyleyeceğimi bildiğin şeyi ben de bildiğime göre, bırak bir kere daha söyleyim: Bir tane daha var, hem de üçüncü kuşakta, ve erkekten, en büyük, doğrudan doğruya ve tek ve beyaz ve hattâ McCaslin, babadan oğuldan oğula — » ve o

«Ben özgürüm:» ve bu kere McCaslin bir hareket bile yapmadı, solan sayfalardan hiç bir çıkarım yapmadı, projeksiyon makinasının ortaya koyduğu tümün konutu yoktu, yalnız çelimsiz ve demirden iplik doğru kadar güçlü ve kötülük kadar mantık dışı ve hayatın kendisinden uzun ve gerek kayıtların gerekse baba mirasının ötesinde ve ona katılıyor hırs ve tutkuları, umutları, düşleri, üzüntüleriyle kemiklerin ki bunların adlarını henüz etli ve iş becerebilir durumdalarken koca Carothers'ın büyükbabası bile hiç işitmemişti: ve o:

«Bundan da özgürüm:» ve McCaslin

«Her halde (bunu ben de kabul edeceğim) sen kendi zamanında O'nun tarafından seçildin, kendi zamanlarında Buck'la Buddy'nin de seçildiklerini söylediğin gibi. Ve O'nun seni seçmesi için bir ayıyla bir yaşlı adam ve dört yıl gerekti. Ve senin bu noktaya erişmen için on dört yılın geçti ve bir bu kadarı, belki daha da fazlası, Koca Ben için, ve Sam Fathers için yetmişten fazla. Üstelik sen sadece bir

tanesisin. Öyleyse daha ne kadar? Ne kadar?» ve o

«Uzun sürecek. Ben de başka türlü olacağını söylemedim zaten. Ama sonunda düzelecek çünkü onlar katlanacaklar — » ve McCaslin

«Ayrıca, sen de özgür olacaksın. — Hayır, ne şimdi ne de başka herhangi bir zamanda, ne biz onlardan ne onlar bizden. Onun için ben de yadsıyorum. Doğru olduğunu bilsem bile olmaz derdim. Demem gerekirdi. Sen bile anlayabilirsin başka türlü edemeyeceğimi. Ben, olduğum gibiyim; sonuna kadar da doğduğum gibi ve olduğum gibi kalacağım. Ve benden fazla olacağım. Benden fazla, tıpkı O'nun başarısızlığa uğrayan ilk tasarısı dediğin zaman Buck'la Buddy'den fazlası olduğu gibi:» ve o

«Ve benden de fazlası:» ve McCaslin

«Hayır. Senden bile değil. Çünkü bak. Ikkemotubbe toprağı büyükbabama satabileceğini anladığı anda toprak onun olmaktan çıktı demiştin. Öyle olsun; devam et: Sonra toprak Sam Fathers'ın, Ikkemotubbe'nin oğlunun oldu. Ve Sam Fathers'ın mirası kime kalabilirdi, senden başka? belki de Boon'la ortaklaşa olarak, hayatının değilse bile belki, hiç olmazsa hayattan ayrılışının mirasçısısınız?» ve o

«Evet. Sam Fathers beni özgürlüğe kavuşturdu.»

Ve Isaac McCaslin, henüz Ike Amca değil, bir ilin yarısının amcası ve hâlâ hiç kimsenin babası durumuna gelmesine daha çok vardı, yaşarken tek küçük sıkışık ocaksız kiralık odasında bir Jefferson pansiyonunun jüri üyelerinin barındığı mahkeme zamanlarında ve gezici at- ve katır-satıcılarının kaldığı, yepyeni marangoz araçları takımıyla ve McCaslin'in ona verdiği üstüne adının gümüşle kazılmış olduğu av tüfeği ve koca General Compson'un pusulası (ve, General öldüğünde, gümüş kakmalı borusu da) ve demirden kamp yatağı ve şiltelerle battaniyeler ki altmış yıldan fazla

bir zaman her güz ornana taşıdı ve parlak teneke çaydanlık

miras kalmıştı, Hubert Beauchamp Dayı'sından, isim babası olan, o açık sözlü iri yarı bağırıp çağıran çocuksu adam ki Buddy Amca ondan kazanmıştı Tomey'nin Terrel'in karısı Tennie'yi poker oyununda 1859'da — «görünürde üç Üçe karşı floş ihtimali Karşı taraf Görmedi» — ; günahların cezası olarak geriye fırlatılmış bir son umutsuz lokma gibi zayıf ve titrek bir elle ezici ölüm korkusu karşısında çizi-ştirilmiş bir soluk cümle ya da paragraf değildi bu, bir Mirastı, bir Şeydi, elde bir ağırlığı, gözde bir iriliği ve hattâ işitilir bir sesi vardı: altınlarla doldurulmuş bir gümüşten kupa, çuval bezine sarılmış, isim babasının yüzüğüyle balmumuyla mühürlenmiş, ve mühür (hâlâ bozulmamıştı) Hubert Dayı'nın ölümünden bile önce ve kendisi erginliğe varmadan çok önce, ki vardığında onun olacaktı, sadece bir efsane olmaktan çıkmış, aile tanrılarından biri olmuştu. Babasının ve Hubert Dayı'sının kız kardeşinin evlenmelerinden sonra yeniden büyük eve taşınmışlardı, koca Carothers'ın başlayıp hiç bir zaman bitiremediği koskocaman mağaraya, geri kalan Zencileri kapı dışarı etmişler ve annesinin drahomasıyla evi tamamlamışlardı, hiç değilse pencerelerle kapıların geri kalan kısmını ve içine taşınmışlardı, hepsi birden yalnız Buddy Amca o ve ikiz kardeşinin yaptıkları kulübeden ayrılmayı kabul etmemişti, taşınma işi gelinin düşüncesi ve sadece bir düşüncenin azıcık daha fazlası bir şey olduğu için, ve kimseler bilememişti gelinin gerçekten büyük evde mi yaşamak istediğini yoksa Buddy Amca'nın taşınmayı kabul etmeyeceğini önceden mi bildiğini: ve 1867'de çocuğun doğumundan iki hafta sonra, o ve annesinin ilk olarak bir gece aşağı kata indiklerinde, ve gümüş kupa temizlenmiş yemek odası masasında parlak lambanın altında oturur du-

rurken, ve annesi ve babası ve McCaslin ve Tennie (dadısı: onun kucağındaydı) — gene hepsi bir arada Buddy Amca'nın dışında — gözlerini dikmiş bakarken, Hubert Dayı'sı kupanın içine teker teker tıkır tıkır saydı parlak ve ışıltılı sikkeleri ve çuval bezi bir zarfa sardı kupayı ve balmumunu ısıttı ve mühürledi ve aldı götürdü evine ki orada artık yalnız yaşıyordu yanında kız kardeşi bile olmaksızın onu baskı altında tutacak McCaslin'in dediğine göre ya da onu yüceltmeye çalışacak Buddy Amca'nın dediğine bakılırsa, ve (Mississippi'nin kötü günleri o sıralar) Buddy Amca diyordu ki çoğu zenciler gitmiş ve kalanları da Hub Beauchamp bile kalsın istemez: ama köpekler kaldı ve Buddy Amca dedi ki Beauchamp keman çaldı Nero tilki avlarken

gidecek ve orada göreceklerdi; hiç değilse annesi ağır basacak ve açık arabayla yola çıkacaklardı, bir kere daha hep bir arada yalnız Buddy Amca'dan başka ve McCaslin'den Buddy Amca'yla arkadaşlık etsin diye, sonunda bir kış Buddy Amca iyice yaşlandı ve ondan sonra artık hep çocuk kendisiydi, şimdi hatırlamaya başlıyordu, ve annesiyle Tennie ve Tomey'nin Terrel biniyorlardı arabaya: komşu yöreye yirmi iki mil vardı, çifte bahçe kapısı direkleri ki McCaslin bunların birisinin üstünde yarı yetişkin çocuğun durup tilki borusunu çaldığını hatırlıyordu, kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeği zamanlarında ve direkten atlayıp kapıyı açtığını oradan geçerken boruyu işiten herhangi birine, ama artık orada kapı mapı yoktu, çürük çarık ve ot bürümüş girişi annesinin hâlâ herkesin ille de Warwick demesini istediği evin çünkü erkek kardeşi, doğruluk zafere ulaşsa ve adalet yerini bulsa, buranın meşru kontu olacaktı, dışından değişiyormuş gibi görünmeyen ama her içeri girdiğinde daha büyümüş gibi görünen boyasız ev çünkü o zamanlar çok küçüktü çocuk ve anlayamıyordu güzel eşyaların gitgide azal-

dığını, mahun ağacından, gül ağacından, cevizden eşyalar, ve bunlar zaten hiç bir yerde varolmamışlardı çocuk için annesinin gözü yaşlı yakınmalarının dışında, ve kimi zaman bir eşya parçası dönüşlerinde arabanın tepesine ya da arkasına bağlanıp götürülecek kadar küçük olurdu (Ve bunu da hatırladı, görmüştü: bir an, bir ışıltı, annesinin soprano sesi «Üstelik benim elbisem! Üstelik benim elbisem!» yüksek perdeden ve büyük bir sövgüye uğramışçasına çıplak süpürülmemiş avlunun içinde; bir yüz genç ve dişi ve rengi Tomey'nin Terrel'inkinden bile daha açık sayılır kapanan bir kapının aralığında bir an için; bir dönüş, bir göze çarpmalık ipekli entari ve bir çakışlık ışıltısı bir küpenin: bir görüntü hızlı ve bayağı ve yasa dışı, ama her nasılsa çocuk için, ki neredeyse bir bebek, soluk soluğa ve coşturucu ve çağırırcasına: sanki, karşılaşan iki duru ve temiz dere gibi, o sıralar kendisinin olduğu çocuk o tek an için görünen adsız, yasa dışı, melez dişi eti yoluyla dingin ve saltık ve yetkin bir dostluk görüşmesi yapmış ve ilişki kurmuştu dayısında neredeyse altmış yıldır el sürülmez ve ölümsüz bir ergenlik aşamasında kalarak varolagelen o öbür çocukla; elbise, yüz, o aynı paniklemiş ışıltıda yitiveren küpeler ve dayısının sesi: «O benim ahçım! Yeni ahçım! Ahçısız yaşayacak değilim ya?» sonra dayı kendisi, onun da yüzü korkulu ve paniklemiş ama gene de hâlâ masum ve yılmaz bir şekilde bir çocuk yüzü, geri çekilme sırası şimdi onlarda, yeniden ön galeriye, ve gene dayısı, acılı ve hâlâ şaşkın, yiğitliğin değilse bile kendini öne sürmenin bir çeşit umutsuzca yeniden dirilişiyle: «Onlar serbest şimdi; Onlar da tıpkı bizim gibi insan şimdi!» ve annesi: «İşte onun için! Onun için! Annemin evi! Kirlendi! Kirlendi!» ve dayısı, «Lânet olsun, Sibbey, hiç olmazsa bohçasını toplayacak zaman bırak kıza:» ve olmuştu, bitmişti, gürültü falan hepsi, kendisi ve Tennie

ve Tennie'nin derinine erişilmez yüzünü hatırladı kırık pancursuz penceresinden bir zamanlar konuk odası olmuş olan odanın ikisi birlikte gözlerlerken, araba yolundan aşağı sendeleyerek koşarken, dayısının dişi düşkünlüğünün kapana kıstırılmış bileştiricisi: sırtı, sadece bir an için görebildiği adsız yüzü, bir zamanlar kasnakla tutturulmuşken şimdi bir erkek paltosunun altında şişip sarkan etek, yıpranmış ağır kilim-çanta dizinin yanı sıra sarsılıp çarpan, kapana kıstırılmış ve püskürtülmüş durumda gerçekten ve bomboş yolda, yapayalnız, genç-görünüşlü, ve terk edilmiş, gene de her şeye karşın hâlâ coşturucu ve çağırıcasına ve hâlâ saygıdeğerliğin kalesi içinde ele geçirilmiş ipekli sancağı giyerek, ve unutulmaz.)

kupa, mühürlü derinliği bilinmez çuval bezi, kilitli dolaptaki rafına oturmuş, Hubert Dayı kapıyı açıyor ve kupayı indirip elden ele geçiriyor: annesi, babası, McCaslin ve hattâ Tennie, ille de herbiri sırayla alsın ve elinde şöyle bir tartsın ağırlığını anlamak için ve sonra da sallasın sesini ispat etmek için istiyor, Hubert Dayı kendisi içinde tuğlaların bile ufalanıp kurum ve toz ve alçı ve baca temizleyicilerin yağdırdığı pislikten meydana gelen yığına karıştığı soğuk süpürülmemiş ocağın önünde bacaklarını ayırmış duruyordu, hâlâ kükreyerek ve hâlâ masum ve hâlâ yılmaz: ve uzun bir süre sandı ki kendinden başka kimse görmüyordu dayısının kupayı artık yalnız onun eline verdiğini, dolap kapısını açıp indirip onun eline verdiğini ve o uysalca sallayıp ses çıkarttıktan sonra geri aldığını ve gene dolaba koyup kilitlediğini başka herhangi biri eline almayı isteyecek zaman bile bulamadan, hattâ daha sonraları, sadece hatırlamayı değil akıl yoluyla çözmeyi de becerebildiği zaman, bunun ne olduğunu ya da hattâ herhangi bir şey olup olmadığını bile anlayamıyordu çünkü çıkın hâlâ ağırdı ve hâlâ ses

çıkarıyordu, ve gene anlayamadı, Buddy Amca öldükten sonra ve babası, en sonunda ve neredeyse yetmiş beş yıldır ilk kez güneş doğduktan sonra da yataktan kalkmayarak, buyurduğunda: «Git getir şu kahrolası kupayı. O kahrolası Hub Beauchamp'ı da getir gerekirse:» çünkü hâlâ ses çıkarıyordu dayısı artık onun eline bile vermediği ve şimdi kendi başına birinden öbürüne götürdüğü halde, annesine, McCaslin'e, Tennie'ye, hepsinin önünde sırayla sallayarak, «İşitiyor musun? İşitiyor musun?» diyerek, yüzü hâlâ masum, tam afallamış değil ama sadece şaşkın ve pek fazla şaşkın da değil ama hâlâ yılmaz

ve, babasıyla Buddy Amca ikisi de gittikten sonra, bir gün nedensiz uyarmasız, içinde dayısıyla Tennie'nin kocamış kavgacı büyük büyükbabasının (Lafeyette'i görmüş olduğunu ileri sürerdi ve McCaslin on yıla varmadan Tanrı'yı da gördüğünü söyleyecek derdi) bir tek odada yaşadığı, yemek pişirdiği ve uyuduğu şimdilerde neredeyse büsbütün boşalmış durumda olan ev bir huzur dolu alev yığını oluverdi, bir durgun tek anlık kaynaksız yanma birlikteliği duvarlar döşemeler ve çatı: güneş doğduğu zaman dayısının babasının altmış yıl önce kurmuş olduğu yerde duruyordu, güneş batarken dört kararmış ve dumansız baca hafif beyaz bir kül tozu ve pek öyle sıcak bile görünmeyen birkaç yanık kalas arasından yükseliyordu: ve akşamın son saatında, ve yirmi iki milin sonuncusunda, ve McCaslin'in hatırladığı ahırdan kalan son yaşlı kır kısrağın sırtında, arka arkaya binmiş iki yaşlı adam kız kardeşinin kapısına vardılar, biri geyik derisinden örgülü kayışıyla tilki borusunu taşıyarak ve öbürünün elinde bir gömleğe sarmalanmış çuval bezinden çıkın, esmerleşmiş, balmumuna bulanmış biçimsiz yığın gene oturuyor neredeyse tıpatıp bir rafın üstünde ve dayısı yarı açık kapıyı tutuyor şimdi, yalnızca eli tokmakta değil aya-

ğını da kapıya dayamış ve anahtar öbür elinde bekliyor, yüzü diretken ve hâlâ afallamış değil ama hâlâ ve hattâ yılmazcasına çok fazla şaşkın da değil ve kendisi yarı açık kapının aralığında durmuş sessizce çuval bezi biçime doğru kaldırmış başını, şimdi neredeyse eski uzunluğunun üç katı uzamış ve eski kalınlığının yarısından bile az kalınlığı, ve dönerek, ve bu keresinde yalnız annesinin bakışını değil ve hattâ Tennie'nin derinine varılmaz yüz anlamını da değil aynı zamanda McCaslin'in esmer ve kartalsı yüzünü de hatırlayacaktı ciddî dayanılmaz sersemlemiş:

sonra bir gece onu uyandırıp yarı uykudayken taşıdılar lamba ışığına, ilâç kokusuna ki buna o odada alışmıştı artık ve bir başka şeyin kokusuna ki önce hiç koklamamıştı bunu ama ne olduğunu hemen anlamıştı ve bir daha hiç unutmayacaktı, yastık, yıpranmış ve yıkık yüz içinden hâlâ çocuğun masum ölümsüz şaşkın diretken baktığı, ona bakıyor ve ona anlatmaya çalışıyor sonunda McCaslin kıpırdanıp yatağa doğru eğilip gecelikten büyük demir anahtarı askıda durduğu yağlı şeritten çekinceye dek, gözler şimdi Evet Evet Evet diyerek, ve şeridi kesti ve dolabı açtı ve çıkını yatağa getirdi, gözler hâlâ ona anlatmaya çalışarak çıkını aldıktan sonra bile öyle ki demek mesele bu değildi, eller hâlâ çıkına sarılarak çıkını verirken bile, gözler her zamankinden diretken ona anlatmaya çalışarak ama hiç anlatamadılar; ve on yaşındaydı ve annesi de ölmüştü ve McCaslin, «Yarı yolu buldun. İstersen aç bari » dedi ve o «Hayır yirmi bir demişti » ve yirmi bir yaşında oldu ve McCaslin parlak lambayı temizlenmiş yemek odası masasının ortasına çekerek çıkını yanına yerleştirdi ve açtığı çakısını çıkının yanına yerleştirdi ve durup şöyle bekledi o eski ağırbaşlı hoşgörüsüz yadsıyan anlamla yüzünde ve kaldırdı onu, on beş yıl önce bir gece içinde biçimini bütün bütün değiştiren, sallandığında ci-

lız ağırlıksız pek-musikili-değil tuhaf bir şekilde boğuk bir takırtı sesi veren çuval bezinden yığını, parlak bıçak ağzı iz kovalayarak birbirine geçmiş iplik kargaşasının ortasında, dayısının Beauchamp mühürlü budaklı balmumu toprakları ci lâlı masada tıkırdarken ve, çuval bezi katlarının çöküşünün ortasında duran, lekesiz teneke çaydanlık hâlâ yepyeni, bir avuç bakır metelik ve şimdi anladı o boğuk sesin nasıl çıktığını bir sürü minicik katlanmış kâğıt parçaları neredeyse bir fare yuvasını dolduracak sayıda, çamaşır faturaları, Zencilerin kullandığı çeşitten çizgili kaba kâğıtlar, koparılıp yırtılmış hesap defteri yaprakları ve gazete parçaları ve bir tanesi de bir yeni tulumun etiket kâğıdı, hepsi tarihli ve imzalı, bu aynı odada bu aynı masanın üstünde hattâ bu aynı lambanın ışığı altında aşağı yukarı yirmi bir yıl önce gümüş kupayı çuval bezine koyup mühürledikten sonra altı ay bile geçmeden yazılmıştı birincisi

Yeğenim Isaac Beauchamp McCasline beş (5) Altın borçluyum işbu el yazması adi senet yüzde beş faizle borçlu olduğumu mübeyyindir.

Hubert Fitz-Hubert Beauchamp

Warwick 27 Kas 1867

ve o «Neyse o da Warwick demiş: » bir kerelik bile olsa, daha fazla olmasa bile. Ama daha fazlası vardı

Isaac 24 Ara 1867 sana 2 Altın borçluyum H. Fh. B.
Sana borçluyum Isaac 1 Altın 1 Ocak 1868 H. Fh. B.

sonra gene beş sonra üç sonra bir sonra bir sonra uzun bir zaman ve hangi düş, hangi düşlenmiş görkemli zarar ödentisi, bir haksızlık ya da kötüye kullanmanın karşılanması değil çünkü sadece bir borçtu o da değil, bir ortaklık

Borç Senedi. Beauchamp McCaslin ya da mirasçılarına

yirmi beş (25) Altın İşbu senet ve bütün bundan önce-kiler el yazması adi senet olarak yılda yüzde yirmi (20) faizle borçlu olduğumu mübeyyindir. 19uncu Ocak 1873

Beauchamp

hiç bir yer belirtilmemişti zamanın içindeki yerinden başka ve ad değil de bir kelime olan şeyle imzalanmıştı yaşlı gururlu kontun kendisinin Nevile diye çiziştireceği gibi ve böylece kırk üç ediyordu ve kendisi hatırlayamıyordu elbette ama efsaneye göre elli parça olması gerekiyordu, ve gerçekten böyle çıkıyordu sonuç bir bir daha bir daha sonra bir ve sonra son kalan üç tanesi ve sonra son teskere, gelip onlarla birlikte onların evinde yaşamaya başladıktan sonrasının tarihi atılmış ve el yazısı yenik düşmüş yaşlı bir adamın sarsak yazısı değil çünkü hiç bir zaman yenilmemişti ki bunu anlayabilsin ama yorgun bir yaşlı adamın yazısıydı belki ve o zaman bile yorgunluğu sadece dışardan ve hâlâ yılmaz, sonuncu senedin saflığı vazgeçmenin değil sadece şaşkınlığın saflığı, basit bir açıklama ya da söz gibi, ve bu bile pek fazla değil

Bir gümüş kupa. Hubert Beauchamp

ve McCaslin «Demek bir sürü bakır metelik sahibi oldun şimdi. Ama koleksiyonluk ya da aile mücevheri olacak kadar eski değiller henüz. Onun için parayı almak zorunda kalacaksın » ama o artık McCaslin'i işitmiyordu, masanın yanında sessizce durup durgunca çaydanlığa bakarken ve çaydanlık bir gece sonra bir ocak bile olmayan şeyin üstündeki rafta duruyor küçük sıkışık buz gibi odada Jefferson'da McCaslin dürülmüş kâğıt paraları yatağın üstüne fırlatırken ve, hâlâ ayakta durarak (oturacak yer yoktu yataktan başka) şapkasıyla paltosunu bile çıkarmadı ve o

«Ödünç olarak. Senden. Bunu » ve McCaslin

«Ödeyemezsin. Benim sana borç olarak verecek param yok. Ve kendin gidip bankadan almalısın önümüzdeki ay çünkü ben sana getirecek değilim » ve şimdi de işitemiyordu McCaslin'i, durgun durgun McCaslin'e bakarak, kandaşı, babası neredeyse ama artık kandaşı değil tıpkı, sonunda, babalarla oğulların da kandaş olmadığı gibi ve o

«On yedi millik yol, at sırtında ve soğukta. İkimiz de burada uyuyabiliriz:» ve McCaslin

«Ben niçin burada kendi evimde uyuyacakmışım sen şuradaki kendi evinde uyumadıktan sonra?» ve gitmişti, ve o parlak passız lekesiz tenekeye bakıyor ve düşünüyor, ilk olarak da değil hem, bir adamı (Isaac McCaslin'i örneğin) meydana getirmek için ne kadar çok şeyin gerektiğini ve bu adamın ruhunun (Isaac McCaslin'inki örneğin) bütün bu yığınlar arasında nice dolaşık sökülmez seçici gene de yanılmaz bir yoldan ilerlemesi gerektiğini olacağı şeyi sonunda olabilmek için, ve sonucu görünce şaşkına dönen yalnız onlar değil (McCaslin'in ataları ve babasıyla Buddy Amca'sı ve kız kardeşlerinin ataları ve Hubert Dayı'sıyla Hubert Dayı'sının kız kardeşinin atası olan Beauchamp'ın ataları) onu biçimlendirdiklerini sanan onlar değildi şaşkına dönen, Isaac McCaslin'in kendisiydi de

ödünç olarak ve kullandı parayı kullanması gerekmediği halde Binbaşı de Spain kendi evinde bir oda vermek istedi ona istediği kadar kullanması için ve ne sordu ne de soracağı vardı herhangi bir soru, ve yaşlı General Compson daha bile fazlasını, onu kendi odasına almayı ve kendi yatağının yarısında uyumasını ve Binbaşı de Spain'den daha fazlası çünkü yarınca anlattı ona niçinini «Benim yanımda uyu ki bu kışı çıkarmadan nedenini öğreneyim. Bana anlatırsın. Çünkü vazgeçtiğini sanmıyorum. Vazgeçmiş görünü-

yorsun ama seni ormanlarda fazlasıyla gözledim ve ne kadar vazgeçmişe benziyorsan da inanmıyorum vazgeçtiğine » ödünç olarak kullandı, bir aylık oda kirasını verdi ve araçları satın aldı, yalnızca eli işe yatkın olduğu için değil, eliyle iş görmek niyetinde olduğu için değil çünkü atlarla da uğraşabilirdi öyle olsaydı, ve Nasıralı'nın duruk ve umutlu bir taklidi olarak da değil sadece, yaşlı kumarbaz dünkü oyunda bir benekli gömlek kazandı diye çarşıya gidip kendine benekli gömlek edinen genç kumarbaz gibi, ama (yapmacık alçakgönüllüğün küstahlığı olmaksızın ve gururun yapmacık alçakgönüllülüğü olmaksızın, o insan ki ekmeğini çıkarmak isteyen, özellikle kazanmak da istemeyen ama kazanmak zorunda olan ve yalnız başına ekmekten daha öte bir şey için) çünkü Nasıralı kabul ettiği ve hizmet etmek için seçtiği hayat ve amaçlar için marangozluğu elverişli bulduysa, bu iş Isaac McCaslin'e de uyardı hattâ Isaac McCaslin'in amaçları, göze görünür niyetleri açısından yeterince basit olsa bile, kendisi için anlaşılmaz olduğu ve anlaşılmaz kalacağı halde, ve hayatını, ki bunun gerektirdikleri savuşturulur çeşitten değildi, elinden bir şey gelseydi, Nasıralı olamadığı için, seçmezdi ve ödedi parayı. McCaslin'in her ay onun adına bankaya yatırdığı, birinci keresinde alıp getirip yatağın üstüne fırlattığı ama bir daha getirmediği otuz doları unutmuştu; şimdi bir ortağı vardı ya da daha doğrusu ortak kendisiydi Tanrı'ya söven aşağılık kurnaz moruk bir alkolikti ve '62'yle '63'de Charleston'da ablukayı yarıp mal kaçakçılığı yapmış ve o zamandan beri gemi marangozu olmuş ve iki yıl önce Jefferson'da nereden ve niçin geldiğini kimsecikler bilmeksizin ortaya çıkmış, içki çılgınlıklarından ayıldığı zamanlardan çoğunu hapiste geçirmişti; banka müdürünün ahırının tepesine yeni bir dam kondurdular ve (yaşlı adam hapisteydi gene bu işi kutlamak-

taydı hâlâ) bankaya gitti parayı almak için ve müdür «Parayı size ödemektense sizden ödünç almalıyım » dedi ve şimdi yedi ay olmuştu ve ilk olarak hatırladı, iki yüz on dolar, ve alabildikleri ilk adamakıllı iş bu olmuştu ve dışarı çıktığında bankada hesabı iki yüz yirmiydi ve iki yüz kırk gerekiyordu denkleştirmek için, yalnız yirmi dolar kalmıştı, sonra denkleşti ama bu kere toplam üç yüz otuza yükselmişti ve dedi ki, «Artık naklettireceğim » ve müdür dedi ki, «Bunu yapamam. McCaslin yapma dedi. Başka bir adla başka bir hesap açamaz mısın?» ama zarar yoktu, paralar gümüş ve pusulalar biriktikçe bir mendil içinde düğümlendi ve çaydanlık bir eski gömleğe sarıldı on sekiz yıl önce Tennie'nin büyük-büyükbabası Warwick'ten getirdiğinde olduğu gibi, koca Carothers'ın Carolina'dan getirdiği demir çemberli sandığın dibinde ve ev sahibesi dedi ki, «Kilit bile yok! Kapınızı da kilitlemiyorsunuz üstelik, evden çıkarken bile!» ve o kadına aynı durgunlukla bakıyor bu aynı odada o gece baktığı gibi McCaslin'e, artık onun kandaşı değil ama kandaşından da fazla bir şey insana para karşılığı bile hizmet edenlerin de kandaş olduğu gibi ve insana zarar verenlerin daha bile yakın olduğu gibi kardeşten ya da karıdan

ve karısı vardı şimdi; yaşlı adamı hapisten çıkardı ve getirdi onu kiralık odaya ve ayılttı daha üstün gücüyle, kendi ayakkabılarını bile çıkarmadı tam yirmi dört saat, adamı doğrulttu ve yiyecek tıkıştırdı ağzına ve birlikte yaptılar bu kere ahırı bütün olarak ve kızla evlendi babasının tek çocuğuydu, küçük bir kız gene de tuhaf bir şekilde daha büyük ilk görünüşünden, daha elle tutulur belki, koyu renk gözler ve yürek biçiminde tutkulu bir yüzle, ve kız o çiftlikte bile onun yaşlı adamın ölçülerine göre kalasları testerelemesini gözleyecek zamanı bulabiliyordu günün büyük kısmında ve kız «Babam seni bana anlattı. O çiftlik ger-

çekten senin, değil mi?» ve o

«Ve McCaslin'in » ve kız

«Yarısını ona bırakan bir vasiyet var mıydı?» ve o

«Vasiyet olması gerekmezdi. Onun büyük anası benim babamın kız kardeşiydi. Kardeş gibiydik » ve kız

«Kuzensiniz ve başka bir şey de olacağınız yok. Ama önemli değil her halde » ve evlendiler, evlendiler ve yeni ülkeydi, mirası da herkesin mirasının da olduğu gibi, toprağın dışında, toprağın ötesinde ama gene toprağın çünkü onun mirası da toprağın upuzun tarihine bağlıydı, onunki de öyle çünkü herkes bunu birbiriyle üleşmeli konmak için, ve üleşirken tek olurlar : o süre boyunca, tek o azıcık zaman boyunca hiç olmazsa, tek bölünmez, hiç olmazsa o süre boyunca geri çağırılmaz ve geri alınmazca, hâlâ kiraladıkları bir odada yaşıyorlardı ama az bir zaman için sadece ve bu oda şan şeref içinde duvarsız çatısız döşemesiz onun için her sabah ayrılır ve her gece dönerken; babası şimdiden sahibiydi kasabadaki arsanın ve gereken malzemeyi veriyordu ve o ve ortağı evi yapacaklardı, kızın çeyizi bir kişiden evlilik armağanı üç kişiden, ve kız bunu bilmeyecekti kulübe tamamlanıp taşınılacak duruma gelinceye dek ve çocuk hiç bilmedi kim söylemişti kıza, kızın babası söylemedi ve ortağı da söylemedi hattâ içkiliyken bile ama çocuk bir an için söyledi sandı, kendisi eve döndüğünde işten ve ancak yıkanacak ve şöyle bir dakika dinlenecek zaman vardı aşağı kata yemeğe inmeden önce, kiralık bir yatak değildi içine girdiği çünkü şanı yamında kalacaktı onlar ikisi de yaşlanıp bunu yitirdikten sonra bile ve o zaman kızın yüzünü gördü, tam konuşmaya başlamadan önce «Otur » ikisi iliştiler yatağın kıyısına, daha birbirlerine dokunmadan, kızın yüzü gergin ve korkunç, sesi tutkulu ve eriyen fısıltısı ölçü tanımaz vaitlerin «Seni seviyorum. Biliyorsun seni sevi-

yorum. Ne zaman taşınıyoruz?» ve o

«Ben — Bilmiyorum — Kim söyledi — » sıcak yabanıl avuç kapandı ağzının üstüne, dudaklarını dişlerine geçirerek, parmakların yabanıl kıvrımı yanağına gömülerek ve yalnız avuç gevşetilmiş cevap versin diye

«Çiftlik. Bizim çiftliğimiz. Senin çiftliğin » ve o

«Ben — » sonra gene el, parmak ve avuç, bütün çevreleyici ağırlığı kızın oysa elinden başka yeriyle değmiyordu ona, ses «Hayır! Hayır!» ve parmaklar sanki çocuğun ağzının içinde ölüveren konuşma itkisini yanağın içinden izlemek ister gibi, sonra fısıltısı, soluğu sonra, sevginin ve inanmaya sığmaz vaitlerin, avuç gevşeyerek gene cevap vermesi için

«Ne zaman?» ve o

«Ben — » sonra kız gitmişti, eli de, duruyordu, sırtı çevrik ona ve başı eğik, sesi öylesine durgun ki şimdi çıkardığını hatırladığı hiç bir sesine benzemiyor «Kalk ayağa arkanı dön gözlerini yum » ve bunu bir daha tekrarladı o anlayıp ayağa kalkıp gözlerini yumup duruncaya dek ve aşağıda yemek zilinin çaldığını işitti, sonra gene durgun ses «Kapıyı kilitle » ve kilitleyip alnını serin tahtaya yasladı, gözleri kapalı, yüreğini işiterek ve kıpırdamadan önce işitmeye başladığı sesi sonunda bu ses durdu ve aşağıda zil bir daha çaldı ve bu keresinde kendileri için olduğunu anladı, ve yatağı işitti ve döndü ve bundan önce hiç çıplak olarak görmemişti onu, bir kere öyle görmek istediğini söylemiş ve sormuştu niçin buna izin vermediğini söylemişti onu çıplak görmek istediğini çünkü onu seviyordu ve onun da ona çıplak olarak bakmasını istediğini çünkü onu seviyordu, ama bundan sonra hiç açmamıştı bu konuyu, hattâ başını çevirmişti kız geceliğini elbisesinin üstüne giyerken soyunmak için geceleri ve elbisesini geceliğinin üstüne ge-

çirirken geceliği çıkarmak için sabahları, ve izin vermiyordu gelip yatakta yanına yatmasına lamba söndürülünceye kadar ve yaz sıcağında bile örtüleri ikisinin birden üstüne çekiyordu onun üstüne gelmesine izin vermeden önce ve ev sahibesi merdiveni tırmanıp sahanlığa gelerek kapıya vurup onları adlarıyla çağırdı ama kız kıpırdamadı, hâlâ örtülerin üstünde yatakta yatıyordu, başını öte yana çevirmişti, hiç bir şeyi dinlemiyor, hiç bir şeyi düşünmüyordu, hiç değilse beni düşündüğü yok diye düşündü sonra ev sahibesi gitti ve kız konuştu, «Soyun » yüzü hâlâ öte yana dönük, hiç bir şeye bakmadan, hiç bir şeyi düşünmeden, hiç bir şeyi beklemeden, onu bile, eli sadece kendi içinden gelen bir hareket ve görüşle kıpırdayarak, tam yatağın yanında duraladığı anda bileğine yapışarak öyle ki hiç duralamamış yalnızca kıpırdanışının yönünü değiştirmiş gibi oldu, aşağı doğru şimdi, el onu çekerek ve sonunda kız kımıldadı, yer değiştirdi, bir hareket tek bir bütün kendiliğinden talim edilmemiş ve bir zaman daha yaşlı erkekten, şimdi ona bakıyor, çekiyor onu aşağı doğru tek eliyle aşağı aşağı ve ne gördü ne de sezdi yer değiştirişini, avuç göğsüne dayanmıştı şimdi ve onu uzak tutuyordu o aynı görünüşte çaba ya da güç harcamayı gerektirmez haliyle, ve bakmıyordu artık ona, bakması gerekmiyordu, temiz kadın, karısı, zaman boyunca çiftleşmiş olan bütün erkekleri görmüş sayılırdı artık ve şimdi bütün gövdesi değişmişti, başkalaşmıştı, bir kereden fazla görmemişti hiç ve şimdi o gördüğü gibi bile değildi bütün kadın gövdelerinin bileşimiydi erkekten beri kendi isteğiyle sırtüstü yatan ve açılan, ve oradan bir yerden, dudaklarını bile kıpırdatmadan, ölgün ve yenilmez fısıltı işitildi «Söz ver :» ve o

«Söz?»

«Çiftlik.» Çocuk kımıldadı, kımıldamıştı, el göğsünden

bir kere daha bileğine kayıyordu, kavramıştı, kol hâlâ gevşek ve sadece hafif artan basıncı parmakların sanki kol ve el yalnız bir ucu ilmeklenmiş bir demir tel parçasıydı, sadece el gerginleşerek çocuk bileğini kurtarmaya çalışırken. «Hayır,» dedi. «Hayır » ve hâlâ bakmıyordu ona ama şimdiki önceki gibi değil, ama hâlâ el «Hayır, söylüyorum. Yapamam. Yapmam. Hiç » ve hâlâ el ve söyledi, son bir kere olarak, açık açık konuşmaya çalıştı ve biliyordu gene yumuşak olduğunu ve düşündü, *Benim okuyacak kitap bulamadığım kamplarda erkeklerin konuşmalarını dinleyerek öğrendiğim şeylerin çok daha fazlasını biliyor. Bir erkek çocuğun ancak on dört ya da on beş yaşında sakarca ve korkudan titreyerek yanına yaklaştığı şeyi onlar daha doğuştan biliyor ve biliyor olmaktan bıkıyorlar* «Yapamam. Olmaz. Hatırla » ve hâlâ titremeyen ve yılmaz el ve «Evet» dedi ve düşündü, *Yitti artık. Yitik doğmuştu. Hepimiz yitik doğduk* sonra düşünmeyi bıraktı ve hattâ Evet demeyi, düşünde gördüğü hiç bir şeyi andırmıyordu, erkekçe konuşmalarda dinlediğine hiç benzeyemezdi ve bir hiç-zamandan sonra döndü ve bitik yattı o zaman kadar eski doymamış sahilin üstünde ve gene erkekten bir zaman daha yaşlı bir kıpırdanışla kız döndü ve uzaklaştı ve düğün gecelerinde ağlamıştı ve sandı ki ilk olarak şimdi ağlıyor, atılıp savrulmuş yastığın içine, sesi yastıkla isteri arasında bir yerden gelerek «Hepsi bu işte. Benden bu kadar. Söyleyip durduğun oğlu bu vermezse sana, onu doğuracak ben değilim » yan yatmış, sırtı boş kiralık odaya dönük, gülerek ve gülerek

V

Bir kere daha kampa döndü kereste şirketi gelip ağaçları kesmeye başlamadan önce. Binbaşı de Spain bir daha hiç göremedi ormanı. Ama evini açtı onlara istedikleri zaman kullansınlar ve ava çıksınlar diye, ve Sam Fathers ile Aslan'ın öldükleri son avı izleyen kış, General Compson'la Walter Ewell kendilerini, eski topluluğu, bir kulüp haline getirmek ve kampla ormanda avlanma yetkilerini kiraya vermek için bir tasarı uydurdular — Şüphesiz biraz çocuksu olan General'in buluşuydu bu, ama aslında Boon Hoggan-beck'e çok daha iyi yaraşırdı. Çocuk kendisi bile, dinlerken, bunun ne türlü bir uydurma olduğunu anladı parsı değiştiremeyince parsın beneklerini değiştirmeye kalkışmaktı bu, temelsiz ve yanıltıcı bir umut ki McCaslin bile bir süre buna yakalanmış göründü, bir kere Binbaşı de Spain kampa dönmeye kandırılırsa kendisi de sözünü geri alacağını sanıyordu, ama çocuk bile biliyordu bunu hiç yapmayacağını. Ve yapmadı. Binbaşı de Spain olmaz deyince ne yaptıklarını çocuk hiç bir zaman bilemedi. Konu açıldığı zaman orada yoktu ve McCaslin de bir şey söylemedi. Ama Haziran ve çifte doğum gününü kutlama zamanı geldiğinde kimse ağzını açmadı ve Kasım ayı gelip çattığında kimse Binbaşı de Spain'in evini kullanmaktan söz etmedi ve çocuk hiç bir zaman anlayamadı Binbaşı de Spain'in onların ava çıktıklarını bilip bilmediğini ama şüphesiz Ash her halde söylemişti Binbaşı'ya o ve McCaslin ve General Compson (ve bu, General'in de son çıktığı avdı)

ve Walter ve Boon ve Tennie'nin Jim ve yaşlı Ash iki arabayı yüklediler ve iki gün yol gittiler ve çocuğun o güne dek görmüş olduğu bütün arazilerin neredeyse kırk mil ötesinde bir yere vardılar ve iki haftayı çadırlarda geçirdiler. Ve ertesi baharda işittiler ki (Binbaşı de Spain'den değil) mülkiyet hakkını Memphis'den bir kereste şirketine satmıştı ve Haziran'da çocuk kasabaya geldi McCaslin'le birlikte bir Cumartesi ve Binbaşı de Spain'in bürosuna gittiler — geniş, havadar, kitaplarla kaplı bir ikinci kat odası, bir ucunda dükkânların eski püskü arka avlularına açılan pencereler, öbür ucunda Meydan'ın üstünde demir parmaklıklı bir balkona açılan kapı, içinde sedir ağacından bir su kovasıyla bir şekerlik ve kaşık ve büyük bardak ve hasır kaplı bir viski damacanası, ve bambu kamışıyla kâğıttan yapılma yelpaze sallanıp duruyor yazı masasının üstünde yaşlı Ash kapının dibinde geri kaykılmış bir sandalyada oturmuş yelpaze ipini çekerken.

«Elbette,» dedi Binbaşı de Spain. «Sanırım Ash de biraz ormanda bulunmaktan hoşlanır, hem orada Daisy'nin pisirdiklerini yemekten kurtulur. Hiç olmazsa yemekten yakınması gerekmez. Yanınıza başka kimse alacak mısınız?»

«Hayır efendim,» dedi. «Belki Boon demiştim — » Boon altı aydır Hoke kasabasının şerifiydi; Binbaşı de Spain kereste şirketiyle anlaşmıştı — ya da uzlaşmıştı demek daha doğru olacak, çünkü Boon'un kesici topluluklarına başkanlık etmektense kasaba şerifliğini daha iyi becereceğine karar veren kereste şirketi olmuştu.

«Evet,» dedi Binbaşı de Spain. «Bugün ona telgraf çekerim. Sizi Hoke'da karşılar. Ash'i trenle önden gönderirim yiyeceği alsınlar diye, o zaman atınıza binip gitmekten başka yapacak işiniz kalmaz.

«Evet efendim,» dedi. «Sağolun.» Ve gene kendi se-

sini işitti. Bunu söyleyeceğini bilmiyordu ama gene de biliyordu, başından beri bilmişti «Belki siz de » Sesi sustu. Kesilmişti, bir türlü anlayamadı nasıl kesildiğini çünkü Binbaşı de Spain konuşmamıştı ve onun sesi kesilinceye kadar kıpırdamadı Binbaşı de Spain, yazı masasına ve üstünde serili duran kâğıtlara döndü ve bunu yaparken de kımıldamış olmadı çünkü çocuk içeri girdiğinde elinde bir gazeteyle masasında oturuyordu, çocuk durmuş orada ağır başlı güzel çuha elbiseler ve kusursuz parlak bir gömlekle oturan kısa boylu, tıknaz, kır saçlı adama bakıyor ve bu adamı çamurlu çizmeler ve yollu pazen giymiş, traşlı, eyerinde eski bir Winchester karabinasıyla uzun tüylü, sağlam, arka bacakları uzun kısrağa binmiş ve kocaman mavi köpek kıpırdamadan üzengisinin yanında dururken görmeye alışmıştı, o son yıl ikisi de çocuğa göre birbirlerine benzemeye başlamışlardı, aşka ya da işe yatkın olup da uzun zamandır birlikte âşik ya da işte bulunan iki insanın kimi zaman benzeştikleri gibi. Binbaşı de Spain bir daha başını kaldırmadı.

«Hayır. Çok işim var. Ama sizin talihiniz açık olsun. Yakalarsanız eğer, bana da bir yavru sincap getiriverin.»

«Olur efendim,» dedi. «Getiririm.»

Kısrağına bindi, kendi eliyle yetiştirdiği, büyüttüğü ve terbiye ettiği üç yaşındaki taya. Gece yarısından az sonra evden ayrıldı ve altı saat sonra, daha at terlemeden, Hoke'a girdi, hep Binbaşı de Spain'in malı olarak düşündüğü minik, kütükten yapılma demiryolu kavşağına oysa Binbaşı de Spain şirkete yalnızca (üstelik nice yıllar önce) üstünde yan rayların ve yükleme platformlarının ve temsilcilik binasının durduğu toprağı satmıştı, ve afallamış ve üzgün bir şaşkınlıkla baktı çevresine önceden uyarıldığı ve kendini hazırladığını sandığı halde iki ya da üç dönümlük yer kaplayacak olan şimdiden yarı yarıya bitmiş bıçkı fabrikası ve gö-

rünüşte miller ve miller boyunca uzanan istiflenmiş çelik çubuklar yeniliğin açık parlak pasıyla kıpkırmızı ve yığılmış demiryolu traversleri katran ruhuyla keskin, ve tel çevrili açık ağıllarla yemlik tahtaları en aşağıdan iki yüz katır için ve bunları sürecek adamların çadırları; onun için atının bakım ve ahır işini çabucak bitiriverdi ve bir daha bakınadı çevresine, kereste treninin ocakçı vagonuna tüfeğiyle atladı ve ocağın üstüne tırmandı ve önünde uzanan, içinde kendini bundan hiç olmazsa bir kere daha saklayabileceği yabanın duvarından başka hiç bir yana bakmadı.

Sonra küçük lokomotif çığlık atıp yürümeye başladı egzozun çabuk bir çalkalanması, tren boyunca geriye doğru giden gevşek zincirlerin uyuşuk ve bilinçli şakırtıları, egzoz derin ağır gıcırtılı gücünün ısırıklarına dönerek ocakçı vagonu da yürümeye başlarken ve ocağın üstünden seyretti trenin başının bütün demiryolundaki ilk ve tek kıvrımı dönüşünü ve yabanın içinde yok oluşunu, bir trenlik uzunluğunu ardından sürükleyerek tıpkı yosunlar arasında yok olan bir ufak kirli zararsız yılan gibi, çocuğu da kendisiyle birlikte çekerek öyle ki az sonra bir kere daha tangırtılı hızının en yüksek noktasında koşuyordu baltalanmamış yabanın ikiz duvarları arasından eskisi gibi. Bir zamanlar zararsızdı. Walter Ewell şu aynı ocakçı arabasından hareket halindeyken uzun boynuzlu bir geyik vuralı daha beş yıl geçmemişti, sonra yavru ayının hikâyesi de vardı otuz mil ötedeki kesim yerine trenin ilk yolculuğu, ayı rayların arasında, gerisini havaya dikmiş oyun oynayan bir tenik gibi ne çeşit karınca ya da böcek sakladıklarını anlamak için toprağı kazarken ya da belki görünüşe bakılırsa nereden sökün ettiği bilinmeden bir gece içinde tek sonsuz matematiksel bir çizgi halinde beliriveren bu garip birbirinin eşi dört köşeli kabuksuz kütükleri incelemek için, hâlâ kazıyordu makinist el-

li ayak ötesinde frenlediği makinanın düdüğünü çaldığında, bunun üzerine çılgınlar gibi kaçtı ve önüne çıkan ilk ağaca tırmandı bir adam bacağından az daha kalın bir dişbudak fidanına ve erişebildiği kadar yükseğe tırmandı ve orada yapışıp kaldı, başını kolları arasına sıkıştırarak bir adam (belki de bir kadın) gibi frenci üstüne koca koca demiryolu taşları atarken, ve tren üç saat sonra ilk kereste yüküyle döndüğünde ayı ağacın yarısına kadar inmişti ve bir kere daha tırmandı tırmanabildiği kadar yükseğe ve gene sarıldı ağaca tren geçerken ve hâlâ oradaydı öğleden sonra tren yeniden yük almaya giderken ve gene oradaydı alacakaranlıkta geri dönerken; Boon o gün öğleyin arabayla Hoke'a gitmişti bir varil un almak için ve orada trenciler olanı ona anlattılar ve Boon'la Ash, ikisi de yirmişer yaş daha gençti o zaman, bütün o gece ağacın altında oturdular kimse gelip ayıyı vurmasın diye ve ertesi sabah Binbaşı de Spain kereste trenini Hoke'da bekletti ve ikinci günün gün batımından hemen önce, yalnız Boon'la Ash değil aynı zamanda Binbaşı de Spain ve General Compson ve Walter Ewell ve o sıralar on iki yaşında olan McCaslin seyrederken, ağaçtan indi su içmeksizin neredeyse otuz altı saat geçirdikten sonra ve McCaslin ona anlattı nasıl bir an için orada yanında durdukları fıçıdan su içeceğini sandıklarını, nasıl suya baktığını ve duraladığını ve onlara baktığını ve sonra gene suya, ama yaklaşmadığını, gittiğini, koşarak, ayıların koştukları gibi, iki takım ayak, ön ve arka, iki ayrı ama birbirine paralel yolu izleyerek.

O zamanlar zararsızdı. Kimi zaman geçen kereste trenini kamptan işitirlerdi; kimi zaman, çünkü kimse işitmeye çalışmazdı. Ormana girişini işitirlerdi, hafif ve hızlı gidişini, vagonların hafif tıkırtısını, minikleştirici lokomotifin egzozunu ve tiz düdüğünü bir basit an için savurulan ve dü-

şünceli ve dikkatsiz yaban tarafından yankılanmaksızın emilen. Çıkışını işitirlerdi, yüklü, şimdi o kadar hızlı değil ama gene de sürünme çabukluğunun o çılgınca ve oyuncaksı göz yanılgısını yaratarak, düdük çalmıyor şimdi buharını tutmak için, ısırılmış dudinen minik pufpuflayışını eskinin eskisi ormanın yüzüne fırlatarak çılgın ve boşuna bir kibirle, boş ve gürültücü ve çocukça, hiç bir hedef ya da amaç bellemeden taşıyarak hiç bir izi ya da kütüğü kalmamış sopaları bir çocuğun oyuncağının ölü kumları yüklediği ulaştırdığı ve boşalttığı ve yenisini almak için geri geldiği gibi tıpkı, yorulmadan durmadan ve çarçabuk ama hiç bir zaman oynayan El'in oyuncağı yeniden yükletmek için oyuncak yükü geri getirişi kadar hızlı değil. Ama şimdi değişmişti. Aynı trendi, lokomotif vagonlar ve ocakçı arabası, ve hattâ aynı makinist frenci ve kondüktördü Boon'un, sarhoş sonra ayık sonra gene sarhoş sonra bir kere daha oldukça ayık olarak on dört saatlik bir zaman süresi içinde, iki yıl önce o gün ertesi günü Koca Ben'e ne yapacaklarını anlatarak övündüğü, aynı çılgınca çabukluk yanılgısını yaratarak yol alıyordu içine girilmez ve su sızdırmaz ormanın aynı ikiz duvarları arasından, eski işaret noktalarını geçerek, eski av geçitlerini üzerlerinden yaralı ve yarasız geyikler izlediği ve kaç kereler, yaralı maralı olmayan geyiklerin ormanlardan dışarı fırladıkları gibi üstünde raylarla traverslerin yattığı tümseği aşıp öbür yana inip yeniden ormana daldıklarını gördüğü ve toprağa bağlı yaratıkların böyle kımıldadığı sanılır oysa ok gibi geçerlerdi, yere basmadan, havada uzatılmışçasına, gerçek uzunluğunun üç katı uzun ve hattâ rengi bile daha soluk, değişik renkte, sanki kıpırtısızlıkla saltık kıpırtı arasında kütlelerin bile kimyasal bakımdan değiştiği bir nokta varmış gibi, hiç bir acı ya da sızı duymaksızın yalnızca cüsse ya da biçimini değil rengini de değiştirerek, rüzgârın ren-

gini andırarak, ama şimdi sanki tren (ve yalnız tren değil kendisi de, yalnız bunu gören görüşü ve bunu hatırlayan belleği değil giyimleri de, giyim eşyalarının temiz köşesiz hava esintisine bir hasta odasının ya da ölümün oyalanan koku taneciklerini taşıdığı gibi) bu mahkûm yabana gelirken daha baltadan bile önce henüz bitmemiş olan yeni bıçkı fabrikasının ve henüz döşenmeyen raylarla traverslerin gölgesini ve belirtisini de birlikte getirmişti; ve şimdi anlamıştı bu sabah Hoke'u görür görmez anladığı ama henüz düşüncesiyle kelimelere yoğurmadığı şeyi Binbaşı de Spain'in niçin geri gelmediğini, ve bu kereden sonra, bunu bir kere olsun görmesi gereken kendisinin de bir daha geri gelmeyeceğini.

Artık yaklaşmışlardı. Makinistler ona haber vermek için düdük çalmadan önce bunu anladı. Sonra Ash'le arabayı gördü, dizginler hiç şüphesiz fren koluna bağlanmıştı çocuğun belleğinde kalan sekiz yıl boyunca Binbaşı de Spain'in bağlanmasını yasakladığı şekilde, tren yavaşlayarak, gevşek zincirler çalkanarak ve şakırdayarak vagondan vagona, ocakçı arabası yavaşlayarak vagonun ardında o tüfeğiyle birlikte aşağıya atlarken, tepesinden kondüktör sarkarak makiniste işaret vermek için, ocakçı vagonu hâlâ yavaşlayarak, sürünerek, lokomotifin egzozu yankılanmayan yabana karşı hızlanan bir tempoyla çarpmaya başladığı halde, bir kere daha tren boyunca geri gitmeye başlayan pistonların şakırtıları, ocakçı vagonu sonunda hızlanarak. Sonra gitmişti. Hiç varolmamıştı. Şimdi hiç işitemiyordu. Yaban yükseliyordu tepesinde, düşünceli, dikkatsiz, binlerce, sonsuz, yeşil; bütün bıçkı fabrikalarından daha eski, bütün raylardan daha uzun. «Mr Boon henüz gelmediler mi?» dedi.

«Baş edemedim,» dedi Ash. «Arabayı yükleyip hazır etmişti benim için dün Hoke'da oraya gittiğim zaman ve dün

gece geldiğim zaman kampta ön kapının basamaklarına oturmuş bekliyordu. Bu sabah gün ışıyalı beri ormanda. Kâfur Ağacı'nın oraya gideceğim dedi ve senin için oralarda avlanıp beni bulsun dedi.» Biliyordu bu ağacın nerede olduğunu ormanın tam dışında tek bir kocaman kâfur ağacı, eski bir açıklıkta; yılın bu mevsiminde ağaçların altından sürüne sürüne gidip birdenbire açıklığa koşunca, zaman olur on, on beş sincap birden yakalardı insan, çünkü yakınlarda başka kaçabilecekleri ağaç yoktu. Onun için hiç arabaya binmedi.

«Giderim,» dedi.

«Ben de öyle düşündüm,» dedi Ash. «Bir kutu fişek getirdim.» Fişekleri uzattı ve fren kolundan dizginleri çözmeye başladı.

«Binbaşı şimdiye kadar kaç kere söylemiştir dersin dizginleri oraya sarma diye?» dedi çocuk.

«Nereye sarma diye?» dedi Ash. Sonra devam etti «Sonra unutma Boon Hogganbeck'e yemeğin bir saat sonra masaya geleceğini söylemeyi ve sen de yemek istiyorsan gelir yersin.»

«Bir saat mı?» dedi. «Daha dokuz olmadı.» Saatını çıkarıp Ash'e doğru uzattı. «Bak.» Ash saata bakmadı bile.

«O şehir saatı. Şimdi şehirde değilsin. Ormandasın.»

«Öyleyse güneşe bak.»

«Güneşi de boş ver sen,» dedi Ash. «Sen ve Boon Hogganbeck yemek istiyorsanız, gelir benim dediğim saatta yersiniz. Mutfakta işim bitsin istiyorum çünkü odun kesmem gerek. Yürürken dikkat et. Kaynıyorlar.»

«Ederim,» dedi.

Sonra ormandaydı, tek başına değil ama yalnız; yalnızlık çevresini sardı, yazla yeşil. Değişmiyorlardı, ve, zaman dışıydılar, değişmeyeceklerdi, yazın yeşilinin ve güzün yangınıyla yağmurunun ve kara kış soğuğunun ve kimi zaman

karın bile değişmediği gibi

o gün, geyiği öldürdüğü ve yüzünü Sam'in sıcak geyik kanıyla işaretlediği sabah, kampa dönmüşlerdi ve şimdi hatırlıyordu Ash'in yumuk gözlü ve kızgın ve hattâ gururu incinmişçesine inançsızlığını öyle ki sonunda McCaslin'in gerçekten geyiği vurduğunu söylemesi gerekmişti ve o gece Ash homurdanarak ve yanına kimseyi yaklaştırmayarak oturmuştu sobanın arkasında ve akşam yemeğini Tennie'nin Jim'in hazırlaması gerekmişti ve ertesi sabah kahvaltı masanın üstünde hazır durarak uyandırdı onları ve saat daha topu topu bir buçuktu ve sonunda Binbaşı de Spain'in öfkeli sövgüleriyle Ash'in homurtulu ve ters cevapları arasında Ash'in yalnızca ormana gidip o da bir geyik vurmak istemekle kalmadığı üstelik bunu yapmak niyetinde olduğu ortaya çıktı ve Binbaşı de Spain konuştu, «Tanrı adına, izin vermezsek bundan sonra yemek'leri de bizim pişirmemiz gerekecek galiba » ve Walter Ewell cevap verdi, «Ya da gece yarısı uyanacağız Ash'in pişirdiklerini yemek için » ve bu avda kendi geyiğini vurduğu ve et gerekmediği sürece bir daha ateş etmeyeceği için, tüfeğini Ash'e vermişti ama Binbaşı de Spain yönetimi ele alarak çocuğun tüfeğini o günlük Boon'a ve Boon'un ne yapacağı belli olmayan pompalı tüfeğini de Ash'e vermişti iki geyik kurşunuyla ama Ash, «Benim kurşunum var » demiş ve göstermişti, dört tane biri geyik, biri üç numaralı tavşan, ikisi de kuş-kurşunuydu ve teker teker hepsinin tarihini ve nereden geldiğini anlattı ve yalnız Ash'in yüzünü değil, Binbaşı de Spain'in, Walter'ın, General Compson'un yüzlerini de hatırlıyordu, ve Ash'in sesini «Ateş almak? Bittâbiye ateş alacaklar! General Kaumpson vermişti bunu bana» — geyik kurşunu — «sekiz yıl önce o büyük geyiği vurduğu tüfek var ya, işte o tüfeğin içinden çıkarıp vermişti o gün. Buna gelince» — tavşan kurşunuydu 'ut-

kuyla — «na şu oğlandan daha bile yaşlıdır bu kurşun!» Ve o sabah tüfeği kendi doldurmuştu, sırayı tersine çevirerek kuş-saçması, tavşan, sonra geyik öyle ki kovana ilk düşen geyik kurşunu olacaktı, ve çocuk tüfeksiz olarak, o ve Ash Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim'in atlarının yanı sıra yürüdüler köpekler (kar zamanıydı) sonunda kokuyu bulup atılıncaya kadar, tatlı güçlü sesleri boğuk düşen havanın içinde uzaklardan çınlayarak ve birdenbire yok olup, sanki sürekli ve mırıltısız kar taneleri henüz biçimlenmemiş yankıları bile binlerce ve ağırlıksız düşüşleri altında gömülüyorlarmış gibi, ve Binbaşı de Spain'le Tennie'nin Jim de gittiler, seslenerek ormanın içlerine doğru; ve o zaman her şey yoluna girdi, sanki Ash ona anlatmış kadar iyi biliyordu Ash'in şimdi geyiğini avladığını ve bir geyik öldürmüş olmasından dolayı çocuğun genç yaşını bile bağışladığını, ve yağan kar altında evin yolunu tuttular — daha doğrusu, Ash, «Şimdi ne olacak?» dedi ve o, «Şu yolda,» dedi — kendisi önden gidiyordu çünkü kampa varmalarına bir milden daha az yol kaldığı halde, son yirmi yıldır hayatının yılda iki haftasını ormanda geçirmekte olan Ash'in şu anda nerede bulundukları konusunda hiç bir fikri olmadığını biliyordu, derken Boon'un tüfeğini Ash'in taşıyış tarzı iyiden iyiye sinirlerini yerinden oynatmaya başladı ve Ash'i öne geçirdi, adımlıyordu şimdi karları, konuşa konuşa, yaşlı bir adamın gevezece monoloğuydu ve bu şimdi ormanın neresinde olduklarından başlayıp ormanda kamp kurmaya geçiyor ve sonra kamplarda yemeğe atlıyor ve anlatıyordu yemek yemeği sonra yemek pişirmeyi sonra karısının ahçılığını sonra kısaca eski karısını ve neredeyse hemen ardından ve sonunda Binbaşı de Spain'in komşusunun evine yeni dadı gelen açık renkli kadını ve kime kızını salladığını kollamazsa yaşlı bir adamın ne denli yaşlı olduğunu ona göstereceğini ya da karısı her an onu gözle-

mese, şimdi ikisi de kamış ve dikenlerden meydana gelme sık bir fundalıkta yabanıl hayvanların açtığı bir keçi yolundan gidiyorlardı ve kampın çeyrek mil yakınında çalılardan çıkacaklardı, yolun üstüne çaprazlama devrilmiş büyük bir ağaç gövdesine yaklaşıyorlardı ve hâlâ konuşan Ash tam kütüğün üstünden aşacakken ayı, bir yaşında bir ayı, kütüğün öbür yanından birdenbire doğruluverdi, ön ayakları göğsünde kavuşturulmuş ve bilekleri gevşek sarkıyor sanki dua etmek için yüzünü kaparken ansızın yakalanmış gibi ve bir süre sonra Ash'in tüfeği sarsılarak ve rotasını şaşırmış gibi kalktı ve çocuk, «Fişek namluda değil. Pompala » dedi ama tüfek pıt etmişti bile ve tekrarladı, «Pompala. Fişek daha namluya düşmedi » ve Ash pompalamadı ve bir süre sonra tüfek gene dikildi ve pıt etti ve tekrarladı, «Pompala » ve seyretti geyik fişeğinin düşüşünü, döne döne, kamışlığa. Bu tavşan kurşunu diye düşündü ve tüfek pıt etti ve düşündü sıra kuş fişeğinde ve şimdi Pompala demesi gerekmedi; haykırdı, «Ateş etme! Ateş etme!» Ama bu da çok geç kalmıştı, gene o hafif, kuru, pis pıt! o daha konuşamadan önce ve ayı döndü ve dört ayağı üstüne geldi ve gitmişti ve yalnız kütük, kamışlık, kadife ve sürekli kar kalmıştı ve Ash sordu, «Şimdi ne olacak?» ve cevap verdi, «Şu yoldan. Haydi » ve keçi yolundan geri geri gitmeye başladı ve Ash, «Fişeklerimi bulmam gerek » dedi ve o, «Lânet olsun, lânet olsun, yürü » dedi ama Ash tüfeğini kütüğe dayadı, geri döndü, eğildi ve arandı kamış köklerinin arasında ve sonunda çocuk geri geldi ve eğildi ve fişekleri buldu ve doğruldular ve aynı anda tüfek, dokunulmadan, altı ayak ötedeki kütüğe dayalı durduğu yerden ve o sıra ikisi tarafından da unutulmuş olarak, kükredi, gümbürdedi ve alevlendi, ve sustu ve şimdi çocuk taşımaya başladı, son mumyalaşmış fişeği pompalayıp çıkarttı ve onu Ash'e verdi ve, sür-

mesi hâlâ açık olarak, kendisi taşıdı tüfeği kampta Boon'un yatağının arkasındaki köşeye dayayıncaya kadar

— ; yaz, ve güz, ve kar, ve nem ve fidan bolluk bahar düzenli ölmez sıralanışlarıyla, ölümsüz ve hatırlanamayacak kadar eski evreleri onu herhangi bir ana gibi yoğurup biçimlendiren ve bugün neredeyse olduğu adam durumuna getiren ananın, saydığı, sözünü dinlediği, sevdiği ve yitirdiği ve yasını tuttuğu, bir Zenci köleyle bir Chickasaw oymak başkanından doğan ve çocuğun ruhunun babası olan o yaşlı adamın da hem anası hem babası olmuştu ve bir gün evlenecekti ve onlar da o kendi kısacık zamanlarında o kısacık madde dışı şana sahip olacaklardı çünkü bu şan kendi yapısı yüzünden daha fazla sürmez ve işte zaten onun için şandır ve onlar da taşıyacaklardı, taşıyabilirlerdi, bunun anısını artık etin etle konuşamaz olduğu bir zamana çünkü hiç değilse anılar sürer ama gene de ormanlar olacaktı onun kadını ve karısı.

Kâfur Ağacına doğru gitmiyordu. Aslında o noktadan uzaklaşıyordu. Bir zamanlar üstelik o kadar eskiden de değil buralara yanında biri olmadan gelmesine izin vermezlerdi, ve az daha sonra, ne kadar çok şeyi bilmediğini öğrenmeye başlayınca, yanında biri olmadan buraya gelmeyi kendi de göze alamazdı, ve daha da sonraları, bilmediğinin sınırlarını biraz karanlık da olsa gene de kesinlikle anlamaya başlayınca, bu işe girişir ve bir pusulayla başarabilirdi de, kendine inancı arttığı için değil McCaslin ve Binbaşı de Spain ve Walter ve General Compson da sonunda ona ne derse desin pusulaya inanmasını öğrettikleri için. Şimdi pusula bile değil de yalnız güneşi kullanıyordu ve bunun da bilincine varmadan, ama istediği zaman eline ölçekli bir harita alıp bulunduğu yeri en fazla yüz ayaklık bir yanılmayla gösterebilirdi; gerçekten de, hemen hemen tam beklediği anda, toprak

hafifçe yükselmeye başladı, Binbaşı de Spain'in satışının dışında tuttuğu küçük arazinin dört köşesini belirtmek için kereste şirketi adamının diktiği dört somut işaretten birinin yanından geçti, sonra tümseğin doruğunda durdu, dört köşe işareti de şimdi görünüyordu, kışın yıpratıcı saldırısına karşın gene de ak, cansız ve şaşırtacak kadar yabancı duruyorlar çürümenin kendisinin kaynaşan bir fışkırma kargaşası, kabarıklığın döllenme ve doğum olduğu, ölümünse var bile olagelmediği o yerde. İki kışın yığdığı yapraklardan, iki baharın sel sularından sonra, artık iki mezarın izi mizi kalmamıştı. Ama onları bulmak için buralara kadar gelen birinin onları bulması için mezar taşı gerekmez, Sam Fathers'ın bu gibi şeyleri bulmayı ona öğrettiği gibi bulurdu ağaçlardaki yön işaretleriyle ve buldu, av bıçağının hemen ilk daldırılışı bularak (ama yalnızca orada olup olmadığı anlamak için) dingil yağı koymak için yapılan ve şimdi Koca Ben'in kurumuş sakat pençesini içinde bulunduran yuvarlak teneke kutuyu, Aslan'ın kemikleri üstünde yatarken.

Rahatsız etmedi. Onun, McCaslin'in, Binbaşı de Spain'in, Boon'un hep birlikte Sam'in gövdesini, av borusu, bıçağı ve piposunun yanında, iki yıl önceki o Pazar günü yatırdıkları öbür mezarı aramadı bile; araması gerekmiyordu. Üstünden geçmiş, belki üstüne basmıştı. Ama bunun zararı yoktu. *Buraya varışımdan çok önce ormanda olduğumu biliyordu şüphesiz,* diye düşündü, McCaslin'le Binbaşı de Spain onları bulduğu sırada Sam'in üzerinde yatmakta olduğu platformun bir ucunu tutan ağaca doğru giderek — ağaç, gövdesine çivili öbür dingil yağı tenekesi, ama yıpranmış, paslı, o da yabancı ama ormanın uyumlu genelliği içinde iyileşmiş, uygunsuz bir nota çıkarmadan, ve boş, çoktan boşalmıştı o gün içine koyduğu yiyecekle tütünden, şu anda cebinden çıkarmakta olduklarından nasıl boşalacaksa o gün koydukların-

dan da o kadar boşalmıştı — tütün tutamı, yeni keten mendil, Sam'in çok sevdiği kâğıda sarılı nane şekeri; onlar da gitmişti, daha arkasını dönmeden, yok olmamıştı gerçi ama bu gizli ve güneşsiz yerlerin karanlık özünü incecik peri izleriyle bezeyen binlerce hayata dönüşmüştü onlar da, ve bu hayat, soluyarak ve bekleyerek ve kıpırtısız, her küçük dalın, her yaprağın ardından onu gözlüyordu çocuk kımıldanıncaya kadar, gene kımıldandı, yürümeye başladı; durmamıştı, durakiamıştı yalnız, terkederken bir ölüler yeri olmayan tümseği ölüm yoktu çünkü, Aslan ölü değildi ve Sam değildi toprakta hapis değil toprağın içinde özgürdüler ve toprağın içinde de değil topraktandılar, binlerce ama dağılmamış olarak bütün binlerce parçalarından, yaprak ve dal ve zerrecik, hava ve güneş ve çiy ve gece, palamut meşe ve yaprak ve palamut gene, karanlık ve şafak ve karanlık ve şafak gene değişmez ilerleyişleriyle ve, binlerce oldukları için, tek ve Koca Ben de, Koca Ben de; ona pençesini bile geri vereceklerdi, hiç şüphesiz pençesini geri vereceklerdi ona sonra o uzun meydan okuma ve uzun kovalama, zorlanacak ya da sövülecek hiç bir yürek olmaksızın, yaralanacak ya da kanatılacak hiç bir et olmaksızın — Kendi donakalırken bile, Ash'in ayrılırkenki uyarmasını işitir gibi oldu. Sesi bile işitir gibi oldu donakalırken, kıpırdamadan, bir ayağı gövdenin ağırlığını kendi üzerine aldı alacak, öbür ayağının parmağı arkasında yeni kalkmış yerden, solumadan, tekrar ve her zamanki gibi Isaac McCaslin'in nicedir olmayacağı zamanın keskin çarpıcı içe akışını duyarak, ve korkunun ta kendisiydi işte ve ürkme değildi ona doğru bakarken. Daha çöreklenmemişti ve çıngırağının sesi de gelmemişti, yalnızca bir kalın hızlı büzülme, bir halka yana atılmış sanki bir alım satıma hazırlanıyormuş gibi ve buradan kalkık kafa hafifçe geriye doğru eğilebilirdi, o da ürkmemiş, henüz tehdit etmeye de baş-

lamamış, altı ayaktan uzun boyu, başı dizinin hizasına yükselmiş ve bir diz boyundan daha yakında, ve kocamış, gençliğinin bir zamanlar parlak pulları koyulaşmış bir tekdüzeye ki bu da içinde sürünüp pusuya yattığı yabanla uyumlu kocamış olan, eski ve lânetli yaratığı yeryüzünün, ölümcül ve yapayalnız ve şimdi kokusunu da aldı cılız sağlıksız kokusu çürüyen salatalıkların ve bir başka şeyin daha adı olmayan, hatırlatarak bütün bilgiyi ve bir eski yorgunluğu ve paryalığı ve ölümü. Sonunda kımıldadı. Başı değil. Çocuktan öteye doğru kaymaya başladığı zaman başının yüksekliği değişmedi, dikine ama dikey durmaksızın giderek sanki kafayla dik duran üçte bir gövde tamam ve tümmüş gibi iki ayak üzerinde yürüyen ve bütün cisim ve denge yasalarının dışında olan bir varlık ve olması gerekirdi çünkü şimdi tam inanamıyordu yürüyen o kafanın ardındaki tüm hile ve gölge akışının tek bir yılan olabileceğine gidiyordu ve sonra gitti; öbür ayağını da yere bastı sonunda bilincine varmadan, bir elini kaldırmış duruyordu Sam'in altı yıl önce o öğle üstünde durduğu gibi Sam onu yabana götürüp gösterdiği ve onun çocuk olmaktan çıktığı o gün, Sam'in o gün konuştuğu dilden konuşarak bunu da önceden düşünmeden «Reis,» dedi «Büyükbaba.»

Sesi işitmeye ilk ne zaman başladığını anlamadı, çünkü farkına vardığı zaman, zaten birkaç saniyedir işitmekte olduğunu sandı — biri bir tüfek namlusuyla bir ray parçasını dövüyormuş gibi bir ses, yüksek ve ağır ve hızlı değil ama içinde çılgın bir şey olan bir ses, sanki vuran yalnız güçlü bir adam değil aynı zamanda kararlı ve biraz da isterikmiş gibi. Ama kereste hattında olamazdı çünkü, demiryolu da o yönde olduğu halde, buradan en aşağı iki mil uzaktaydı ve bu sesin geldiği yere olsun olsun üç yüz yarda vardı. Ama daha bunu düşünürken, sesin nereden geldiğini anladı : adam

her kim idiyse ve ne iş yapıyorduysa da, Kâfur Ağacının bulunduğu ve Boon'la buluşacağı açıklığın kenarında olmalıydı. Şimdiye dek, ilerlerken avlanıyordu, yavaş ve sessiz yürüyor, hem toprağı hem ağaçları gözlüyordu. Şimdi yürüdü, tüfeği mermisiz ve geriye doğru eğik dikenlerle çalılar arasından geçişini kolaylaştırsın diye, madenin madene vuruşunun gitgide yükselen o sürekli yabanıl biraz garipçe isterik sesine yaklaşarak, ormandan çıkarak, eski açıklığa, tek başına duran kâfur ağacı tastamam önünde. İlk bakışta ağaç çılgına dönmüş sincaplarla canlanmış gibiydi. Görünürde kırk ya da elli kadar sincap vardı daldan dala atılan ve sıçrayan sonunda bütün ağaç çılgın yaprakların bir yeşil kasırgası oluncaya kadar, ve ara sıra, birer ikişer ya da üçer, sincaplar gövdeden aşağı doğru koşuyor sonra duraklamadan dönüyor ve geriye koşuyorlardı sanki arkadaşlarının coşkun girdabının yarattığı hava boşluğu onları hızla geri emiyormuşçasına. Sonra Boon'u gördü, otururken, sırtını ağaca vermiş, başı eğik, kucağındaki bir şeyi öfkeyle dövüyordu. Vurduğu şey parçalanmış tüfeğinin namlusuydu, bununla vurduğu da tüfeğin dipçiği. Tüfeğin geri kalanı yedi sekiz parça halinde çevresine saçılmıştı o kucağındaki şeye eğerken kızıl ve ter boşanan ceviz suratını, kopuk namluyla dipçiği döverek bir delinin coşkulu kendinden geçişiyle. Kimin geldiğini görmek için başını kaldırıp bakmadı bile. Hâlâ vurarak, bağırdı yalnız çocuğa kısık ve boğuk bir sesle :

«Defol git buradan! Sürme elini onlara! Birine bile dokunamazsın! Benim onlar!»

Anlatı Dizisi 10

GÜN MATBAASI, NURUOSMANİYE, İSTANBUL
Sayfa Düzeni: M. Yasavul; Dizgi: Y. Umdu; Dizgi Düzeni: Sedat Sel; Düzelti: F. Bengü; Baskı: S. Karagözgil

william faulkner - ayı
çeviren: murat belge

Hiç kuşkusuz dünyanın en büyük romancılarından biri olan William Faulkner'in eserleri bir süredir memleketimizde de yayımlanmakta. Sıradan, kolay romanları sevenlerin ötesinde, sanat karşısında daha bilinçli görünen, şiir okuru nitelikleri taşıyan okurların gittikçe arttığı bir gerçek. Bu artışla birlikte William Faulkner'in eserleri kitaplıkların baş köşelerine geçmekte bizde de. Daha önce çevirdiği «Döşeğimde Ölürken», «Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi» gibi romanlarla çevirmen olarak gücünü kabul ettiren Murat Belge «Ayı»yla bugüne kadar yaptığı çevirilerin belki de en güzelini sunuyor okurlarına.

KAPAK : FERİT ERKMAN

6 lira

125.-